

MIASTO i GMINA POŁCZYN-ZDRÓJ

WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI POŁCZYNA-ZDROJU**

na lata 2015 – 2019

Połczyn-Zdrój 2015

**GMINA i MIASTO
POŁCZYN-ZDRÓJ
WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE**

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI**

na lata 2015 - 2019

**Opracowanie:
*mgr Ewa Kowalska***

Połczyn-Zdrój 2015

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 5-6
1. Podstawa prawna i cele opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	s. 7
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce	s. 8-19
2.1. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami	s. 8-13
2.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017	s.13-16
2.3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020	s.17-18
2.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym	s.18-19
3. Uwarunkowania Ochrony Dziedzictwa Kulturowego Połczyna-Zdroju w Dokumentach Samorządowych	s.20-35
3.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020	s.20-21
3.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego Perspektywa 2020	s. 21-22
3.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego	s.22-26
3.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego	s.26-31
3.5. Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim	s. 32
3.6. Na poziomie powiatu Świdwin	s.33-35
3.6.1. Lokalna Strategia Rozwoju Powiatu Świdwińskiego na lata 2009-2015	s.33-34
3.6.2. Strategia Rozwoju Powiatu Świdwińskiego na lata 2014-2022	s.34-35
4. Charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego gminy Połczyn-Zdrój	s. 36-53
4.1. Położenie gminy w regionie	s. 36
4.2. Rys historyczny – kalendarium m. Połczyn-Zdrój	s. 36-42
4.3. Zasadnicze cechy krajobrazu kulturowego gminy	s. 42- 53
4.3.1. Miasto Połczyn Zdrój	s. 42-45
4.3.2. Wsie Gminy Połczyn-Zdrój	s. 45-50
4.3.3. Dziedzictwo archeologiczne	s.51
4.3.4. Zabytki ruchome	s. 52
4.3.5. Dziedzictwo niematerialne	s. 52-53
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego ustanowiona prawnie	s. 54- 58
5.1. Rejestr zabytków	s. 54-57
5.2. Wojewódzka Ewidencja Zabytków	s. 58
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad Zabytkami w świetle działań Gminy Połczyn-Zdrój	s. 59-65
6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego	s.59-62
6.2. Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego	s.62-63
6.3. Strategia Rozwoju Gminy Połczyn-Zdrój na lata 2015-2025	s.63
6.4. Program Rewitalizacji Miasta Połczyn-Zdrój na lata 2010-2020	s.63
6.5. Gminna ewidencja zabytków	s.64-65

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

7. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy - analiza szans i zagrożeń	s. 66-68
8.Cele i zadania programu opieki nad zabytkami Połczyna-Zdroju	s. 69-74
8.1.Cele perspektywiczne	s. 69-70
8.2. Cele perspektywiczne – cele operacyjne - zadania – propozycje zadań do realizacji w latach 2015- 2019.....	s.71-74
9.Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami MiG Połczyn	s. 75
10. Kryteria oceny realizacji GPONZ	s. 76
11. Źródła finansowania GPONZ	s.77-80
12. Załączniki	81- 98
13. Ilustracje	99-109

WSTĘP

Zadaniem gminnego programu opieki nad zabytkami jest wskazanie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy. Troska o dziedzictwo kulturowe może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym do poprawy jakości życia mieszkańców gminy.

Władze Gminy Połczyn-Zdrój jako jedne z pierwszych władz samorządowych województwa zachodniopomorskiego podjęły trud opracowania programu opieki nad zabytkami.¹ W grudniu 2012 r. zgodnie z § 3 uchwały nr XXXV/306/2009 z dnia 29 kwietnia 2009r. którą przyjęto w/w program, przygotowano zostało sprawozdanie z realizacji programu opieki nad zabytkami Gminy Połczyn-Zdrój, w którym zostały wymienione sposoby realizacji zadań².

Do najważniejszych zrealizowanych inwestycji zaliczono kontynuację programu rewitalizacji śródmieścia Połczyna-Zdroju, rewitalizację Zamku w Połczynie-Zdroju oraz przeprowadzone remonty świetlic wiejskich, często znajdujących się w zabytkowych obiektach³.

Oprócz prac remontowo-konserwatorskich prowadzonych w obiektach objętych ochroną konserwatorską priorytetem dla władz Gminy była szeroko prowadzona akcja edukacyjno-informacyjna, której efektem było wydanie wydawnictw związanych z historią i zabytkami Gminy oraz włączenie do akcji opieki nad zabytkami środowisk szkolnych poprzez liczne konkursy i spotkania z zabytkami⁴.

Nie wszystkie cele założone w „Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2009-2012 Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój” udało się zrealizować, jednocześnie zmiana ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. nałożyła na władze lokalne nowe obowiązki związane z ochroną konserwatorską zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków⁵.

Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój na lata 2015 – 2019 został opracowany w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Połczynie-Zdroju, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie.

W pierwszej części dokumentu przedstawiono w skrócie informację nt. aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa

---

¹ Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie na zlecenie Gminy opracowało „Program Opieki Nad Zabytkami na lata 2009-2012 Miasta i Gminy Połczyn – Zdrój”, który został przyjęty Uchwałą nr XXXV/306/2009 z dnia 29 kwietnia 2009r opublikowaną w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 24 lipca 2009 r Nr 53 poz.1385 r.

² Sprawozdanie z Realizacji Gminnego Programu Opieki Nad Zabytkami Na Lata 2009-2012 Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój, w archiwum Gminy Połczyn-Zdrój

³ J.w.

⁴ J.w.

⁵ Art. 1 ustęp 5 ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r. do art. 22 ustawy zasadniczej wprowadza w art. 22: a) ust. 4 otrzymuje brzmienie: „4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”,

b) dodaje się ust. 5 i 6 w brzmieniu: „5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;

2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;

3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

kulturowego i zabytków ze szczególnym uwzględnieniem tych regulacji prawnych, które zostały wprowadzone po przyjęciu poprzedniego programu. Odrębną część poświęcono charakterystyce krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta i gminy, które są przedmiotem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.

Strategia gminy w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i powiatu, które zawarto w części IV programu zwracając szczególną uwagę na założenia programowe dotyczące ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji. Szczególnie istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2018 dla Województwa Zachodniopomorskiego⁶ oraz „Lokalna Strategia rozwoju na lata 2009-2015 r. przygotowana przez Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Powiatu Świdwińskiego”⁷

W przygotowaniu niniejszego opracowania korzystano z *Poradnika metodycznego - gminny program opieki nad zabytkami*, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku⁸.

---

⁶ Uchwała Nr XXIII/ 310/13 z dnia 26 marca 2013 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁷ „Lokalna Strategia Rozwoju na lata 2009-2015, Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Powiatu Świdwińskiego, styczeń 2009 r.”

Lokalna Grupa Działania obejmuje obszar pięciu gmin położonych na terenie powiatu świdwińskiego w województwie zachodniopomorskim. W skład Lokalnej Grupy Działania „Powiatu Świdwińskiego” wchodzi: Gmina Świdwin, Miasto i Gmina Połczyn-Zdrój, Gmina Brzeźno, Gmina Sławoborze i Gmina Rąbino.

⁸ Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 84 - 87, (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 .) określa tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

- Gminny program sporządza Wójt / Burmistrz / Prezydent Gminy.
- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy / Rady Miasta.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Burmistrz / Prezydent obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu⁹.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

Cele gminnego programu opieki nad zabytkami określa art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;   - uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;   - zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;   - wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;   - podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;   - wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;   - określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;   - podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podsumowując - podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest zachowanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie gminy poprzez działania służące bezpośrednio utrzymaniu i poprawie materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu oraz działania edukacyjne zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

⁹ Np. w formie uchwały podejmowanej przez Radę Miasta/Radę Gminy, tak jak ma to miejsce w przypadku Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami, gdzie sprawozdanie dotyczyło dwóch cykli: na lata 2008-2010 i 2010-2012 uchwalanych przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NA ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki są objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (**art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP**).

2.1. Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawa u.o.z”** (tekst jednolity Dz.U. 2014 r. poz. 1446.)¹⁰ wraz z aktami wykonawczymi¹¹, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicję sformułowano w art. 3 u.o.z.

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły*, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **zabytek nieruchomy** – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek ruchomy** – rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;
- **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;

---

¹⁰ Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 10 września 2014 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

¹¹

1. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r.](#) w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153)
2. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r.](#) w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 75 poz. 706)
3. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r.](#) w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. z 2004 r. Nr 71 poz. 650)
4. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r.](#) w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. z 2004 r. Nr 30 poz. 259)
5. *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z (lipca) 2011 r.* w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich (...), badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz.U. 2011. Nr 165, poz. 987) z późn. zm
6. *Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 r.* w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. Nr 113 poz. 661)

- **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- **otoczenie zabytku** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Przedmiot ochrony precyzuje art. 6, ust. 1 , w którym ustawodawca określa katalog obiektów objętych ochroną bez względu na stan zachowania:

- **zabytki nieruchome** będące, w szczególności:
  - krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- **zabytki ruchome** będące, w szczególności:
  - dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
  - instrumentami muzycznymi,
  - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- **zabytki archeologiczne** będące, w szczególności:
  - pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”¹²:

- 1) wskazany do wpisu zabytków¹³;
- 2) uznanie za pomnik historii¹⁴;
- 3) utworzenie parku kulturowego¹⁵;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego¹⁶.

Decyzję o wpisie do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków na wniosek właściciela zabytku lub z urzędu, przy czym stan zachowania zabytku nie ma wpływu na podjęcie postępowania w sprawie wpisu do rejestru (art. 9 u.o.z.)

Zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków może zostać uznany za Pomnik Historii w drodze Rozporządzenia Prezydenta RP na wniosek ministra właściwego ds. kultury po uzyskaniu rekomendacji Rady Ochrony Zabytków (art. 15 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W ust. 4 wyżej cytowanego artykułu ustawy przewidziano możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis Pomnika Historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16.11.1972 r. (Dz. U. z 1976 r., Nr 32, poz. 190 i 191).

Do kompetencji samorządu gminy należy ustanowienie prawnej ochrony poprzez **utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania** z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z późniejszymi zmianami).

Nowelizacja ustawy o opiece nad zabytkami z 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw jednoznacznie określiła zasady prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków i nałożyła na gminy obowiązek sporządzenia GEZ do grudnia 2012 r.

Art. 3 w/w nowelizacji dokonał zmiany art. 39 ust. 3 ustawy z dnia 07 lipca 1994 Prawo budowlane (tekst jednolity z 2013 r. poz. 1409) ”W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

---

¹² Ustawa z dn. 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1966 r. - o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. - prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. - o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

¹³ Rejestr zabytków prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

¹⁴ Art. 15 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - na mocy rozporządzenia Prezydenta RP.

¹⁵ Art. 17 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

¹⁶ Ustawa z dnia 18 marca 2010 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. (Dz.U. 2010 nr 75 poz. 474)

Art. 4 u.o.z rozróżnia między ochroną zabytków, pozostającą w kompetencji organów administracji publicznej a opieką nad zabytkami, którą powinien sprawować właściciel zabytku (prawa i obowiązki określone w art. 5 ustawy)

Zadaniem organów administracji publicznej jest podejmowanie działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę¹⁷; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka właściciela lub posiadacza zabytku polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw;
- planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej;
- analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy;
- decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej;
- decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację

inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego¹⁸

W ustępie 2 art. 18 cytowanej ustawy mowa jest o uwzględnianiu w wyżej cytowanych dokumentach, niezależnie od poziomu ich opracowania (gmina, powiat, województwo) Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami¹⁹

---

¹⁷ Zgodnie z nowelizacją ustawy o ochronie zabytków (...), z 18 marca 2010 r.: nie skreśla się z rejestru zabytku wywiezionego zgodnie z przepisami w/w ustawy (...).

¹⁸ Art. 7 ust.4 u.o.z. – op.cit

¹⁹ Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 został przyjęty Uchwałą nr 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r.

W dokumentach strategicznych i planistycznych, województwa, powiatu, gminy:

- uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
- ustala przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- określa rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków;
- zapewnia ochronę zabytków przy realizacji inwestycji;
- ustala rozwiązania mające na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w m.p.z.p. uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych;

oraz ochronę wynikającą z:

- ustaleń gminnego programu opieki nad zabytkami;
- strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy, nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Po ust. 1 wyżej cytowanego art. 19 u.o.z. dodano ustęp 1a (nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami 18 marca 2010 r.)

W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) uwzględnia się w szczególności ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki przez gminy, powiaty, województwa (**art. 21 u.o.z.**). Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewitalizacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne. Zgodnie z **art. 22 ust. 4** wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z **ust. 2** wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

Art.71 ust.1 i 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa zasady sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego jako zadanie własne tej jednostki.

Art. 81 mówi o prawie udzielania przez organ stanowiący gminy, w trybie określonym przepisami odrębnymi, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Art. 108-118 zawierają przepisy karne związane z przestępstwami przeciwko zabytkom i określają odpowiedzialność karną właścicieli zabytków w przypadku niewłaściwego zabezpieczenia.

2.2. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 –

w rozdziale zatytułowanym „Diagnoza” wyznacza trzy obszary problemowe.

W Obszarze I omówiono organizację i zadania organów ochrony zabytków podkreślając znaczenie umów międzynarodowych ratyfikowanych przez RP, w szczególności Konwencji UNESCO dotyczących ochrony zabytków²⁰.

Z Konwencji Rady Europy ratyfikowanych przez Polskę wymieniono Europejską Konwencję o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) sporządzoną w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r. (Dz. U. z 1996 r. Nr 120, poz. 564), Konwencję o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy sporządzoną w Grenadzie dnia 3 października 1985 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 210) oraz Europejską Konwencję Krajobrazową sporządzoną we Florencji dnia 20 października 2000 r. (Dz. U. z 2006 r. Nr 14, poz. 98). Wskazano również na konieczność ratyfikacji Konwencji o ochronie podwodnego dziedzictwa kulturowego (Paryż, 2001) oraz Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa (Faro, 2005). Podkreślono znaczenie rekomendacji i zaleceń jako źródeł standardów mających wpływ na określenie celów i kierunków działań w obszarze ochrony zabytków np.: Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów oraz miejsc (1962),

Rekomendacja w sprawie ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych (1976), Rekomendacja dotycząca ochrony zespołów zabytkowych i tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym tzw. „Rekomendacje Warszawskie” (1976), Rekomendacja w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011).

Sporo uwagi poświęcono ratyfikowanej 22.10.2010 r. Konwencji Unesco Ochrona Dziedzictwa Niematerialnego. Jest ona jedynym aktem prawa międzynarodowego na jakim można oprzeć budowę systemu ochrony dziedzictwa niematerialnego w naszym kraju. Celem Konwencji jest objęcie ochroną niematerialnego dziedzictwa kulturowego wspólnot, grup i jednostek rozumianego wg UNESCO jako: „praktyki, wyobrażenie, przekazy, wiedza i umiejętności jak

---

²⁰ Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisane w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 1957 r. Nr 46, poz. 212) oraz Drugi Protokół sporządzony w Hadze dnia 26 marca 1999 r. do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisanej w Hadze dnia 14 maja 1954 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 248),

- Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury sporządzona w Paryżu dnia 17 listopada 1970 r. (Dz. U. z 1974 r. Nr 20, poz. 106),

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 215 poz. 1585).

- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 r. przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji (Dz. U. z 1976 r. Nr 32, poz. 190),

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 r. (Dz. U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018)

- Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 215, poz. 1585).

również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową, które wspólnoty, grupy i w niektórych przypadkach jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo niematerialne poprzez stałe odtwarzanie jest przekazywane z pokolenia na pokolenie, przyczyniając się do wzrostu poczucia własnej tożsamości oraz poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

Omawiając zadania i kompetencje organów ochrony zabytków w Polsce wskazano na możliwość przekazania niektórych zadań z zakresu ochrony zabytków pozostających w kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków jednostkom samorządu terytorialnego (art. 96 ust. 2 u.o.z.) na podstawie porozumienia wojewody z gminą lub powiatem²¹.

Jednostki samorządu terytorialnego szczególną rolę odgrywają uchwalając i wdrażając programy opieki nad zabytkami na szczeblu gminy, powiatu i województwa – zwrócono uwagę na stosunkowo niewielką liczbę programów na szczeblu powiatu²².

W obszarze II Programu omówiono stan zachowania zabytków w Polsce z rozbiciem na formy ochrony zabytków (pomniki historii, parki kulturowe, rejestr zabytków) oraz konieczność digitalizacji dokumentacji dotyczących zabytków i wdrożenia jednolitego systemu gromadzenia i przekazywania danych przestrzennych o zabytkach nieruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.²³

Obszar III wskazuje na dziedzictwo kulturowe jako potencjał rozwoju społecznego – skorelowane ze Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2020.²⁴, określa wielkość zasobu zabytków umożliwiających budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości na szczeblu narodowym, regionalnym i lokalnym.²⁵

W rozdziale IV Programu dokonano analizy SWOT – mocnych i słabych stron ochrony dziedzictwa kulturowego oraz szans i zagrożeń oraz określono cel główny programu i trzy cele szczegółowe.

---

²¹ Aneks nr 2 do Krajowego Programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawiera dane dotyczące ilości zawartych porozumień w poszczególnych województwach, zakresu przekazanych kompetencji oraz nazwę organu upoważnionego do wydawania decyzji administracyjnych – w większości są to miejscy konserwatorzy zabytków.

²² S. 25 Krajowego programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami

²³ ustawa z dnia 4 marca 2010 r. o infrastrukturze informacji przestrzennej (Dz. U.z 2010 r. Nr 76, poz. 489 oraz z 2012 r. poz. 951) czyni Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego organem odpowiedzialnym za wprowadzenie do infrastruktury informacji przestrzennej danych o zabytkach chronionych prawem – Generalny Konserwator Zabytków w imieniu Ministra przekazał to zadanie dyrektorowi Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

²⁴ Pojęcie reinterpretacji dziedzictwa kulturowego jako procesu stanowiącego wypadkową procesów społecznych, ekonomicznych, politycznych, przestrzennych i kulturowych wynikającego z ciągłej, społecznej waloryzacji i przekształcania zasobów dziedzictwa kulturowego oraz określania jego współczesnego, akceptowalnego społecznie znaczenia i wykorzystywania – aktywny udział społeczności jako element budowy tożsamości na szczeblu lokalnym i narodowym, wzmacniania więzi międzyludzkich, budowy zaufania, co ułatwia współdziałanie i jest kluczowym czynnikiem rozwoju kapitału społecznego - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 26 marca 2013 r. (M.P.z 2013 r. poz. 378)

²⁵ Zabytki uznane rozporządzeniami Prezydenta RP za pomniki historii - na dzień 31 grudnia 2013 r. na mocy 54 decyzji Prezydenta RP za pomniki historii było uznanych 65 miejsc i obiektów
Na dzień 30 czerwca 2013 r. w Polsce znajdowało się 27 obiektów objętych 13 wpisami na listę światowego dziedzictwa UNESCO ze względu na wartości kulturowe

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Za **mocne strony** uznano:

- Zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego,
- Poprawiające się rozpoznanie ilościowe i jakościowe zasobów zabytkowych,
- Przypisanie właściwej rangi problematyce ochrony zabytków w nowo uchwalanych krajowych dokumentach strategicznych,
- Zainwestowanie znacznych środków (w tym zwłaszcza unijnych) w działania na rzecz poprawy stanu dziedzictwa kulturowego,
- Silne środowisko naukowe i konserwatorskie zapewniające od strony kadrowej i merytorycznej prawidłową realizację procesów konserwacji zabytków,
- Wzrost roli samorządów terytorialnych w działaniach na rzecz opieki nad zabytkami.

Wśród **słabych stron** wymieniono m.in. doraźność planowania przestrzennego na poziomie gmin – plany tworzone dla wybranych terenów (zwłaszcza inwestycyjnych), niewystarczające wykorzystanie studiów wartości kulturowych gmin/powiatów jako podstawy do polityki konserwatorskiej wcz, brak spójności ochrony zabytków z ochroną przyrody – degradacja krajobrazu, niewystarczające instrumenty prawne pozwalające na skuteczną realizację zadań ustawowych Generalnego Konserwatora Zabytków oraz wojewódzkich i samorządowych konserwatorów zabytków,

Wśród **szans** znalazło się uporządkowanie polityki planistycznej zgodnie z założeniami KPZK 2030, poprawa skuteczności egzekucji prawa, dostrzeżono rolę dziedzictwa kulturowego jako czynnika stymulującego rozwój przemysłu turystycznego oraz znaczenie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w ochronie zabytków.

Podstawowe **zagrożenia** to:

- Niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami,
- Niedostatecznie rozwinięta edukacja na rzecz dziedzictwa kulturowego,
- Presja inwestycyjna na tereny o walorach kulturowych i przyrodniczo-kulturowych,
- Niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków,
- Brak powszechnego zrozumienia potencjału społeczno-ekonomicznego dziedzictwa kulturowego.

Celem głównym Krajowego programu jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków, poprzez realizację celów szczegółowych:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce poprzez sporządzenie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych (uporządkowanie rejestrów) oraz wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego wpływające na kompleksowość działań ochronnych i ich integrację z ochroną przyrody.
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków – podniesienie jakości zarządzania zabytkami i zarządzania procesami ochrony zabytków
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 jest bezpośrednio powiązany ze **Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego 2020** w celu szczegółowym 1: Kształtowanie postaw sprzyjających kooperacji, kreatywności oraz Komunikacji (upowszechnienie różnych form uczestnictwa w kulturze) oraz w celu 4: Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego poprzez ochronę dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu a także digitalizację, cyfrową rekonstrukcję i udostępnianie dóbr kultury.

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 ma odniesienia do Programu w celu 4 (ochrona krajobrazu kulturowego z wdrożeniem zapisów europejskiej konwencji krajobrazowej) oraz w celu 6 (przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego).²⁶

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie w celu Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów w ppkt 1.3.5 Wykorzystanie walorów środowiska przyrodniczego oraz potencjału dziedzictwa kulturowego zakłada, że procesy rozwoju regionów będą uwzględniać ochronę krajobrazu przyrodniczego i kulturowego.²⁷

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2014-2017 formułuje również „zagadnienia horyzontalne” – tematy wiodące uwzględnione w co najmniej dwóch obszarach diagnozy i dwóch celach szczegółowych. Za takie uznano w celu szczegółowym 1 „wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków” porządkowanie rejestru i podniesienie jakości działania służb konserwatorskich oraz dostosowanie prawa i praktyki ochrony zabytków do standardów międzynarodowych. Ważnym tematem w tym celu jest wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego – tzw wpisy obszarowe uwzględniające otoczenie zabytku, historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne.

W celu szczegółowym 2 - Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków-tematem wiodącym jest zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach oraz wypracowanie standardów pozwalających na lepszą komunikację organów ochrony zabytków ze społecznościami żyjącymi w ich otoczeniu. Zauważono również konieczność wsparcia merytorycznego dla samorządów terytorialnych w ochronie zabytków.

Powyższe cele szczegółowe w niewielkim stopniu mogą być aplikowane do programów gminnych, ich realizacja leży przede wszystkim w gestii organów ochrony.

Cel szczegółowy 3 „Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji” z zadaniami: wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych, promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu oraz zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego powinien w całości zostać uwzględniony w Gminnym programie opieki nad zabytkami.

---

²⁶ Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 grudnia 2011 r. (M.P. z 2012 r. poz. 252).

– cel 4: Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski z ppkt 4.3: Wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej,

²⁷ KSRR 2010-2020 przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 13 lipca 2010 r. (M.P. z 2011 r. Nr 36, poz. 423)

2.3. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, z Uzupełnieniem Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (przyjęta przez RM w 2005 r.)

Ochrona i rewaloryzacja zabytków została uznana za jeden z podstawowych celów strategicznych, a za cele częściowe uznano m.in.:

- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na funkcje kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych produktów turystycznych;
- podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020

wprowadzono programy wdrożeniowe jako system realizacyjny NSRK, powiązane z finansowaniem działalności kulturalnej ze środkami znajdującymi się w dyspozycji Ministra Kultury w tym m.in. poprzez program „Dziedzictwo kulturowe”.

Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów:

1. rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych

2. rozwój kolekcji muzealnych.

Celem programu jest intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, gdzie celami częściowymi są:

- a) poprawa stanu zachowania zabytków;
- b) zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym dziedzictwa archeologicznego);
- c) kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne;
- d) zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- e) poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji;
- f) zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego.

Główne priorytety i działania:

Priorytet I Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działanie 1.1. Wzmocnienie ośrodków dokumentacji zabytków oraz budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

Zostaną zaproponowane zmiany instytucjonalne, prawne i funkcjonalne w sferze dokumentacji i ochrony zabytków oraz procesu oferowania zabytków na rynku.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne.

W ramach działania realizowane będą projekty rewaloryzacji zabytków i ich adaptacji na cele społeczne. Projekty muszą posiadać znaczący wpływ ekonomiczny na rozwój regionalny, w tym zwiększać ilość miejsc pracy.

Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości przez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

Realizacja działania odbywać się będzie poprzez programowanie i wdrażanie kompleksowych programów dotyczących markowych produktów turystyki kulturowej w Polsce w latach 2004-2020. Działanie obejmuje pięć miast mających największą szansę na europejskim rynku turystyki kulturowej: Warszawę, Kraków, Gdańsk, Poznań i Wrocław.

Priorytet II Edukacja i administracja na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania przewiduje się zrealizowanie zadań mających na celu:

- *podniesienie wykształcenia kadr,*
- *podniesienie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków,*
- *powołanie zespołu naukowego ds. badań nad wpływem rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów, w tym szczególnie turystyki. Ponadto planuje się promowanie zachowania dziedzictwa kulturowego wsi poprzez aktywizację społeczności wiejskich, a także ochronę i popularyzację kultury ludowej.*

2.4. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U z 2013 poz. 594)

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy.

Art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „*zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy*”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

Każde z wymienionych wyżej zadań może być związane bezpośrednio lub pośrednio z dziedzictwem kulturowym. Nie sposób nie uwzględnić zabytków w sprawach dotyczących budownictwa mieszkaniowego, przy rozwiązywaniu problemów dotyczących utrzymania dróg i mostów oraz organizacji ruchu czy też zieleni gminnej i zadrzewień (obsadzenia traktów, zieleni cmentarzy, parków) lub promocji gminy.

Uregulowania prawne dotyczące zabytków znajdują się także w:

- ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2012 r., poz. 647 z późn. zm.) oraz aktami wykonawczymi;
- ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. z 2013 r. poz. 1409 z późn. zm.);

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

- ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., poz. 150) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2013, poz. 627), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tejże ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale też walory historyczne i kulturowe;
- ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r., , poz. 518 z późn. zm.);
- ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r., poz. 406);
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2014 r., poz. 1118 z późn. zm.);
- ustawie z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2013 r., poz. 1235) – art 63.ust.2 pkt g wymieniając „obszary o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne” niezbędne do uwzględnienia przy wydawaniu decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach stanowi dodatkowe umocowanie prawne do ochrony krajobrazu kulturowego.

3. UWARUNKOWANIA OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA I GMINY POŁCZYN-ZDRÓJ W DOKUMENTACH SAMORZĄDOWYCH

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014-2017, omówiony w rozdziale II, uwzględnił w diagnozie międzynarodowe uwarunkowania ochrony zabytków poprzez wskazanie konwencji ratyfikowanych przez Polskę, jak również podejmując w celach szczegółowych kierunki i działania związane z przygotowaniem ratyfikacji konwencji dotyczących ochrony dziedzictwa podwodnego i Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa (Faro, 2005). Omówił również strategię krajowe, powiązane z programem i celami szczegółowymi, wskazał na bezpośrednie powiązanie z Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie w związku z czym uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Połczyna-Zdroju automatycznie przechodzą na poziom samorządu terytorialnego.

3.1. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020 wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko została przyjęta przez Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego Uchwałą Nr XXVI/303/05 z dnia 19 grudnia 2005 roku. Sejmik 22 czerwca 2010 r. zaaprobował aktualizację **Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**. Od tej pory ten dokument wyznacza kierunki działań społeczności regionu oraz mechanizmy monitorowania jego rozwoju. Głównym celem rozwoju województwa – określonym jako misja – jest „stworzenie warunków do stabilnego i zrównoważonego rozwoju województwa zachodniopomorskiego opartego na konkurencyjnej gospodarce i przedsiębiorczości mieszkańców oraz aktywności społecznej przy optymalnym wykorzystaniu istniejących zasobów”. Przez postulat zrównoważonego rozwoju, w obszarze szeroko pojętego dziedzictwa narodowego, rozumie się m.in. :

- a) działanie na rzecz polepszenia warunków życia społeczności lokalnych w zakresie edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa, kultury, kultury fizycznej i polityki społecznej
- b) budowanie tożsamości i marki regionu.

W „**SRWZ 2020**”, w diagnozie stanu województwa przedstawiono charakterystykę krajobrazu kulturowego ze wskazaniem najcenniejszych zespołów zabytków oraz identyfikację kluczowych problemów, do których zaliczono:

- zły stan zabytków,
- zbyt małe nakłady na rewitalizację i renowację zasobów środowiska kulturowego,
- słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska kulturowego,
- problemy rozwojowe na obszarach założeń staromiejskich,
- brak środków i mechanizmów wsparcia rewitalizacji starej zabudowy mieszkaniowej, zabudowy przemysłowej i powojennej.

„**SRWZ 2020**” podejmując temat stanu i możliwości rozwoju turystyki podkreśla m.in. znaczenie zabytków architektury i obiektów świadczących o bogatym dziedzictwie kulturowym regionu. Jednocześnie w analizie SWOT wskazuje na niski poziom mechanizmów wsparcia rozwoju kultury i dziedzictwa kulturowego, małe wydatki jednostek samorządu terytorialnego

na ochronę dziedzictwa kulturowego, słabo rozwinięte produkty turystyczne związane z wykorzystaniem zasobów środowiska naturalnego i kulturowego.

Wśród sześciu zdefiniowanych w SRWZ celów strategicznych problematykę ochrony zabytków i opieki nad zabytkami uwzględniono w:

- celu nr 1 „Wzrost innowacyjności i efektywności gospodarowania” (w zadaniu - rozwój i promocja produktów turystycznych).
- celu nr 3 „Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu” (w zadaniu – Rozwój małych miast, rewitalizacja i rozwój obszarów wiejskich).
- celu nr 4 „Zachowanie i ochrona wartości przyrodniczych, racjonalna gospodarka rolna „ (w zadaniu nr 4 - Rewitalizacja obszarów zurbanizowanych).
- celu nr 6 „ Wzrost tożsamości i spójności społecznej regionu „ (w działaniu – Wzmacnianie tożsamości społeczności lokalnej i Wspieranie działań aktywizujących rynek pracy)²⁸.

„**Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego**”, (dokument uzupełniający „**SRWZ 2020**”) doceniają znaczenie rozwoju kulturalnego i sztuki w budowaniu kondycji społeczności lokalnej oraz znaczenie dziedzictwa historycznego w budowie tożsamości społecznej. Także w priorytecie dotyczącym kształtowania i utrzymania ładu przestrzennego wspomniano o zachowaniu wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego.

Problematyka została rozwinięta w celach operacyjnych:

- Przeciwdziałanie degradacji przestrzeni przez nieskoordynowaną działalność inwestycyjną.
- Ochrona krajobrazu naturalnego i kulturowego (priorytet 3).
- Dbłość o utrzymanie historycznego kształtu wartościowych zespołów urbanistycznych i architektonicznych (priorytet 5)²⁹.

W celu operacyjnym „Racjonalizacja wykorzystania przestrzeni zagospodarowanej i przekształcanej” za najważniejszy uznano priorytet: Rewaloryzacja i rewitalizacja centrów miejskich.

W celu operacyjnym „Integracja społeczności regionu” priorytetem nr 2 jest „Badanie i dokumentowanie historii oraz teraźniejszości regionu”³⁰

3.2. Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego Perspektywa 2020 zatwierdzony przez Komisję Europejską 15 lutego 2015 r. Projekt RPO WZ nawiązuje wprost do „EUROPA 2020”- stawiając za cel osiągnięcie inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu a także wynikających z niej dokumentów regulujących zasady realizacji polityki spójności

Priorytet stanowi **rozwój inteligentny – rozwój oparty na wiedzy i innowacji** z uwzględnieniem działań przeciwdziałających wykluczeniu cyfrowemu, w tym poprawa stanu usług cyfrowych w administracji, medycynie i kulturze.

²⁸ Porównaj *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2020*, s. 86.

²⁹ *Priorytety Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego*, s. 39-41.

³⁰ Tamże, s. 52.

W priorytecie **rozwój zrównoważony – wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów** – podpunkt przywrócenie walorów środowiska przyrodniczego i miejskiego, w tym zmniejszenie skutków antropopresji (także pochodzącej od wzrastającego ruchu turystycznego), ochrona i przywrócenie siedlisk i gatunków (także w formie ogrodów botanicznych, banków genowych), rekultywacja terenów powojсковych i przemysłowych (w tym postoczniovych) otwiera możliwości dla zagadnień związanych z opieką nad zabytkami techniki.

Wyznaczony cel inwestycyjny 6c wprost odnosi się do „zachowania, ochrony, promowania i rozwoju dziedzictwa naturalnego i kulturowego”.

Priorytet **rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu – wspieranie gospodarki charakteryzującej się wysokim poziomem zatrudnienia i zapewniającej spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną** w celu tematycznym „wspieranie włączenia społecznego i walka z ubóstwem” zakłada działania w zakresie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich, w tym zwiększenie dostępności do e-usług (rozwój infrastruktury informatycznej w zakresie systemów informacji przestrzennej, e-zdrowie, e-kultura itp.) oraz rewitalizację terenów zdegradowanych zarówno wiejskich jak i miejskich.

RPO WZ określa środki finansowania poszczególnych celów inwestycyjnych w ramach osi priorytetowych, określa typy projektów, jakie mogą uzyskać wsparcie, ich beneficjentów, wskaźniki produktu oraz sposób ewaluacji Programu.

3.3. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dnia 29.10.2010 r. – zgodnie z art. 39 ust 3 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym plan zagospodarowania przestrzennego powinien uwzględniać cele wyznaczone w strategii rozwoju oraz w szczególności:

- a) **wymogi ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz walorów krajobrazowych**
- b) zasady rozwoju zrównoważonego ekologicznie
- c) właściwego wykorzystania preferencji o możliwości przestrzeni (w tym stan zagospodarowania i rezerw terenowych)
- d) potrzeby świadomego kształtowania pożądanej struktury funkcjonalno-przestrzennej (w tym przekształceń sieci osadniczej)
- e) konieczności wyposażenia przestrzeni we właściwą infrastrukturę techniczną i społeczną zapewniającą rozwój i równocześnie ochronę środowiska naturalnego (zadania ponadlokalne)
- f) potrzeby harmonizacji wszelkich działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2010” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona stanowi zachowania dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie³¹, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio-pomorskiego”.

W opracowaniu tym wskazano **Parki Kulturowe (PK) i Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**, dla których powinny w trybie pilnym powstać plany zagospodarowania przestrzennego. Plan zawiera w pkt. 3.3.6 „Ochrona dziedzictwa kulturowego i krajobrazu”, w ustaleniach „uwzględnienie wskazanych do utworzenia parków kulturowych (PK) w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego”³². Takich jednostek wskazano 44 na obszarze województwa. W granicach administracyjnych Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój zarekomendowano utworzenie dwóch parków kulturowych: **PK Ostre Bardo i PK Buślary**.

Jednocześnie pozostawiono wielkoobszarowe parki kulturowe - które nazwano kulturowo-krajobrazowymi – uznając je za niezbędne w budowie systemu ochrony tożsamości kulturowej obszaru województwa zachodniopomorskiego. Na terenie gminy Połczyn-Zdrój takim parkiem krajobrazowo-kulturowym ma być **PKK Szwajcaria Połczyńska**.

PKK SZWAJCARIA POŁCZYŃSKA

Zwana również „Bieszczadami północy” znajduje się na terenie trzech gmin (oprócz Połczyna gmina Barwice i gmina Czaplinek) , w północnej części Pojezierza Drawskiego, prawie w całości na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego. Polodowcową Krainę Drawy i Dębicy wyróżnia mocno urozmaicona młodogłęboka rzeźba terenu, czytelny wododział Drawy biorącej swój początek w Dolinie Pięciu Jezior i płynącej na południe do Noteci oraz Dębicy płynącej na północ i należącej do zlewni Parsęty. Porośnięte lasami bukowymi wzgórza są siedliskiem wielu rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Spotkać tu można bielika, żurawie, czaple, bobry oraz chronione gady i płazy wylęgające się na ponad 300 głazach narzutowych, pozostawionych przez lodowiec skandynawski.

Walory kulturowe

Szlak Solny przebiegający przez środek Szwajcarii Połczyńskiej (z Kołobrzegu do Wielkopolski) od zarania dziejów prowokował konflikty na pograniczu trzech państw (Polski, Brandenburgii i Księstwa Pomorskiego). Warunki fizjograficzne sprzyjały ukrywającym się w bukowych lasach rycerzom-rozbójnikom, napadającym na okoliczne wsie i nawet na Połczyn. Z okrucieństwa słynęła popielewska linia Manteufflów, sympatyzująca z Polską.

Teren nasycony zabudową ryglową i zespołami dworsko-folwarcznymi. Grodziska w Popielewie wpisane do rejestru zabytków, osady wczesnośredniowieczne w Bruśnie, Kocurach, Czarnkowie itp. z cmentarzami i wczesnośredniowiecznymi śladami osadniczymi świadczą o bogatej historii tego obszaru, który łączy wybitne walory krajobrazu naturalnego, elementy dziedzictwa kulturowego oraz wartości niematerialne – pogranicze polsko-brandenburskie

---

³¹ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; wspomniane opracowanie powstało w 2010

³² *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. RBGP Szczecin 2010, s. 207-208.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i ekspozycja obszarów ukazujących harmonijne współistnienie elementów kulturowych i środowiska naturalnego, o wartościach poznawczych i estetycznych; (Wzgórza Czarnkowskie)
- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych;
- utrzymanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, dopuszczalna rozbudowa na zasadzie kontynuacji historycznej kompozycji;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełnianie nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal przemysłowych, magazynów), wieloprzestrzennych (np. budowa nowych zespołów mieszkalnych), dominant wysokościowych (np. maszty, wieże elektrowni wiatrowych);
- usunięcie/neutralizacja lub rewitalizacja obszarów/obiektów zakłócających harmonię krajobrazu (Czarnkowie)
- zachowanie rezerwatów przyrody i popularyzacja wyznaczonych zespołów przyrodniczo krajobrazowych:
  - Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Dębnicy” (ZPK – 1)
  - Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Bliskiej Strugi” (ZPK-2)
  - Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Pięciu Jezior” (ZPK-3)
  - Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Wogry” (ZPK-4)
  - Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wzgórza Czarnkowieckie” (ZPK-5)

Ochrona układów przestrzennych

- zachowanie i rewitalizacja historycznych układów wiejskich poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zasad: utrzymania lub uczytelnienia historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, nawierzchni, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie działki, skali i architektury zabudowy;
- opracowanie projektów rewitalizacji krajobrazu kulturowego dla miejscowości położonych w obrębie obszaru kulturowego;
- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych kształtujących sylwetę układu, zachowanie osi kompozycyjnych i powiązań widokowych;
- zachowanie historycznych granic zabytkowych założeń dworsko-parkowych i folwarków, zakaz parcelacji parków i lokalizacji na ich terenie zabudowy w ahistorycznej lokalizacji.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) – zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- utrzymanie kompozycji architektonicznej, kolorystyki i tradycyjnych materiałów budowlanych zabytkowej zabudowy mieszkalnej, gospodarczej i in.;
- w zabudowie istniejącej, remontowanej i odtwarzanej winna obowiązywać adaptacja (w całości lub części) przy zastosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych;
- nowa zabudowa mieszkalna i gospodarcza winna być realizowana w typie „zabudowy regionalnej”, z poszanowaniem tradycji i nawiązaniem do form historycznych;
- ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego rozwiązań w zakresie lokalnego wzoru architektury, stosowanych tradycyjnych materiałów budowlanych i form wykończenia budynku;
- porządkowanie i utrzymywanie historycznych nekropolii (przykościelnych oraz wiejskich),
- konserwacja pomnikowych alei wzdłuż dróg;
- ochrona reliktywów osadnictwa pradziejowego z dopuszczeniem inwestycji na określonych warunkach;
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

PK Buślary – wieś o średniowiecznej metryce – owalnica, położona na północ od Połczyna-Zdroju, przy trasie Koszalin-Połczyn. Zachowane wczesnośredniowieczne grodzisko, liczne ślady osadnicze z neolitu (kultura pucharów lejkowatych – obrządek szkieletowy) i wczesnego średniowiecza, zachowane historyczne nawisie z kościołem, czytelny układ sieci historycznych dróg z dobrze zachowanym brukiem oraz częściowo zabytkowa zabudowa zagrodowa. Założenie folwarczno-parkowe wpisane do rejestru zabytków wraz z dworem (zabudowania folwarczne częściowo zdewaloryzowane). Na szczególną uwagę zasługuje cmentarz wojskowy z okresu I wojny światowej, zlokalizowany poza wsią, na pobliskich wzgórzach – cmentarz nieczynny.

PK Ostre Bardo – wieś o średniowiecznej metryce – owalnica, położona na północny-wschód od Połczyna-Zdroju, w odległości 3 km od drogi Koszalin-Połczyn-Zdrój. Zachowane wczesnośredniowieczne stożkowe grodzisko, otoczone fosą, liczne ślady osadnicze z okresu wczesnego średniowiecza, m.in. osada dębczyńskiej grupy kulturowej i osada kultury oksywskiej z okresu lateńskiego, wielokulturowa osada z czasów starożytnych (stanowisko nr 12). W miejscowości znajduje się szachulcowy kościół z kryptami grobowymi rodu von Wolden, założenie dworsko-folwarczne z dworem i parkiem wpisanym do rejestru zabytków.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar o wysokich walorach turystycznych, kulturowych i kultowych . Należy wytyczyć ścieżki tematyczne (np. śladami zabytkowych zespołów dworsko-parkowych, ryglowej zabudowy regionalnej z oznakowaniem najcenniejszych wsi i obiektów, opracowaniem folderów i przewodników.

3.4. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2013 – 2017 dla Województwa Zachodniopomorskiego, zwany dalej „WPOnZ 2013-2017”

(przyjęty uchwałą Nr XXIII/310/13 Sejmiku Województwa Zachodnio-pomorskiego z dnia 26 marca 2013 roku).

„WPOnZ 2013-2017” stanowi kontynuację polityki opieki nad zabytkami, zapoczątkowanej Programem Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2008-2012, zwany dalej „WPOnZ 2008-2012”, przyjętym Uchwałą Nr XX/197/08 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 czerwca 2008 roku.

„WPOnZ 2008-2012” był pierwszym dokumentem odnoszącym się do polityki Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego w dziedzinie opieki nad dziedzictwem kulturowym województwa, powstałym jako realizacja wymogu ustawowego i jego zapisy pozostają kluczowe dla programu na kolejne 4-lata. Opierał się on na wnikliwym rozpoznaniu zasobu i stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, złożonej problematyki opieki i ochrony nad zabytkami oraz wyznaczył cele perspektywiczne i operacyjne stanowiące punkt odniesienia dla programów konstruowanych na kolejne okresy.

Za najistotniejsze cele perspektywiczne uznano:

- utrzymanie zabytków budujących krajobraz regionu,
- funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa,
- kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń.

Jako cele operacyjne wskazano:

- ochronę i opiekę nad zabytkami w strategiach rozwoju i planach zagospodarowania przestrzennego,
- integrację opieki nad zabytkami z ochroną przyrody,
- stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym regionu,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości,
- edukację regionalną,
- promocję walorów kulturowych regionu.

Ocena realizacji zadań „WPOnZ 2008-2012” wykazała, że tylko część zadań priorytetowych ustalonych na ten okres została zrealizowana, co można tłumaczyć m.in. wielością tych zadań i nieadekwatnymi środkami. Dlatego w aktualnej edycji „WPOnZ 2013-

2017” dokonano bardziej selektywnego wyboru zadań, kierując się stanem zachowania dziedzictwa kulturowego oraz potencjałem realizacyjnym (organizacyjnym i finansowym).

„WPOnZ 2013-2017” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury, Nauki i Dziedzictwa Narodowego, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa, a wobec właścicieli zabytków może pełnić także funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

Samorząd Województwa może tworzyć warunki w zakresie bieżących możliwości finansowych i organizacyjnych stymulowania i wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodnio-pomorskiego.

WPOnZ 2013-2017” uwzględnia:

- cele perspektywiczne i operacyjne ustalone w pierwszym Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami na lata 2008-2012 dla Województwa Zachodniopomorskiego;
- weryfikację i kwalifikację zadań do realizacji w latach 2013-2017 na podstawie:
  - oceny realizacji zadań „WPOnZ 2008-2012”, w tym Sprawozdania z realizacji programu na lata 2008-2010 i 2010-2012,
  - aktualnego stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, jego percepcji i popularyzacji,
  - obowiązujących przepisów, dokumentów strategicznych i planistycznych krajowych i wojewódzkich,
  - możliwości realizacji zadań w okresie 2013-2017,
  - wzajemnej komplementarności zadań Programu oraz ich związku z zadaniami przyjętymi w innych dokumentach strategicznych województwa.

Stąd też **„WPOnZ 2013-2017”**, w rozdziale III: „Waloryzacja i ochrona dziedzictwa kulturowego województwa” zawarto Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK) wpisane do Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego³³.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, z późn.

³³ Patrz s. 23-27 niniejszego opracowania.

zm.). Diagnoza stanu zachowania dziedzictwa kulturowego województwa zachodnio-pomorskiego została przedstawiona przy zastosowaniu analizy SWOT³⁴.

Wśród „**Mocnych Stron**” wymieniono m.in.:

- dość dobre rozpoznanie i zgromadzenie podstawowej dokumentacji zasobu dziedzictwa kulturowego regionu przez instytucje zajmujące się ochroną zabytków;
- dużą różnorodność typologiczną i stylową oraz wysoką wartość zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym zespołów i obiektów o walorach europejskich lub ponadregionalnych;
- ustalony stan własnościowy większości obiektów zabytkowych;
- ustalenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodnio-pomorskiego uchwalonego w 2010 roku dotyczące ochrony dziedzictwa i krajobrazu kulturowego;
- określenie zabytkowych wartości krajobrazu kulturowego i zasad jego ochrony w opracowanych dla większości gmin i miast studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego;
- sukcesywne opracowywanie gminnych ewidencji zabytków;
- sukcesywne opracowywanie i uchwalanie przez lokalne (powiatowe, gminne) samorządy programów opieki nad zabytkami.

„**Słabe Strony**” to m.in.:

- brak zintegrowanej, systemowej opieki nad krajobrazem kulturowym i naturalnym;
- niedostateczny poziom kompetencji samorządów lokalnych w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego;
- niski poziom budowy samorządowych służb ochrony zabytków (powiatowych, miejskich konserwatorów zabytków, inspektorów d.s. ochrony zabytków);
- prymat inwestycji nad ochroną krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w działaniach planistycznych, projektowych - inwestycje ingerujące w historyczne układy miast i wsi;
- zawłaszczanie inwestycyjne obszarów niezabudowanych bez poszanowania ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju;
- komercyjne modernizacje zabytkowych budowli powodujące zatarcie cech zabytkowych, wynikające m.in. z braku wiedzy o zabytkach i ich znaczenia;
- brak poszanowania dla wartości autentyczności zabytków, oryginalnej substancji, kolorystyki, technologii wykonania i materiałów budowlanych;
- zły stan techniczny znaczącej części zasobu kulturowego;
- niedostateczna liczba muzeów lokalnych i regionalnych placówek kulturalnych prezentujących dziedzictwo kulturowe Pomorza Zachodniego, szczególnie dotkliwy jest brak skansenu etnograficznego, tj. placówki poświęconej tradycyjnemu budownictwu wiejskiemu i gromadzącej dorobek materialny ludności, także przybyłej po 1945 roku;

³⁴ **SWOT** – jedna z najpopularniejszych, [heurystycznych technik analitycznych](#), służąca do porządkowania informacji.

W polskim tłumaczeniu jest to skrót od angielskich sformułowań: **S** (*Strengths*) – mocne strony, **W** (*Weaknesses*) – słabe strony, **O** (*Opportunities*) – szanse, **T** (*Threats*) – zagrożenia.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

- niedostateczna popularyzacja wiedzy o wartościach dziedzictwa kulturowego, jego historii i wielokulturowości, szczególnie na poziomie podstawowego i średniego nauczania;
- niedostateczne wykorzystanie potencjału dziedzictwa w promocji Pomorza Zachodniego oraz w tworzeniu jego marki – produktu turystycznego.

Jako „**Szanse**” wskazano m.in.:

- uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach wojewódzkich, powiatowych i gminnych;
- wzrost zainteresowania samorządów lokalnym dziedzictwem kulturowym, jego ochroną i udostępnianiem w ofercie turystycznej;
- świadome włączanie przez samorządy lokalne ochrony zabytków w sferę rozwoju regionalnego;
- wzrost tożsamości kulturowej województwa poprzez promocję walorów krajobrazu kulturowego poszczególnych regionów i rozszerzanie działań edukacyjnych, przy wykorzystaniu m.in. instytucji kultury, ośrodków kształcenia różnych poziomów i organizacji pozarządowych;
- aktywizację ekonomiczną i społeczną mieszkańców regionu, poprzez zaangażowanie w ochronę dziedzictwa kulturowego służącego rozwojowi regionalnych i lokalnych produktów turystycznych i odbudowie tradycyjnego rzemiosła;
- możliwość tworzenia nowych miejsc pracy przy pomocy środków pomocowych w związku z rewitalizacją zespołów i obiektów zabytkowych, skorelowanych z rozwojem ruchu turystycznego;
- rewaloryzację i rewitalizację obiektów i założeń;
- kreowanie nowych obszarów i produktów turystycznych, tworzenie tematycznych szlaków turystycznych w oparciu o zrównoważone zagospodarowanie obiektów zabytkowych;
- rozbudowę infrastruktury turystycznej ułatwiającej dostęp do zabytków regionu, w tym wprowadzanie nowoczesnych systemów informacji turystycznej;
- promowanie i nagradzanie dobrych rozwiązań architektonicznych uwzględniających regionalne cechy architektoniczne (konkursy, wystawy, warsztaty studenckie).

Wśród „**Zagrożeń**” wymieniono:

- brak dostatecznego finansowania zadań realizowanych przez instytucje samorządu Województwa Zachodniopomorskiego;
- brak lub niedostateczne finansowania z budżetu samorządów lokalnych (szczególnie wojewódzkiego, powiatowego i gminnego) zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach;
- brak lub niedostateczne finansowanie ze źródeł zewnętrznych (zwłaszcza z budżetu państwa) zadań dotyczących prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytkach;
- prymat działań inwestycyjnych nad działaniami opiekuńczymi nad dziedzictwem kulturowym.

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

Cele „WPOnZ 2013-2017” to:

- I. Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego.
- II. Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa.
- III. Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

W celu perspektywicznym I „Utrzymanie zabytków budujących krajobraz kulturowy województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność uzupełnienia strategii o randze wojewódzkiej o cele i działania ukierunkowane na ochronę dziedzictwa kulturowego (analogicznie do ochrony dziedzictwa przyrodniczego) oraz uwzględnienia zapisów zawartych w „WPOnZ 2013-2017”. Odnosi się to do m.in. do Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku; Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodnio-pomorskiego; Strategii Rozwoju Turystyki Województwa Zachodniopomorskiego; dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej oraz wspierania i monitorowania procesu opracowywania i wdrażania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków.

Cel operacyjny: „integracja ochrony dziedzictwa, krajobrazu kulturowego i ochrony przyrody” – m.in. przez budowę systemu ochrony krajobrazu kulturowego w formie parków kulturowych i obszarów kulturowo-krajobrazowych³⁵. Wśród działań zapisano *„współdziałanie z lokalnymi samorządami w zakresie przygotowania i dofinansowywania opracowań studialnych i projektowych stanowiących podstawę merytoryczną do utworzenia parków kulturowych”*.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zasobu dziedzictwa kulturowego” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opracowanie Wojewódzkiego Programu Ochrony Drewnianego Budownictwa ryglowego i powołanie skansenu lub parku etnograficznego;
- opracowanie Wojewódzkiego Programu Średniowiecznych umocnień Miejskich i Historycznych Zespołów Urbanistycznych;
- zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą;
- promocja prawidłowej konserwacji i rewitalizacji zabytków zgodnie z zasadami konserwatorskimi;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami.

---

³⁵ Porównaj s.17 i dalsze niniejszego opracowania, dotyczące Planu zagospodarowania przestrzennego woj. zachodniopomorskiego z 2010 r. -

Cel operacyjny: „decentralizacja zadań ochrony i opieki nad zabytkami” to m.in. wspieranie działań na rzecz budowy samorządowego systemu służb ochrony zabytków – gminnego i powiatowego (w tym poprzez organizacje szkoleń dla urzędników samorządowych, udostępnianie baz danych, etc.).

Cel perspektywiczny II „Funkcjonowanie zabytków w procesie aktywizacji ekonomicznej i społecznej województwa” zawiera cztery cele operacyjne, z czego dwa dotyczą form finansowania zadań związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu województwa i z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozbudowa wojewódzkiego samorządowego systemu/portalu informacji o zabytki województwa zachodniopomorskiego dostępne turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych (pieszych, rowerowych, wodnych, samochodowych, kolejowych, konnych) promujących dziedzictwo kulturowe regionu (w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków);
- zagospodarowanie na cele turystyczne obiektów zabytkowych;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego (w tym niematerialnego)

Cel perspektywiczny III „Kształtowanie świadomości regionalnej w oparciu o dziedzictwo kulturowe i potrzebę jego zachowania dla przyszłych pokoleń” zawiera dwa cele operacyjne: edukacja regionalna i promocja walorów kulturowych regionu.

W edukacji regionalnej wśród zadań zapisano m.in.:

- organizację Europejskich Dni Dziedzictwa na terenie województwa;
- popularyzację wiedzy o historii i zabytkach województwa, w tym o dynastii Gryfitów oraz ochrony i opieki nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów edukacyjnych;
- tworzenie oferty edukacyjnej kierowanej do właścicieli i użytkowników zabytków w zakresie opieki i pozyskiwania funduszy na remonty i adaptacje zabytków;
- promowanie tradycyjnych form i cech regionalnej architektury i budownictwa oraz dawnych rzemiosł i technik budowlanych, ginących zawodów, dziedzictwa niematerialnego;
- popularyzacja wiedzy o dobrach kultury współczesnej, zwłaszcza zawartych w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodnio- pomorskiego.

W promocji walorów kulturowych regionu wskazano na:

- popularyzację i upowszechnianie wiedzy nt. historii Pomorza Zachodniego i znaczenia dynastii Gryfitów;
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej walory kulturowe regionu – materialne i niematerialne.

3.5 Strategia Rozwoju Turystyki w województwie zachodniopomorskim do roku

2015, zwana dalej „SRT 2015” (przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa nr XVI/147/2000 z 23.10.2000 r.).

W „**SRT 2015**” przyjęto, że dziedzictwo kulturowe jest jednym z głównych generatorów rozwoju turystyki. W „**SRT 2015**” określono cele i działania, których realizacja może być także uwzględniona w **Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego**; wspólnymi celami mogą być:

- budowa i rozwój kompleksowych markowych produktów turystycznych wokół typów turystyki i działanie z nim związane:
  - „Budowa i rozwój produktów markowych turystyki miejskiej i kulturowej”,
  - rozwój infrastruktury szlaków historycznych i tematycznych, w tym oznakowanie tras przebiegu oraz atrakcji znajdujących się na szlakach,
  - budowa parkingów i toalet dla odwiedzających,
  - poprawa dojazdu do atrakcji znajdujących się na szlaku;
- budowa i modernizacja centrów informacji turystycznej;
- renowacja obiektów zabytkowych;
- renowacja i turystyczne zagospodarowanie zabytkowych rynków oraz zachowanych elementów zabytkowej zabudowy w małych miasteczkach;
- restauracja zieleni miejskiej;
- „Rozwój edukacyjnej i integracyjnej funkcji turystyki w Regionie” w ramach działania - Edukacja dzieci i młodzieży wokół walorów turystycznych Regionu;
- kooperacja w zakresie wspólnego marketingu Regionu w ramach działania: Opracowanie zintegrowanego systemu promocji markowych produktów Województwa;
- usprawnienie systemu informacji turystycznej w ramach działania: „Budowa zintegrowanego analogowego i cyfrowego systemu informacji turystycznej”;
- kształtowanie środowiska w kontekście rozwoju przestrzeni turystycznej, w ramach działań:
  - innowacje na rzecz ekorozwoju w turystyce (m.in. inwestycje korzystające w technice budowania z tradycji regionalnej,
  - budowa w konstrukcji ryglowej (szachulcowej),
  - rozwój sieci lądowych szlaków turystycznych,
  - tworzenie projektów liniowych przekraczających obszary administracyjne gmin, powiatów i województwa.

W ramach działania dopracowana zostanie infrastruktura istniejących szlaków takich jak: Szlak Hanzeatyckich Kupców, Szlak Cysterski, Szlak Joannitów, Szlak Templariuszy, Europejski Szlak Gotyku Ceglanego, **Szlak Solny, Szlak Pomników Przyrody i in.;**

3.6. Na poziomie powiatu Świdwin

Powiat Świdwin nie posiada powiatowego planu zagospodarowania przestrzennego ani powiatowego programu opieki nad zabytkami.

3.6.1. Lokalna Strategia Rozwoju Powiatu Świdwińskiego na lata 2009-2015

Po charakterystyce społeczno-gospodarczej obszaru LGD dokonano analizy SWOT wśród mocnych stron wymieniając warunki przyrodniczo-krajobrazowe, w tym „zabytki archeologiczne i architektoniczne”, infrastrukturę techniczną i społeczną z prężnie działającymi sołectwami, ośrodkami kultury i tradycyjnymi produktami lokalnymi. Za słabe strony uznano brak opracowanych informatorów, ścieżek edukacyjnych, słabe zainteresowanie środowisk spuścizną kulturową, zły stan techniczny dróg, w zakresie kultury: słabe wyposażenie techniczne, budynki i pomieszczenia wymagające remontu, brak promocji historii gmin i ich walorów przyrodniczo-krajobrazowych, słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna w stosunku do potencjału krajobrazowo-przyrodniczego, niewykorzystane szlaki, brak obiektów gastronomicznych, brak młodzieżowej bazy turystycznej, niezagospodarowane jeziora i drogi wodne, zaniedbane i popadające w ruinę dziedzictwo kulturowe, szczególnie budynki i budowle usytuowane we wsiach popegeerowskich.

Cel strategiczny „**intensyfikacja rozwoju społeczno-gospodarczego mająca na celu przeciwdziałanie marginalizacji gospodarczej obszaru LGD oraz spowodowanie wzrostu poziomu i jakości życia społeczności lokalnej**” ma być osiągnięty poprzez realizację dwóch celów ogólnych:

1. Przeciwdziałanie marginalizacji gospodarczej obszaru LGD. Cel ten będzie realizowany poprzez działania zmierzające do wykorzystania potencjału przyrodniczego, historycznego i kulturowego, które wpłyną na rozwój terenów o najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej.
2. Wzrost poziomu i jakości życia społeczności lokalnej. Cel ten będzie realizowany poprzez działania aktywizujące i integrujące społeczność lokalną, zmierzające do wypracowania umiejętności współpracy i gospodarowania na własnym terenie.

Zabytki pojawiają się w dwóch celach szczegółowych i celu ogólnego:

- 1.1.** Efektywne wykorzystanie potencjału historyczno-kulturowego. Cel ten będzie realizowany poprzez rozwój rękodzielnictwa i tradycyjnego rzemiosła, kultywowanie tradycji społeczności lokalnej oraz promocję dziedzictwa historyczno-kulturowego.
- 1.2.** Wyeksponowanie walorów przyrodniczo-krajobrazowych. Cel ten będzie realizowany poprzez rozwój funkcji turystycznych i rekreacyjnych, rozwój agroturystyki i innych form wypoczynku, zachowanie cennego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego oraz umocnienie produktu turystycznego.

Cele operacyjne tego priorytetu zostały określone przez „Przedsięwzięcie I” –

„Centrum zdywersyfikowanych form wypoczynku”:

- budowa i rozbudowa bazy agroturystycznej, rekreacyjnej i rehabilitacyjnej,
- organizacja targów, wystaw i pokazów oraz imprez rekreacyjnych i sportowych,
- budowa i przebudowa, remont lub wyposażenie budynków spełniających funkcję rekreacyjną, sportową, obiektów małej architektury, obiektów sportowych, ścieżek rowerowych, szlaków pieszych, placów zabaw, miejsc rekreacji, przeznaczonych do użytku publicznego,
- budowa, odbudowa lub oznakowanie małej infrastruktury turystycznej, w szczególności punktów widokowych, miejsc wypoczynkowych lub biwakowych, szlaków wodnych, rowerowych, konnych, ścieżek spacerowych lub dydaktycznych,
- **zachowane, odtworzenie, zabezpieczenie lub oznakowanie cennego lokalnego dziedzictwa krajobrazowego i przyrodniczego w szczególności obszarów objętych poszczególnymi formami ochrony przyrody, w tym obszarów Natura 2000,**

- stworzenie lub zmodernizowanie bazy informacji turystycznej oraz stron internetowych, przygotowanie i wydanie folderów oraz innych publikacji promocyjnych dotyczących obszaru objętego LSR,
  - **urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,**
  - tworzenie produktów turystycznych.
- oraz „Przedsięwzięcie IV” - „**Centrum kultury i tradycji**” z celami operacyjnymi:
- **rewitalizacja budynków wpisanych do rejestru zabytków lub objętych wojewódzką ewidencją zabytków, użytkowanych na cele publiczne oraz obiektów małej architektury, odnawiania lub konserwacji lokalnych pomników historycznych i miejsc pamięci,**
  - budowa, przebudowa, remont lub wyposażenie budynków spełniających funkcję kulturalną,
  - zakup wyposażenia służącego kultywowaniu tradycji społeczności lokalnych lub tradycyjnych zawodów.
  - promocja lokalnej twórczości z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, w tym kulturowego i historycznego,
  - **odnowa lub oznakowanie budowli lub obiektów małej architektury wpisanych do rejestru zabytków albo objętych wojewódzką ewidencją zabytków,**
  - organizacja imprez kulturalnych,
  - kultywowanie tradycyjnych zawodów i rzemiosła,
  - rozwój produktów ekologicznych,
  - inicjowanie powstawania, przetwarzania, lub wprowadzania na rynek produktów i usług opartych na lokalnych zasobach, tradycyjnych sektorach gospodarki lub lokalnym dziedzictwie, w tym kulturowym i historycznym

3.6.2 Strategia Rozwoju Powiatu Świdwińskiego na lata 2014-2022 z Perspektywą na lata 2023-2027, przyjęta Uchwałą Nr XLI/202/14 Rady Powiatu w Świdwinie z dnia 30 października 2014 r.

W Strategii Wyznaczono 6 obszarów strategicznych, w tym **OBSZAR STRATEGICZNY 3 – Pomoc społeczna, ochrona zdrowia i lecznictwo uzdrowiskowe** z celem strategicznym 5: **Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu**, realizowanym m.in., przez **rewitalizację miast i obszarów wiejskich** rozumianą jako kompleksowy program remontów, modernizacji zabudowy i przestrzeni publicznych, rewaloryzacji zabytków na wybranym obszarze, w powiązaniu z rozwojem gospodarczym i społecznym. Rewitalizacja tak rozumiana to połączenie działań technicznych – jak np. modernizacja infrastruktury – z programami ożywienia gospodarczego i działaniem na rzecz rozwiązania problemów społecznych, występujących na tych obszarach: bezrobocie, przestępczość, brak równowagi demograficznej,

W celu strategicznym 6: **Świadczenie wysokiej jakości usług z zakresu ochrony zdrowia i lecznictwa uzdrowiskowego** uwzględniono cel operacyjny Modernizacja i remont obiektów domów pomocy społecznej i uruchomienie dodatkowego

specjalistycznego wsparcia w Domach Pomocy Społecznej na terenie Powiatu Świdwińskiego oraz Modernizacja i przebudowa obiektów opieki zdrowotnej w powiecie świdwińskim częściowo uwzględniający zabytki,

- oraz w celu operacyjnym 4.3 - Ekspozowanie tożsamości regionalnej i wielokulturowej spuścizny historycznej powiatu świdwińskiego
- w celu operacyjnym 4.5 - **Konserwacja i remont zabytkowych budynków użyteczności publicznej będących własnością gminy i powiatu**
- **Kontynuacja działań rewitalizacyjnych w zabytkowych centrach miast na terenie powiatu**

W obszarze strategicznym 6 wyznaczono Cel strategiczny 11: **Atrakcyjna oferta turystyczno-rekreacyjna** oraz Cel strategiczny 12: **Zwiększenie rozpoznawalności powiatu świdwińskiego i jego oferty turystycznej** z celami operacyjnymi: 6.2. Trasa turystyczna Świdwin- Połczyn-Zdrój

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

(połączenie dwóch miast powiatu, szczególnie ważne z uwagi na naturalne bogactwo Połczyna-Zdroju tj. borowina, woda źródłana) - budowa trasy rowerowej łączącej Świdwin z jego zabytkami architektury średniowiecznej oraz Połczyn-Zdrój miasto uzdrowiskowe z zabytkowym parkiem. Wskazano w tym celu na konieczność jednolitego oznakowania szlaków, obiektów i atrakcji turystycznych – wizualizacja turystyczna.

4. CHARAKTERYSTYKA KRAOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY POŁCZYN-ZDRÓJ

4.1. POŁOŻENIE GMINY W REGIONIE

Gmina Połczyn-Zdrój jest gminą miejsko-wiejską zlokalizowaną w środkowo-wschodniej części woj. zachodniopomorskiego, w powiecie świdwińskim. Graniczy od północy z gminami Białogard, Rąbino, Tychowo, od wschodu z gminą Barwice, od zachodu z gminą Świdwin, a od południa z gminami Czaplinek i Ostrowice.

Gmina stanowi sieć osadniczą o pow. 343,71 km², na którą składają się Miasto Połczyn-Zdrój (w tym 7,21 km² przypada na aglomerację miejską) oraz rozmieszczone wokół miasta 23 sołectwa Bolkowo, Bronowo, Brusno, Buślary, Czarnkowie, Gaworkowo, Kołacz, Lipno, Łęgi, Łośnica, Nowe Resko, Ogartowo, Ogrodno, Ostre Bardo, Popielewo, Przyrowo, Redło, Sucha, Szeligowo, Toporzyk, Wardyń Górny, Zajączkowo i Zajączkówko).

Położona na wysoczyznach morenowych fazy pomorskiej, ukształtowanych podczas ostatnich zlodowaceń ery kenozoicznej charakteryzuje się niezwykle urozmaiconym krajobrazem. Pod narzutowymi warstwami polodowcowymi znajdują się kredowe i jurajskie, mezozoiczne utwory wapienne, należące do Wału Pomorsko-Kujawskiego, z charakterystycznymi dla tej jednostki tektonicznej permskimi słupami solnymi (diapirami). Urozmaicony morfologicznie teren gminy, zwanej „Szwajcarią Połczyńską” z licznymi rzekami i jeziorami pokryty jest w 37,7% lasami, w których występują charakterystyczne siedliska buka pomorskiego o wysokich walorach estetyczno-krajobrazowych.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Dzieje miasta i wsi połczyńskich nie były przedmiotem szczegółowych badań naukowych. Pierwsza monografia miasta, aut. R. Maske „Geschichte der Stadt Bad Polzin i Pom . powstała stosunkowo późno (1937) i jest opracowaniem tendencyjnym, pisany w określonej sytuacji politycznej. Trudno również nazwać monografią powstałe w 1998 r. opracowanie „Połczyn-Zdrój, studia z dziejów miasta” pod red. B. Polaka. Historia uzdrowiska przez wiele lat zdominowała dzieje Połczyna-Zdroju zarówno miasta jak i gminy, czemu trudno się dziwić biorąc pod uwagę, że prawie cały obszar gminy Połczyn-Zdrój aktualnie objęty jest strefą ochrony uzdrowiskowej. Miało to wpływ na rozwój gospodarczo-ekonomiczny eksponujący funkcję uzdrowiskową od 1688 r to jest od momentu odkrycia leczniczych właściwości źródeł połczyńskich.

O ile historia uzdrowiska w Połczynie-Zdroju jest stosunkowo dobrze przebadana, o tyle wcześniejsze dzieje miasta i okolicznych miejscowości są stosunkowo słabo rozpoznane. Zbiory Heinricha von Manteuffel, właściciela prywatnych dóbr w Redle, którego znalazły się w Muzeum w Szczecinie, stanowią przyczynki do rozpoznania miejscowości zgrupowanych przy drodze do Koszalina, w tym w okolicach Wzgórza Zbójców nieopodal Połczyna.

Poniższe **kalendrium**, ze wskazaniem na ważniejsze daty z dziejów miasta i okolic, na tle historii Pomorza Zachodniego, zostało opracowane w oparciu o wyżej wymienione monografie, karty zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków oraz dokumentację historyczno-archiwalną zgromadzoną w Archiwum Delegatury w Koszalinie WUOZ w Szczecinie.

VII-VIII/IX w – rozległa osada wczesnośredniowieczna w płn części Połczyna – „Pluchenberg”, osady słowiańskie w rejonie Dębnicy

IX w – gród obronny w Połczynie-Zdroju zlokalizowany przy szlaku handlowym, 2,7 km na południe od miasta, zespół osad otwartych na wschodnich krańcach obecnego miasta, w pobliżu rzeki Dębnicy

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

X-XI w – przedlokacyjny organizm miejski (teren Starego Miasta w Połczynie-Zdroju)

XII/XIII w – Połczyn-Zdrój wchodzi w skład kasztelanii białogardzkiej

XIII w – ekspansja brandenburska na ziemie pomiędzy Drawą a Gwdą; napływ osadników niemieckich – rody von Rahmel, von Borck, Zosenow, rozwijają się osady warowne

1277 r. – Barnim I sprzedaje zachodnią część kasztelanii białogardzkiej biskupowi kamieńskiemu Henrykowi von Gleichen

1280 r. – Brandenburczycy kupują ziemie świdwińską

Ok. 1290 r. – z inicjatywy księcia Bogusława IV rozpoczęto budowę zamku w Połczynie

1304 r. – pierwsza wzmianka o miejscowości – Poltsin

Po 1319 r. – po bezpotomnej śmierci margrabii Waldemara, sprawującego władzę w Nowej Marchii, Wacław IV, książę pomorski przekazuje Połczyn Hasso von Wedel, w nagrodę za poparcie jego starań o objęcie zwierzchnictwa nad Nową Marchią

1326r – śmierć Wacława IV, Ludwik Bawarski z Wittelsbachów, władcą Nowej Marchii – podjęcie akcji kolonizacyjnej na Pomorzu Zachodnim, ród von Wedel, właściciele Połczyna , wiąże się z margrabią brandenburskim

1335 r. – **lokacja miasta na prawie brandenburskim** – Połczyn otrzymał prawa miejskie od rodu von Wedel – dokument lokacyjny nie zachował się

1337 r. – traktat lenny między Hasso Rudym von Wedel a margrabią Ludwikiem Wittelsbachem , współwłaścicielem miasta był Henning von Wedel, któremu margrabia Ludwik w dokumencie sporządzonym 15 września 1337 r. gwarantował poparcie w walce o Pełczyce.

Miasto zostało otoczone palisadą i wałem ziemnym wraz z rowami obronnymi, Brama Wardyńska od północy i Ogartowska od wschodu, w centrum miasta znajdował się rynek z ratuszem, w pobliżu kwartał z kościołem NMP, w mieście działały cechy i rada miejska, wybierana przez mieszkańców i zatwierdzana przez właściciela, ława sądownicza ale poważniejsze przestępstwa sędzono w zamku. Herbem miasta był fragment winnicy z trzema krzewami winnej latorośli i winogronami (odniesienie do winnicy założonej przez Hasso Rudego na stokach doliny Wogry.

1348 r. – zamieszki w Połczynie spowodowane nadmiernym uciskiem fiskalnym

1351 r. – dżuma w Połczynie

1355 r. – zamieszki w Połczynie

18 marca 1363 r. – układ w Norymberdze – przekazanie prawa do dziedziczenia Marchii Brandenburskiej Luksemburgom

1365 r. – bezpotomna śmierć Ludwika Wittelsbacha. Karol IV sprawuje rządy w Marchii Brandenburskiej, eksploatacja ekonomiczna budzi opór rodów pomorskich, które szukają sprzymierzeńców po polskiej stronie. Hasso von Wedel również oddaje się pod opiekę króla polskiego.

1367 r. – walki polsko-brandenburskie

1368 r. – **układ w Drawsku** – Polska odzyskuje ziemię wałecką, Drahim i Czaplinek,

1373 r. – po śmierci Kazimierza Wielkiego Marchia Brandenburska zostaje włączona do Cesarstwa Luksemburgów.

1374r. - zmiana stosunków własnościowych w Połczynie – panowie von Wedel sprzedają miasto rycerzowi Gerdowi von Manteuffel z Białogardu, okres prosperity

1377 r. – nowe podatki, w Nowej Marchii rody rycerskie podejmują wyprawy łupieskie na terytorium polskie jak również napadają na rycerzy wspomagających Zakon Krzyżacki, prawdopodobnie w porozumieniu z księżętami pomorskimi wspierającymi króla Władysława Jagiełłę w walce z Krzyżakami

1389 r – pierwsza wzmianka o kościele w Połczynie

1402 r. - Zakon Krzyżacki kupuje Nową Marchię od Zygmunta Luksemburczyka, co wiązało się z pogorszeniem sytuacji mieszczan połczyńskich, ograniczenie wolności obywatelskich, nowe podatki

XV w. działalność rycerzy-rozbójników, wspierających Władysława Jagiełłę w walce z Zakonem, von Wedlowie należeli do stronników Jagiełły, podobnie jak Borckowie, Arnold von Wolde.

1407 r – potyczki zbrojne z Krzyżakami na terenie Nowej Marchii, wyprawy odwetowe oddziałów polskich na pogranicze polsko-marchijskie.

1409-1411 r. wielka wojna Polski z Zakonem, nie przyniosła wymiernych korzyści –pogranicze polsko-marchijskie nadal terenem najazdów rycerstwa pomorskiego oraz wojsk polskich, mieszczanie okolicznych grodów sami muszą bronić miast

1422 r – spór o Drahim, zajęty przez drawskich mieszczan, przyczyną wypowiedzenia wojny Zakonowi przez Polskę, mimo pokoju zawartego w Melniku wojny polsko-krzyżackie trwały nadal

1433 r.- Czesi zajmują Nową Marchię wspierani przez oddziały rycerstwa wielkopolskiego i księcia słupskiego Bogusława X.

9 czerwca 1433 r. komtur gdański spłądował i spalił Połczyn – w odwecie panowie z Połczyna prowadzili długoletnie wojny z Krzyżakami

1454 r – powstanie w Prusach, w Drawsku zebrali się stany, aby zadecydować o przyłączeniu się do buntu. Krzyżacy oddają Nową Marchię w zastaw elektorowi brandenburskiemu

1454-1466r – wojna trzynastoletnia, pogranicze w ogniu – Eggerd von Manteuffel zyskuje sławę „największego rozbójnika w kraju”.

Połczyn zostaje administracyjnie podporządkowany wójtowi świdwińskiemu, Dionizemu von Osten, którego ustanowił elektor brandenburski Fryderyk II.

14 marca 1469 r. – Bogusław X odnawia traktat lenny panów na Połczynie nadając im część zamku i miasta oraz to, co posiadali w okolicznych wioskach.

Panowie von Manteuffel rozwijają produkcję rolną a Połczyn przeżywa okres prosperity – rozwój handlu i rzemiosła

1500 r. – pożar zniszczył miasto (spłonął kościół oraz młyn miejski)

Kurt von Manteuffel rozbudował południowe skrzydło zamku, założył huty szkła w Lipnie, Kłokowie i Kłokówku

1515 r. – Połczyn otrzymuje prawo lubeckie (korzystniejsze dla mieszczan) i nowy herb – do dotychczasowego herbu miasta Kurt v. Manteuffel dodał swój herb rodzinny, w mieście rozwija się warzelnictwo piwa, sukiennictwo, krawiectwo i szewstwo

1529 r. – zaraza w Połczynie

1545 r. – reformacja w Połczynie (po śmierci biskupa Erazma von Manteuffel, który został pochowany w krypcie połczyńskiego kościoła)

4 września 1559 r. – traktat w Połczynie – układ graniczny między Królestwem Polskim a książętami pomorskimi. Na mocy traktatu granica biegła od Kluczewa wzdłuż Drawy, do Polski należały wsie: Nowe Worowo, Kluczewo i Popielewo, jeziora Głębokie, Długie i Okrągłe. Linia Połczyńsko-lipieńska rodu von Manteuffel prowokuje starcia na granicy rywalizując z Manteufflami z Popielewa. Ci ostatni oddają się w lenną opiekę króla polskiego.

1574 r. – pożar miasta

1581 r. – szkoła miejska w dobudowanej części ratusza

1587 r. – najazd na Kluczewo oddziału dowodzonego przez Manteufflów z Połczyna i Lipia

1592 r. – książę nadaje miastu przywilej jarmarku

1601 r. w czasie pożaru spłonęły niemal wszystkie zabudowania

1618-1648 – wojna trzydziestoletnia, w Połczynie stacjonują wojska cesarskie, kontrybucje, miasto popada w nędzę

1631 r. – wojska szwedzkie stacjonują w Połczynie, kontrybucje

1635 r. – wojska szwedzkie spłądowały miasto, zniszczono zamek połczyński, z kościoła wywieziono naczynia liturgiczne. Połczyn wyludniony

1645-1668 r. – procesy o czary w Połczynie

1654 r – Asmus von Manteuffel sprzedaje miasto i zamek Jakubowi von Krockow, landratowi dystryktu połczyńskiego, utworzonego po zakończeniu wojny trzydziestoletniej.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

1655 r. pożar - spłonęła najzamożniejsza część miasta,
1670 r. kolejny pożar niszczy pozostałą część miasta
1671 r. gradobicie
1688 r. miejscowy pastor **Joachim Titel odkrywa źródła wody mineralnej**
1703 r. linia pocztowa Szczecinek-Białogard -Karlino
1705 r. pierwszy dom zdrojowy wybudowany przez Jakuba von Krockow juniora
1705 r. – pożar niszczy całe miasto (ocalał ratusz i kościół)
1712 r. – z uzdrowiska w Połczynie skorzystał książę Ferdynand z Kurlandii, do Połczyna przybył pierwszy lekarz zdrojowy z Drawskiego Pomorskiego
1712 - 1715 r. – drugi dom zdrojowy „Halbe Mond” (cztery izby)
Ok 1740r. – powstają kolejne dwa domy zdrojowe – Langen Haus (12 pokoi)
Ok. 1744 r. – budowa nowego ratusza
1745 r – powódź w Połczynie, zniszczenie folusza
1747 r. – Ferdynand II pozwala kuracjom z terenu Polski na praktyki religijne podczas pobytu kuracyjnego w Połczynie
1756-1763 – wojna trzydziestoletnia – dewastacja zabudowań uzdrowiskowych,
1759 r. w Połczynie kwateruje oddział wojska polskiego
1760 r. – regiment rosyjski napadł na miasto grabiąc je i pałac, nałożono kontrybucje
1770-72 - przebudowa i rozbudowa połczyńskiego zamku
1773 r. pierwsze reklamy połczyńskich uzdrowisk i właściwości leczniczych wód połczyńskich
1774 r – melioracja gruntów wokół pałacu
1775 r. – powstaje „Nowy Dom” , zabudowania uzdrowiskowe odbudowano częściowo za dotacje państwowe, w uzdrowisko inwestowali mieszcianie i magistrat, w mieście rozwija się browarnictwo (w mieście działa 57 gorzelników i 12 browarników), tkactwo, szewstwo i krawiectwo
Po 1784 r. przekazanie władz sądowniczej magistratowi miasta, likwidacja prywatnego sądu zamkowego
1785 r. – Połczyn otrzymuje połączenie pocztowe
1791 r. – powstaje służba pożarnicza w mieście
1799 r. – w Połczynie funkcjonuje pięć domów uzdrowiskowych, są apartamenty, kręgielnia, duża stajnia, wozownia i piekarnia
1806-1813 – wojny napoleońskie wymusiły konieczność reform wewnętrznych w Prusach
1808 r. nowa ordynacja miejska dla Połczyna, wybory do rady miejskiej, i powołanie magistratu na czele którego stał burmistrz, mający do pomocy podskarbiego i 4 członków. Powołanie sądu ziemskiego i miejskiego w Połczynie
W Borkowie z inicjatywy Filipa von Brocke powstaje Luisenbad, kolejny dzierżawca kurortu hrabina Henckel popadła w długi i wraz z wyposażeniem domów zdrojowych wyjechała do Berlina. Miasto przejęło kurort
1810 r – w Połczynie powstaje Bractwo Kurkowe
1815 r. nowy podział administracyjny – Połczyn znalazł się w powiecie białogardzkim, w rejencji koszalińskiej w prowincji Pomorze Zachodnie, na cele powiatu stał landrat posiadający uprawnienia władz policyjnej. Landrat kierował wszelkimi sprawami oświatowymi, komunalnymi, gospodarczymi i sądowo-administracyjnymi
1818 r. Albertyna von Brocke zostaje właścicielką kurortu i buduje „Dom Towarzyski” z Salą lustrzaną na miejscu „Halbe Mond”, a w Międzyborzu tzw „Czerwony Dom”.
1824 r. – powstaje browar H. Fuhrmanna, zmodernizowany w 1852 r. przez Carla Fuhrmanna, działającą gorzelnia
Ok. 1830 r. – **powstaje park zdrojowy z ośrodkiem teatralnym i koncertowym**
1834 r – reforma szkolnictwa Pestalozziego, rozwój szkolnictwa – od 1824 r, szkoła dla społeczności żydowskiej,

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

1836-1839 r. – melioracja bagien na południe od miasta – rozwój uzdrowiska – wytyczono teren parku zdrojowego

1837 r. – nowy budynek szkoły podstawowej

1847 r. – „wojna kartoflowa” - wystąpienia najuboższych mieszkańców Połczyna, na czele których stanął przewodniczący rady Miejskiej Janstch, stłumione przez landrata

1846-1848 – przebudowa dawnego traktu pocztowego ze Świdwina przez Połczyn do Szczecinka

1849 r. – zlikwidowano sąd zamkowy w Połczynie, powołano państwowy sąd powiatowy w Białogardzie z filią w Połczynie

Ok. **1850 r.** – w mieście działa 12 cechów różnych specjalności, obok przeżywającego kryzys cechu sukienników cechy stolarzy, garbarzy, kowali ślusarzy, bednarzy i kołodziejów, młynarzy, krawców, szewców, piekarzy, siodlarzy, kuśnierzy oraz cech ceglarzy

Na trasie Szczecinek-Połczyn-Świdwin-Stargard kursują dyliżanse dwa razy dziennie

1852 r. wmurowanie kamienia węgielnego pod szpital szarytek, który oddano do użytku w 1855 r. – od 1860 r. przekazany zakonowi Joannitów, rozbudowany na szpital i przytułek dla ubogich (Johanniterhospitz)

1853 r. – sukiennicy budują nowy folusz (maszyna parowa), powstaje fabryka likierów

Od 1855 r. dr Lehmann wprowadza kąpiele borowinowe w terapii

1862 r. w mieście działają dwa młyny zbożowe

1864 r. – droga Stare Drawsko-Połczyn przez dolinę Pięciu Jezior

1865 r. – miasto rozwija się dynamicznie, zamieszkuje je 4.371 mieszkańców, którzy modernizują swoje zakłady i warsztaty

1866 r. – telegraf w Połczynie, miasto wydaje gazetę („Połczyński Posłaniec”, następnie „Gazeta Połczyńska”

Powstaje sanatorium Friedrich-Wilhelm Bad

1867 r. – oddanie do użytku nowej szkoły przy szosie białogardzkiej

1874 r. powstaje Marien und das Victoriabad

1875 r. – szkoła zawodowa – przysposobienia rzemiosła

1879 r. – ukończono drogę Tychowo-Połczyn

1885 r. – droga Drawsko-Połczyn,

W Połczynie powstaje związek gimnastyczny

1889 r. – rozpoczęto budowę linii kolejowej Połczyn-Świdwin, oddawana do użytku odcinkami Redło-Połczyn, Połczyn-Grzmiąca 1903 r. i Połczyn-Złocieniec

1894-1896 r. powstaje sanatorium „Podhale” (56 pokoi i 35 łazienek) i **sanatorium „Gryf”, rozbudowane ok 1912 r.**

1897 r. bezpośrednie połączenie kolejowe ze Świdwinem

1900 r. oddano elektrownię w Połczynie

1907 r. oddano do użytku dworzec kolejowy w Połczynie

1908 r. – utworzenie gimnazjum prorealnego, przekształconego od 1918 r. w szkołę średnią

Powstaje sanatorium Borkowo, od 1930 r. własność prywatna dr Petzel.

1914-1918 - domy zdrojowe szpitalami wojskowymi, liczba pacjentów i rekonwalescentów wyniosła ponad 6 tysięcy.

1923/1924 wzrost produkcji przemysłowo=rzemieślniczej oraz handlu – w Połczynie działa 10 zakładów przemysłowych

Lata 20-te XX w. – rozbudowa sieci drogowej - regularne kursy autobusowe do Czaplinka, Białogardu, Drawsko i Tychowa

3 września 1926 r. dekret ministerialny zmienia nazwę miasta na Bad Polzin – ożywienie ruchu turystycznego i kuracyjnego – w Połczynie przebywało 11.339 kuracjuszy i wczasowiczów

1933 r. – wystąpienia antyżydowskie w Połczynie-Zdroju

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

1938 9/10 listopada – Noc Kryształowa – dr Leon Lewy zostaje zastrzelony przez „niezidentyfikowanych sprawców”

1939 r – Połczyn kwaterą główną Grupy Armii „Północ”

4/5 marca 1945 r. do miasta wraczą oddziały Wojska Polskiego i Armii Czerwonej

28 marca 1945 r. pierwszym burmistrzem Połczyna-Zdroju zostaje kapitan Otto Benedykt Polak, jeniec Oflagu.

11 kwietnia 1945 r. - zostaje uruchomiony urząd pocztowy, na teren miasta i Gminy przybywają osadnicy polscy, powstaje Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska

4 czerwca 1945 r. – powołano zarząd Państwowych Uzdrowisk Pomorza Zachodniego, w Połczynie-Zdroju powstaje Dyrekcja Państwowych Zakładów Zdrojowych

6 sierpnia 1945 r. Borkowo rozpoczyna działalność, zatwierdzenie statutu uzdrowiska

30 sierpnia 1945 r. – powołanie Polskiej Komendy Wojennej – konflikt z dowódcami wojsk radzieckich okupującymi majątki i sanatoria Połczyna-Zdroju

15 lutego 1946 r. – Armia Czerwona przekazuje władzom polskim browar

17 sierpnia 1946 r. – pierwsze posiedzenie Miejskiej Rady Narodowej Połczyna-Zdroju

Luty – kwiecień 1947 r. – władze polskie odzyskują sanatorium „Podhale” i „Gryf”, wysiedlenia Niemców, żołnierze radzieccy opuszczają Połczyn-Zdrój

Ok 1950 r. powstają Połczyńskie Zakłady Piwowarsko-Słodowe złożone z browaru w Połczynie-Zdroju, Szczecinku oraz rozlewni piwa w Świdwinie, Czaplinku, Wałczu i Człuchowie. Działa Fabryka Maszyn i Urządzeń Przemysłu Spożywczego „Spomasz” – od 1967 r. produkująca detale okrętowe

20 kwietnia 1950 r. – piorun uderzył w wieżę kościelną, która spłonęła

Lata 50-te i 60-te XX w. - remonty obiektów uzdrowiskowych, nawiązanie współpracy z Akademią Medyczną w Gdańsku – specjalizacja poszczególnych sanatoriów – uzdrowisko staje się największym pracodawcą w Połczynie-Zdroju a miasto centrum leczenia chorób kobiecych, reumatycznych i ortopedii. Sanatoria stopniową są przekształcane w specjalistyczne placówki szpitalne

1964 r. – odkrycie nowych źródeł solankowych, kąpiele solankowe od 1965 r. Powstaje Rozlewnia Wód Mineralnych „Połczynianka”

1967 r. – I Festiwal Muzyki i Piosenki Żołnierskiej w Połczynie-Zdroju, zorganizowany przy współpracy z Połczyńskim Towarzystwem Społeczno-Kulturalnym

27 stycznia 1972 r. Uchwałą Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koszalinie Połczyn-Zdrój zyskuje status uzdrowiska

1982r – odbudowano wieżę kościoła parafialnego, zakończono prace dekarские

1984-1987 r. – remont kapitalny kościoła NMP

1989 r. – przekształcenia gospodarczo-polityczne, uzdrowisko poszerza ofertę

1989-1990 - rewitalizacja parku – odtworzenie alejek, melioracja, nowe nasadzenia

1995 r. – w Połczynie-Zdroju powstaje Pomorskie Centrum Osteoporozy i Mammografii

1996 r. – w wyremontowanym sanatorium „Irena” powstaje Centrum Rehabilitacji Dzieci z Porażeniem Mózgowym.

1996-2001 – gazyfikacja miasta i gminy

1997- 1998 – odtworzenie stawów na terenie parku,

2005 – 2008 – rewitalizacja połczyńskiej Starówki – modernizacja nawierzchni ulic, remonty kamienic

2005-2010 – realizacja projektu zintegrowana gospodarka wodno-ściekowa w Dorzeczu Parsęty

2009 – 2010 - kolejny etap rewitalizacji parku zdrojowego, wymiana nawierzchni alejek, bieżąca konserwacja drzewostanu i małej architektury, planowana modernizacja zdroju „Joasia” oraz realizacja obiektów małej architektury w angielskiej części parku

2010-2012 – III etap rewitalizacji połczyńskiej Starówki - w tym Zamku w Połczynie-Zdroju, planowane są kolejne etapy rewitalizacji kamienic zlokalizowanych na terenie Starego Miasta

2010 r. - Ministerstwo Skarbu Państwa podpisało umowę sprzedaży 1.600.621 akcji spółki: Uzdrowisko Połczyn S.A. z siedzibą w Połczynie Zdroju stanowiących 89,91% kapitału zakładowego spółki, na rzecz KGHM i Fundusz Inwestycyjny Zamkniętych Aktywów Niepublicznych z siedzibą we Wrocławiu.

2013 r. - odkup akcji od pracowników spółki przez KGHM i Fundusz Inwestycyjny Zamkniętych Aktywów Niepublicznych kończy proces prywatyzacji uzdrowiska.

Gmina Połczyn-Zdrój należy do Stowarzyszenia Gmin Uzdrowiskowych RP, Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty, Mieleńskiej Lokalnej Grupy Rybackiej, Lokalnej Grupy Działania Powiatu Świdwińskiego.

4.3. ZASADNICZE CECHY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

Gmina Połczyn należy do powiatu Świdwińskiego w województwie zachodniopomorskim na obszarze Pojezierza Drawskiego. Południowa część gminy zwana ze względu na urozmaicony krajobraz Połczyńską Szwajcarią. Krajobraz gminy został uformowany podczas topnienia ostatniego zlodowacenia, w strefie moreny czołowej. Duża zmienność krajobrazu: liczne pagórki, kotliny i doliny poprzecinane strumieniami i rzekami, zagłębienia wypełnione jeziorami rynnowymi. W okolicy Połczyna Zdroju duże znaczenie krajobrazowe mają liczne bagna, źródła solankowe i torfowiska z pokładami borowiny. Tereny te są skupiskami bogatej i różnorodnej roślinności. Południowo-wschodnia część gminy leży w granicach Drawskiego Parku Krajobrazowego. Najcenniejsze biocenozy w okolicach miasta to Dolina Pięciu Jezior i Torfowisko Toporzyk.

4.3.1. MIASTO POŁCZYN-ZDRÓJ

Układ przestrzenny miasta

Najstarsze wzmianki o Połczynie pochodzą z 1304 r. Miasto uzyskało prawa Miejskie prawdopodobnie w 1335 r. na prawie brandenburskim, od 1515 r. na prawie lubeckim. Do pocz. XIX w. było miastem prywatnym: do 1374 roku należącym do rodu von Wedel, a następnie do rodów von Manteuffel, Borcke i Zosenow, a od 1654 r. do von Krockow. W czasach lokacji w centrum miasta znajdował się kwadratowy rynek z ratuszem zlokalizowanym centralnie skomunikowany stromą uliczką (zachowaną do dziś) z usytuowanym na niewielkim wzniesieniu zamkiem. W 1337 r. zamek należał do rodziny von Wedel. Miasto nie było otoczone murami, a jedynie wałem ziemnym i palisadą. Przy głównych szlakach wzniesiono Bramę Czaplinecką i Bramę Kołobrzeską. Za miastem znajdował się kościół św. Jerzego i szpital św. Ducha. Kościół usytuowany był centralnie w kwartale przylegającym do rynku od wschodu i obudowany zabudową pierzejową. Przez miasto prowadził Szlak Solny z Kołobrzegu do Wielkopolski. Położone na pograniczu miasto wielokrotnie było rabowane i niszczone. Nie oszczędzały go również klęski żywiołowe. Powstała, w przeważającej mierze w XIX wieku, zabudowa uszanowała średniowieczny układ urbanistyczny, który został wpisany do rejestru zabytków pod nr 491 dn.15 maja 1965 r.

Zabudowa mieszkalna

Najstarszymi budowlami w mieście są relikty średniowiecznego zamku, zachowane w jego podziemiach (kilkakrotnie przebudowywany w XVI, XVII, XVIII i XIX w) oraz relikty gotyckiego kościoła, przebudowanego w XIX w.

W II połowie XVIII wieku w związku z rozwojem uzdrowiska miasto poszerzyło swoje granice w kierunku wschodnim – działki o szerokości od 12-20m zabudowane były dwukondygnacyjnymi budynkami o konstrukcji szkieletowej, usytuowanymi szczytowo do ulicy. Cmentarz, funkcjonujący do tej pory przy kościele, przeniesiono na wzgórze przy szosie warszawskiej, a tereny przykościelne przeznaczono pod zabudowę miejską. W 1744 r. rozpoczęto budowę nowego ratusza, do którego dobudowano budynek wagi miejskiej i magazyn wełny.

Z przełomu XVIII i XIX w. pochodzą wzniesione w konstrukcji szkieletowej (niestety – w większości przebudowane i otynkowane), usytuowane kalenicowo budynki przy Placu Wolności 10 i 11, 5-go Marca 2 i 11, Chrobrego 1, 4 i 20, Moniuszki 1 oraz przy Grunwaldzkiej 1,2,3,4.

Początek wieku XVIII przyniósł rozwój uzdrowiska - na bazie odkrycia źródeł leczniczych przy strumieniu wpadającym do Wogry powstaje Luisenbad, obecnie Borkowo. Kolejne źródła „Diabelskie”, „Ptasie”, „Olchowe” oraz „Fryderyka” przyczyniły się do dalszego rozwoju urbanistycznego miasta, które coraz bardziej zaczynało żyć uzdrowiskiem i z uzdrowiska. W pobliżu zamku został wzniesiony budynek poczty, który obsługiwał trakt między Połczynem a Karlinem i Barwicami. Zniszczenia z początku XIX wieku (wojny napoleońskie) dla Połczyna miały zbawienny skutek. Miasto uwolniło się od zależności od szlachty i zaczęło rządzić się swoimi prawami: powstała Rada Miejska, a rozdział posiadłości miejskich od szlacheckich, dokonany w 1827 r., umożliwił jej podjęcie szeregu inwestycji.

Między innymi osuszono bagna po południowej stronie miasta i założono duży park zdrojowy z domem koncertowym. W szpitalu wybudowanym w latach 1852-55, będącym filią szpitala berlińskiego, po raz pierwszy zastosowano kuracje borowinowe.

Kolejne domy uzdrowiskowe dostosowane do kąpeli borowinowych – sanatorium Johannisbad (Lechia), Marienbad (Irena) i Victoriabad (Poznaniaka) – stały się swego rodzaju ikoną miejscowości. Ekspansja uzdrowiska w kierunku południowym została wykorzystana przez miasto, które tworząc infrastrukturę korzystną dla jego rozwoju zaczęło czerpać profity z renomy samego uzdrowiska. W mieście powstały kamienice czynszowe dla pracowników uzdrowiska oraz wille dla kuracjuszy i bogacących się mieszczan, początkowo dość skromne, w II połowie XIX w. reprezentacyjne, nawiązujące do stylów historycznych. Neogotyckie reprezentuje willa przy Okrzei 3, Grunwaldzkiej 40. Neogotycka jest również kaplica pogrzebowa na Cmentarzu komunalnym.

Neorenesansowy jest budynek przy Kościuszki z końca XIX w. Najbardziej jednak popularny w Połczynie był neoklasycyzm, którego cechy stylowe reprezentuje 47 obiektów m. in. domy przy ul. Moniuszki 8, Wojska Polskiego 14 i 30 oraz sanatorium „Lechia”.

Neoklasycystyczna kamieniczka przy ul. 5-go Marca 21 wpisana jest do rejestru zabytków wraz z szachulcowymi oficynami pod nr 1226/1-1 dn.03 października 1991 r.

Na początku XX wieku w połczyńskiej zabudowie mieszkalnej dominował neobarok z charakterystycznymi dachami mansardowymi i detalem architektonicznym (np. Okrzei 1, Wiejska 1, Warszawska 21), ale też pojawiły się elementy secesyjne (wille na Kościuszki i na Ogrodowej, eklektyczne kamienice przy 5 Marca z elementami secesji, Staszica 1).

Modernizm okresu dwudziestolecia międzywojennego znalazł swój wyraz w willach przy ul. Ogrodowej, Parkowej i Kościuszki.

Opracowany w 1928 r. plan rozwoju miasta przewidywał budownictwo mieszkalne na wzgórzach po wschodniej stronie miasta.

Ograniczenia rozwoju urbanistycznego związane z funkcjonowaniem Połczyna jako uzdrowiska pod polskim zarządem miały zarówno pozytywne jak i negatywne strony. Miastu udało się uniknąć blokowisk z wielkiej płyty, za wyjątkiem bloków zrealizowanych w latach 70-tych przez Spółdzielnię Mieszkaniową „Świt”. Z drugiej strony – spowolniło to rozwój gospodarczy miasta, które ze względu na uzdrowisko nie mogło rozwijać przemysłu.

Budownictwo użyteczności publicznej

Reprezentowane przez Szkołę im. A. Mickiewicza przy ul. Grunwaldzkiej 34 oraz dawny Szpital św. Jerzego z II połowy XIX w (obecnie Szkoła) i Szpital (dawny Powiatowy) przy ul. Gwardii Ludowej charakteryzują się swego rodzaju surowością form operujących dużymi ceglanyymi powierzchniami ścian, zdobionych skromnymi arkadkowymi fryzami. Elementy neogotyku zostały wprowadzone do pochodzącego z przełomu XIX i XX wieku budynku Poczty, mieszczącej się przy ul. Grunwaldzkiej 27.

Dworzec kolejowy wybudowany w 1907 r. znajduje się w centrum zespołu kolejowego, na który składały się oprócz charakterystycznych domów mieszkalnych wodociągowa wieża ciśnień, budynki technologiczne i magazynowe – zespół nieczynny – linię kolejową łączącą Połczyn ze Złocińcem i Grzmiącą zlikwidowano, wieżę ciśnień ze względu na zły stan techniczny rozebrano a sam dworzec został spalony. Zespół proponowany do wpisu do rejestru zabytków utracił wartości zabytkowe, zachowane elementy zespołu jak: domy mieszkalne przy ul. Kolejowej znajdują się w GEZ.

Domy zdrojowe, mimo licznych przebudów i modernizacji zachowały wiele walorów zabytkowych – wszystkie zasługują na wskazany do wpisu zabytków.

Architektura sakralna – reprezentowana jest przez kościół parafialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP o średniowiecznej metryce był wielokrotnie przebudowywany. W czasie przebudowy w latach 1850-1860 zastosowano repertuar form neogotyckich. Wieżę, która częściowo spłonęła w 1950 r. i była prowizorycznie zabezpieczona, odbudowano w 1981 r. Przykościelny cmentarz w II połowie XVIII w przeniesiono poza miasto, na tereny przy ul. Warszawskiej.

Cmentarze

Na terenie miasta znajdowały się dwa cmentarze ewangelickie (obecnie nieczynne) przy ul. 22 Lipca (czytelne pierwotne regularne rozplanowanie (prostokątne), brak nagrobków, wykorzystywane jako teren zieleni śródmiejskiej z zachowanym starodrzewem o cechach parkowych), cmentarz żydowski, założony w II poł XIX w, zdewastowany z nielicznymi nagrobkami i cmentarz komunalny, (czynny do dziś, założony w połowie XIX w początkowo nie cieszył się powodzeniem ze względu na położenie). Po osuszeniu mokradeł i wybudowaniu kaplicy pogrzebowej w II połowie XIX w zyskiwał na znaczeniu.

Na terenie cmentarza komunalnego znajdują się pozostałości dawnych nagrobków niemieckich i liczne pomniki kommemoratywne: pomnik poświęcony poległym w I wojnie światowej (1914 – 1918) żołnierzom niemieckim – dawnym mieszkańcom miejscowości (niem. Bad Polzin) w formie głazu granitowego z niszą zdobioną płaskorzeźbą niemieckiego żołnierza w pełnym uzbrojeniu z okresu I wojny światowej, głaz poświęcony pamięci zmarłych niemieckich mieszkańców Połczyna Zdroju z 1998 r., głaz poświęcony radzieckiemu lotnikowi, który zginął w czasie wyzwolenia Połczyna (tzw głaz Tałdykina). Z lat 90-tych XX wieku pochodzi pomnik upamiętniający żołnierzy napoleońskich i głaz poświęcony pomordowanym w Katyniu. W 2005 r. rzeźbiarz Zygmunt Wujek wykonał pomnik poświęcony Sybirakom.

Park zdrojowy, założony w latach 1836-39, po osuszeniu bagien, w stylu krajobrazowym, nawiązującym do ogrodów francuskich, poszerzony o park w stylu angielskim w 1903 r. Na jego terenie znajduje się większość domów uzdrowiskowych oraz szpital. W tzw części „francuskiej” znajdują się partery roślinne, amfiteatr, budynek zdroju „Joasia” i in.). Część krajobrazowa południowo-zachodnia oparta została o meandrującą rzekę Wogrę, na której założono dwa stawy i basen, oraz zorganizowano ciąg spacerowe.

Zabytki techniki – miasto już w średniowieczu miało **młyn**, który spłonął w czasie pożaru w 1500 r. Właściciele miasta nie pozwolili na jego odbudowę, ale sami wybudowali dwa młyny w pobliżu miasta: Klein Wugger Mühle i Gross Wugger Mühle. Energię wodną wykorzystywał również folusz (z pocz. XVIII w) i garbarnia (Lohmühle). Dokładnej daty jej powstania nie znamy – wiadomo, że garbarz Martin Meyer, aby go wybudować otrzymał od właściciela miasta Filipa von Borcke ponad 3 morgi ziemi przy ul. Kołobrzeskiej. W 1837 r. spadkobiercy Meyera sprzedali go młynarzowi Fryderykowi Hoffmanowi za 3500 talarów. Zagroda młyńska składała się z budynku mieszkalnego, młyna, magazynu zbożowego i stodoły. Urządzenia wodne młyna składały się z dwóch stawów, dwóch młynówek (rowy), podziemnego kanału, zbiornika wodnego oraz koryta przepływowego. Unikalne, 10 m średnicy koło zamachowe jeszcze w latach 50-tych XX wieku służyło do przemiału zboża. W 1976 r. budynek młyna w Połczynie Zdroju został wpisany do rejestru zabytków woj. koszalińskiego pod nr 912 dn. 27 października 1976 r. Niestety, nie uchroniło to samego młyna przed zniszczeniem – młynnica zawała się w 1986 r. Znajdujący się w rękach prywatnych młyn wymaga podjęcia prac konserwatorsko-restauracyjnych w trybie pilnym.

Browar – budynek wybudowany w 1824 r. przez Fruhmanna, mimo wielokrotnych przebudów i rozbudowy zachował swoje cechy stylowe. Rozbudowany w okresie 20-lecia międzywojennego jest dobrym przykładem architektury przemysłowej tego czasu o oszczędnej modernistycznej formie. W zespole znajduje się słodownia, warzelnia, butelkownia, magazyny, wieża ciśnień, dawna remiza, budynki administracyjne i budynek mieszkalny właściciela. Związane z nim są także budynki mieszkalne pracowników – przy ul. Kruczej i 15-Grudnia. Wpisem do rejestru objęty jest główny budynek produkcyjny i dawny dom właściciela – A-222 dn. 29 lipca 2005 r. Nieużytkowany dawny dom właściciela w trybie pilnym wymaga opracowania programu zagospodarowania wraz z programem prac konserwatorskich.

Remiza strażacka z I ćwierci XX wieku przy Placu 1000-lecia Państwa Polskiego obecnie pełni funkcje usługowe.

Mosty na Wogrze – przy ul. Chrobrego i Dolnej.

4.3.2. WSIE GMINY POŁCZYN-ZDRÓJ

Układy przestrzenne wsi

W krajobrazie gminy Połczyn Zdrój znajdują się zarówno wsie o średniowiecznej proveniencji w układzie owalnicowym i ulicowym., jak i wsie kolonizacyjne z XIX w. o rozproszonej zabudowie. Formy układów osadniczych cechuje znaczna trwałość. W układach współczesnych wsi można odczytać formę średniowiecznej lokacji. Średniowieczne plany wsi placowych widzimy we wsiach: Buślary, Ostre Bardo, Łośnica, Popielewo. Układ ulicówki średniowiecznej (zabudowa sytuowana po obu stronach jednej ulicy) posiadają: Ogartowo, Toporzyk. Wielodrożnicą jest wieś Łęgi. Bardzo licznie reprezentowane są wsie folwarczne: Brusno, Kołacz, Kocury, Stare Resko. Do wsi rozproszonych z czasu XIX-towiecznej kolonizacji należy Czarnkowie, Gaworkowo, Lipno, Ogrodno, Kapice.

Do wyróżniających się ze względu na stan zachowania historycznego planu i nasycenie historyczną zabudową należą: Buślary, Ostre Bardo, Czarnkowie, Popielewo, Łośnica, Wardyń Górny.

Zabudowa wsi

W krajobrazie wsi można wyodrębnić następujące elementy: zagrody chłopskie z zabudową mieszkalną i gospodarską, kościoły stanowiące dominanty przestrzenne, założenia dworsko-folwarczne z parkami, budynki użyteczności publicznej (szkoły, zajazdy, świetlice wiejskie), obiekty przemysłowe, oraz cmentarze wiejskie. Są to budowle wzniesione w większości w okresie od 4 ćwierci XIX wieku do lat 30.XX wieku.

Zabudowa zagród chłopskich.

Historyczne podziały własnościowe determinowały skalę, układ, typ zagród chłopskich. W dużych gospodarstwach dominowała zabudowa w formie czworoboku: z budynkami lokowanymi kalenicowo wokół obszernego podwórza, lub w formie podkowy z otwarciem od strony ulicy wiejskiej, z chałupą posadowioną kalenicowo w głębi podwórza. Do wsi, w których występowała większa liczba bogatszych gospodarzy należały: Czarnkowie, Buślary, Ostre Bardo.

Zabudowa mieszkalna zagród reprezentuje dwa typy. Starszym chronologicznie jest dom parterowy, szerokofrontowy, z 5-9-osiową fasadą, nakryty stromym dachem dwuspadowym z naczółkami. W większości są to budynki murowane, jednak wywodzące się ze starszej formy chałupy ryglowej. W niektórych budynkach zachowały się fragmenty ścian ryglowych (np. partie szczytowe). Liczne przykłady tej formy chałupy w konstrukcji ryglowej z wypełnieniem strychułowym, datowane na poł. XIX w. zachowały się w miejscowości Czarnkowie, pojedyncze w Tychówku, Zajączkowie, Gromniku. Częstsze jest wypełnienie ceglane – Brusno, Gaworkowo, Bronówko, Toporzyk. Zdarzają się stosunkowo często domy z odeskowanymi szczytami, a parę budynków o konstrukcji szkieletowej (głównie gospodarczych) odeskowane są w całości np. w Zajączkowie dom mieszkalny nr 29.

Młodsza chronologicznie jest forma domu murowanego, parterowego, podwyższonego o ściankę kolankową, z 2-kondygnacyjnym pseudo/ryzalitem (środkowym lub bocznymi), wystrojem elewacji, przykrytego dachem o nachyleniu połaci ok. 30°

W budynkach tych także stosowano konstrukcję ryglową, zwykle w budowie ścianki kolankowej. Poza w/w formami występują też inne, zbliżone/pośrednie, parterowy, podwyższony o ściankę kolankową nakryty dachem naczółkowym, często z rozbudowaną wystawką w części środkowej

Budynki gospodarskie – dominują murowane z cegły, łączonej z kamieniem łamanym, ale też zachowały się jeszcze stodoły w konstrukcji ryglowej (nawet ze strychułowym wypełnieniem).

Większe zespoły tradycyjnych zagród z historyczną zabudową znajdują się w: Czarnkowie, Zajączkowie, Buślarach, Oстрыm Bardzie, Toporzyku.

Budowle użyteczności publicznej

Grupą obiektów najwyraźniej rysującą się w pejzażach wsi są **szkoły**. Budynki szkolne stawiane były zwykle w centrum wsi, w pobliżu kościoła. Od lat 70.XIX w. (w związku z rozporządzeniem z 1872 r. w sprawie szkolnictwa) budynki szkolne buduje się według jednorodnych projektów, z odpowiednią ilością i wielkością okien doświetlających izby szkolne, z mieszkaniem dla nauczyciela.

Do starszych zachowanych należą skromne budynki szkolne o ceglanych elewacjach w Oстрыm Bardzie, Popielewie, Redle (datowana na 1919) r. Szkoła w Szeligowie z 1910 r jest wyjątkowa pod tym względem – bogato zdobiona ściana szczytowa dekorowana jest otynkowanymi blendami. Wiele ze szkół powstałych w latach 20-tych, w związku z reformą edukacyjną zostało zlikwidowanych i przekazanych na cele mieszkalne np. szkoły w Zajączkowie, Starym Resku, Kapicach, Oстрыm Bardzie, Ogartowie. Wiele budynków szkolnych utraciło swój zabytkowy charakter - w czasie tzw modernizacji ocieplone i otynkowane, z wymienionymi na PCV oknami jedynie gabarytami i ogólnym rozplanowaniem bryły świadczą o swojej pierwotnej funkcji.

Świetlice wiejskie znajdują się w Redle, Oстрыm Bardzie i Czarnkowie,

remizy strażackie o skromnych ceglanych elewacjach, przekryte dwuspadowymi dachami znajdują się w Gawrońcu, Zajączkowie i w Kołaczcu (ta ostatnia na terenie folwarku).

W Redle zachował się budynek poczty z 1910 r., który nadal pełni funkcje pocztowe obok mieszkalnych.

Założenia dworsko-folwarczne

Majątki szlacheckie historycznie występowały w większości wsi znajdujących się na terenie gminy Połczyn-Zdrój. Do dnia dzisiejszego pozostały dwory/pałacyki w: Bolkowie, Buślarach, Bruśnie, Gawrońcu, Kołaczu, Łęgach, Międzyborzu, Nowym Ludzicku, Ogartowie, Ostrowąsie, Popielewku, Słowiankach, Starym Resku, Suchej, Tychówku.

W Dobinie, Borucinie, Kłokowie, Popielewiczach z całego założenia pozostał tylko park. Zabudowania folwarczne w dużym stopniu zostały przebudowane lub rozebrane.

Siedziby właścicieli - w większości prezentują typowe dla XIX wieku neostylowe rozwiązania architektoniczne, część z nich należy określić mianem dworu, część zasługuje na miano pałaców.

- ✓ Dwór w Kołaczu należy do najstarszych, datowany na koniec XVII w. lub na pocz. XVIII w., przebudowywany w XIX i pocz. XX w. uzyskał formę pałacową, poprzedzony owalnym podjazdem i otoczony krajobrazowym parkiem
- ✓ Dwór w Bruśnie z 1811 r. – mimo późniejszych zmian zachował charakter późnoklasycystycznego dworku o starannie opracowanej architekturze. Usytuowany jest w południowej części założenia podworskiego.
- ✓ Neoklasycystyczny jest również dwór w Starym Resku wybudowany w IV ćwierci XIX w dla rodziny Spillera ze Szczecina, zwrócony fasadą w stronę naturalistycznego parku sięgającego Jez. Resko.
- ✓ Dwór w Buślarach pod koniec XIX w. zbudowano również w stylu neoklasycystycznym.
- ✓ Dwór w Suchej z 1848 r. zmodernizowany został na początku XX w. w duchu neoklasycyzmu – z tego czasu pochodzą tynki cementowo-wapienne z wiszącymi pod oknami girlandami, co nadało budowli charakter pałacowy.
- ✓ Z początku XX wieku pochodzą dwory w Bolkowie i Wardyniu Dolnym.

Większość z nich znajduje się w obrębie założeń folwarcznych o różnym stopniu zachowania i parków krajobrazowych.

Zdecydowanie najciekawszym dworem jest - pochodzący prawdopodobnie z 1732 r. zajazd-sanatorium **w Międzyborzu**, wzniesiony w konstrukcji ryglowej z wypełnieniami cegłą, powstały z inicjatywy Albertyny von Borcke. Jest jednym z najstarszych obiektów związanych z funkcjonowaniem uzdrowiska w Połczynie Zdroju – osada Międzyborze powstała nieopodal źródła, które wytrysnęło w 1688 r. dając początek uzdrowisku.

- ✓ Na miano pałacu zasługuje pochodzący z początku XIX wieku klasycystyczny **pałac w Łęgach** z kolumnowym gankiem i mansardowym dachem poprzedzony obszernym dziedzińcem, łączącym się z parkiem krajobrazowym z II połowy XIX w, na terenie którego znajduje się neogotycka kaplica parkowa z kryptą grzebalną von Hagenów.
- ✓ Neoklasycystyczny pałac w Słowiankach powstał w I połowie XIX w na malowniczym wzniesieniu w otoczeniu leśnego parku.
- ✓ Pałacem można nazwać siedzibę rodu Knobel-Doberitz w Gawrońcu z II połowy XIX wieku wybudowaną w stylu neobarokowym.
- ✓ Styl neobaroku reprezentuje również pałac w Nowym Ludzicku, wybudowany w 1890 przez rodzinę von Bruns.
- ✓ Z początku XX wieku pochodzi pałac w Tychówku.
- ✓ Zdecydowanie najstarszym obiektem jest wzniesiony w II połowie XVIII wieku pałac w Ogartowie, reprezentujący klasycyzm. Doprowadzony do ruiny przez kolejnych właścicieli jest w trakcie odbudowy.

Zarówno dwory jak i pałace stanowiły część założenia folwarcznego, które stosunkowo dobrze zachowały się w Gawrońcu, Łęgach, Ostrem Bardzie i Suchej. Większość z nich po 1945 r. znacjonalizowano i stały się siedzibami PGR, potem Spółdzielni Produkcyjnej oraz mieszkaniami rodzin pracowników. Podzielone między różnych właścicieli, czasami na mieszkania komunalne pozostające w zasobie gminy, pałace i dwory ulegają postępującej degradacji tkanki

zabytkowej, która jest wynikiem braku remontów, złego użytkowania lub też niewłaściwie przeprowadzanych remontów polegających na wybijaniu dodatkowych otworów wejściowych, poszerzaniu otworów okiennych i wymianie stolarki historycznej na PCV bez poszanowania integralności zabytku.

Do dobrze utrzymanych rezydencji można zaliczyć dwór w Starym Resku, w którym mieści się pensjonat „50 Dębów”, pałac w Słowiankach i Łęgach. Prywatną własnością jest dwór w Buślarach, pałac w Tychówku i Gawrońcu, które mają szanse na odzyskanie dawnej świetności. W zdecydowanie najgorszym stanie jest pałac w Ogartowie, zagrożony jest pałac w Nowym Ludzicku i nieużytkowany pałac w Popielewku.

Zabudowa folwarczna – klasyczny układ założenia folwarcznego obejmował dwór zamykający dziedziniec gospodarczy z parkiem, budynki gospodarcze, gorzelnię, dom rządcy, dom gorzelanego, budynki robotników folwarcznych ewentualnie tartak i kuźnię. Na terenie gminy Połczyn Zdrój stosunkowo dobrze zachowała się zabudowa folwarczna w Międzyborzu, Suchej, Oстрыm Bardzie, ale żadne z nich nie zachowało się w stanie niezmienionym :

- ✓ w Kocurach nie zachował się dwór, ale zachowała się gorzelnia, dom rządcy, owczarnia i zabudowania robotników folwarcznych.
- ✓ w Przyrowie zespół folwarczny, chociaż o czytelnym pierwotnym rozplanowaniu, utracił cechy stylowe - współcześnie przebudowane budynki gospodarcze.
- ✓ w Starym Resku zachowała się tylko część pierwotnego założenia - zabudowania gospodarcze folwarku powstały w okresie od 4 ćwierci XIX w. po lata 20-te XX w.. Większość budynków (m. in. gorzelnia, magazyn, obora i budynek gospodarczy) znajdujących się pierwotnie po stronie północno-zachodniej nie zachowała się do czasów współczesnych. Lepiej zachowana jest część południowo-wschodnia; pozostała też stajnia zlokalizowana w pobliżu wjazdu na dziedziniec gospodarczy. Budynki zespołu wzniesione są z kamienia łamanego i cegły, nakryte spłaszczonymi dachami dwuspadowymi.
- ✓ w Tychówku zabudowania gospodarcze usytuowane były po obu stronach drogi. Po stronie zachodniej znajdowała się główna część: podwórze zamknięte od południa i północy budynkami gospodarczymi, od zachodu parkiem i dworem. Po drugiej stronie drogi znajdowały się pozostałe obiekty gospodarcze i mieszkalne. Budynki gospodarcze obecnie przebudowane, częściowo nie istnieją. Do dworu prowadzi klonowa aleja.
- ✓ w skład założenia folwarcznego w Bolkowie wchodziły: dwór z parkiem, budynki gospodarcze, dziedziniec gospodarczy, dom rządcy, budynki robotników folwarcznych, młyn, gorzelnia, fabryka puchu. Zabudowania gospodarcze usytuowane były po obu stronach drogi. Po stronie zachodniej znajdowała się główna część: podwórze od północy zamknięte budynkiem gospodarczym wielofunkcyjnym, od zachodu parkiem i dworem, od południa parkiem. Po drugiej stronie drogi znajdowały się pozostałe obiekty. W budynku wielofunkcyjnym znajdowały się pomieszczenia inwentarskie, stajnie i kuźnia – znajdują się w stanie katastrofy budowlanej.
- ✓ Zdekaloryzowane jest również założenie folwarczne w Buślarach.
- ✓ w Oстрыm Bardzie założenie folwarczne składało się z dworu z parkiem i „wyspą”, dziedzińca gospodarczego z budynkami gospodarczymi, gorzelni z 1901 r., budynków robotników folwarcznych, z parku oraz z nieistniejącego tartaku (rozebrany w 1969-70r.), gołębnika i stelmacharnii. Budynki gospodarcze powstawały w różnym okresie, w konstrukcji szkieletowej drewnianej oraz murowanej z kamienia i cegły. Obecnie zachowane są częściowo przebudowane, zachowały proste, wydłużone bryły nakryte dachami dwuspadowymi, nie posiadają wystroju architektonicznego.
- ✓ z założenia folwarcznego w Kołaczku zachowały się jedynie budynki gospodarcze – magazyny, stodoła, obora, drewnutnia – gorzelnię, tartak rozebrano. Obiekty wybudowano w konstrukcji szkieletowej drewnianej wypełnionej cegłą ceramiczną oraz jako murowane (jeden z budynków podpiwniczony, ze sklepionymi piwnicami). Na założenie folwarczne składały się: część rezydencjonalna z dworem zamykającym dziedziniec gospodarczy i z

parkiem , część gospodarcza z budynkami składowymi i inwentarskimi, gorzelnią, tartakiem, drewnutnią, stelmacharnią, remizą(zachowana), domem rządcy(zachowany); kolonia mieszkalna z budynkami robotników folwarcznych (dwojaki).

- ✓ Na szczególną uwagę zasługują pozostałości zespołu folwarcznego w Międzyborzu wraz z parkiem, zajazdem i oficyną jako miejsce pierwotnej lokalizacji pierwszego domu uzdrowiskowego.

Architektura sakralna

Na terenie gminy znajduje się 11 zabytkowych kościołów., z których najstarszym jest kościół w Oстрыm Bardzie. Większość z nich powstała w XIX w. w stylach historycznych. Neoromanizm prezentują kościoły w Czarnkowie, Łęgach, Redle o prostych geometrycznych formach, salowe z wieloboczną absydą. Neogotyckie formy zastosowano w kościele w Popielewie (1876) i w kościele w Toporzyku z 1860 r. (z kamienia i cegły) z ceglanyimi, pięciokondygnacyjnymi wieżami, zwieńczonymi ostrołupowymi hełmami.

Z 1828 r. pochodzi kościół w Gawrońcu - założona na planie kolistym rotunda z kryptą grobową Borków. Murowana z kamienia łamanego z dodatkiem cegły klasycystyczna rotunda przekryta jest kopułą (pokrycie z blachy ocynkowanej).

Kościół w Starym Resku z końca XVIII wieku wykonany jest w konstrukcji ryglowej z ceglanyim wypełnieniem, (wypełnienia międzyryglowe otynkowane, bielone), podobnie jak pochodzący z I połowy XIX wieku kościół w Buślarach - wypełnienia ceglane bez pobiału.

Kościół w Tychówku, wykonany w konstrukcji ryglowej w 1739 r. od czasu katastrofy budowlanej w 2002 r. jest nieużytkowany, zabezpieczany doraźnie folią i brezentem w oczekiwaniu na dofinansowanie pozwalające podjąć prace remontowe.

Kościół w Oстрыm Bardzie, Tychówku, Buślarach i Gawrońcu należą do najważniejszych pod względem kulturowym i architektonicznym zabytkowych obiektów na terenie gminy.

Cmentarze

- Przykościelne - przy kościele w Łęgach znajduje się czynny cmentarz, przy kościele w Tychówku, Oстрыm Bardzie, Buślarach nieczynne cmentarze (w Buślarach lapidarium).

Na uwagę zasługuje cmentarz przykościelny w Gawrońcu – z kaplicą pogrzebową z końca XIX w wybudowaną w konstrukcji ryglowej z wypełnieniem ceglanyim (otynkowane i bielone). Pierwotne granice cmentarza są czytelne – założony na planie zbliżonym do trapezu, zachowane ogrodzenie terenu przykościelnego z głazów granitu (niski mur z bramką od strony pod.-wsch.).

- Cmentarze wiejskie – od 1797 r. obowiązywał w Prusach zakaz chowania zmarłych w kościołach i w otoczeniu kościołów (por. wyżej cmentarze przykościelne). Nowe cmentarze zaczęto zakładać poza niwą siedliskową. Na terenie gminy występują 34 cmentarze ewangelickie datowane na okres od połowy XIX w. (z pochówkami do I.40.XX w.). W zdecydowanej większości są dziko zarośnięte, zdewastowane, rozgrabiono nagrobki. Jednak posiadają jeszcze elementy historycznego zagospodarowania (starodrzew, relikty nagrobków, ogrodzeń). Tereny cmentarzy pozostają miejscem pochówków dawnej ludności i powinny podlegać ochronie.

Cmentarze komunalne czynne znajdują się w Popielewie, Redle i Toporzyku.

- ✓ w Popielewie, założony najprawdopodobniej w końcu XIX w. cmentarz składa się z jednokwaterowego cmentarza komunalnego ze współczesnymi nagrobkami, znajdującego się w części południowej. Część północną zajmuje dawny cmentarz żydowski, na którym zachowały się pojedyncze nagrobki sprzed 1945 r. i ich destrukty.
- ✓ w Toporzyku znajdowały się cztery cmentarze. Trzy z nich są nieczynne, w tym cmentarz przykościelny. Założony w I połowie XIX wieku cmentarz komunalny wygrodzony jest częściowo ażurowym, ceglanyim ogrodzeniem. Rozplanowanie dwukwaterowe,

rozdzielone aleją. W części południowej liczne nagrobki współczesne, w zaniedbanej części północnej nagrobki i mogiły sprzed 1945 r. (liczne krzyże metalowe).

Oprócz cmentarzy ewangelickich, w przeważającej mierze zdewastowanych, na terenie gminy znajdują się 2 cmentarze rodowe – na terenie parku w Łęgach cmentarz rodowy von Hagen z neogotycką kaplicą wzniesioną pod koniec XIX w i Bolkowie - cmentarz rodu von Woedtke położony w południowo-zachodniej części parku pałacowego z pozostałościami nagrobków.

W Buślarach prócz cmentarza przykościelnego i nieczynnego ewangelickiego znajduje się **cmentarz wojenny** poświęcony żołnierzom poległym w czasie I wojny światowej - cmentarz nieczynny z zachowaną dużą ilością nagrobków, w części zdewastowanych i rozrzuconych. Układ drogi leśnej zachowany, kwater słabo czytelny, teren silnie zarośnięty. Nagrobki kamienne (granitowe) o formach stel zakończonych półkoliście lub trójkątnie, kilka z płaskorzeźbionym motywem krzyża żelaznego.

Pomniki

Swoistą formą kommemoratywną są pomniki poświęcone mieszkańcom wsi poległym na frontach I wojny światowej, stawiane zwykle w centrum wsi, na placu lub przy kościele. Niektóre z nich służą obecnie jako miejsce ekspozycji figur katolickich świętych. Tego typu pozostałości pomników znajdują się w Czarnkowie, Łęgach, Redle, Suche i Tychówku. Zupełnie wyjątkowy pomnik kommemoratywny zachował się przy kościele w Toporzyku – usytuowany w narożnej części, przy głównym wejściu do kościoła głaz granitowy o wymiarach 180 x 97 x 76; z płasko ściętą powierzchnią frontową, w której wyodrębniona jest prostokątna nisza z płaskorzeźbionym całopostaciowym przedstawieniem niemieckiego piechura z czasów I wojny światowej.

Obiekty przemysłu i techniki

W większości wsi znajdujących się na terenie gminy Połczyn Zdrój funkcjonowały **wiatraki lub młyny** (starsze wodne, późniejsze o napędzie elektrycznym).

W Kapicach zachował się wiatrak typu holender, wybudowany w l. 20 - 30 – tych XX w. o trzykondygnacyjnym korpusie w formie stożka. Nie zachowały się śmigła, pierwotna czapa i wyposażenie.

Do czasów obecnych zachowały się młyny w Popielawach z 1849 r i Redle z lat 70-tych XIX w. Wszystkie zachowane budynki młyńskie wraz z otoczeniem powinny otrzymać nowe funkcje i być odpowiednio eksponowane

Z rozwojem komunikacji kolejowej związane są **zabudowanie stacyjne** w Dziwogórze, Gawrońcu i Redle. Pochodzą z okresu k.XIX – l.20.XX w. Posiadają zróżnicowane walory architektoniczne i kompozycyjne. Ze względu na fakt, że obiekty te dokumentują historyczny rozwój obszaru gminy i są nielicznymi przykładami architektury kolejowej – powinny zostać zachowane i odpowiednio zagospodarowane.

Trafostacje zachowały się w Bruśnie, Nowym Ludzicku, Ogartówku. Ogartowie, Ostrem Bardzie, Kołaczku, Międzybórzem i Zajączkowie.

W Bolkowie, Ogartowie i Popielawach zachowały się mostki.

Zasadnicze elementy waloryzujące tereny wiejskie gminy Połczyn-Zdrój to:

- ✓ dominacja wsi o czytelnych średniowiecznych założeniach ruralistycznych (w tym okolnice i owalnice), oraz wsi kolonizacyjnych
- ✓ częściowo zachowana tradycyjna forma kompozycji zagród,
- ✓ licznie zachowana zabudowa z okresu od kon. XIX po 1 poł. XX w.
- ✓ Charakterystyczna w przeszłości dla obszaru gminy zabudowa ryglowa nie stanowi już dominanty w krajobrazie kulturowym choć nadal w dużym stopniu go współtworzy,
- ✓ kościoły (od XVII – po k. XIX w.).

4.3.3. DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE

Na terenie miasta i gminy Połczyn-Zdrój zewidencjonowano ogółem 341 stanowisk archeologicznych, w tym: z epoki kamienia – 18, neolitu – 20, epoki brązu – 31, epoki żelaza – 22, wpływów rzymskich – 66, starożytności – 25, wczesnego średniowiecza – 72 i najliczniejsze – 187 – średniowieczne. Rozmieszczenie tych stanowisk na obszarze, gminy jest zróżnicowane tak samo jak zróżnicowana jest ich funkcja. Wielokrotnie na poszczególnych stanowiskach stwierdzono współwystępowanie materiału ruchomego z różnych okresów chronologicznych. Osadnictwo na tych terenach pojawia się w ogólnie datowanym okresie epoki kamienia w małym nasileniu, podobnie w okresie neolitu. Najstarsze ślady osadnictwa na tym terenie pochodzą z okresu neolitu ok. 3200 r. przed naszą erą (kultura pucharów lejkowatych – osada w Buślarach). Z epok prehistorycznych (kamienia, brązu, żelaza) pochodzą znaleziska archeologiczne w postaci nielicznych narzędzi, broni, naczyń i ozdób, przechowywane w Muzeum Narodowym w Szczecinie (kolekcja majora H. von Manteuffel z Redła) i w Muzeum w Koszalinie. Przeprowadzone w 1997 r. badania powierzchniowe w ramach tzw Archeologicznego Zdjęcia Polski oraz interwencyjne badania archeologiczne wyprzedzające budowę gazociągu na trasie Połczyn Zdrój – Barwice -Trzesieka pozwoliły na uchwycenie śladów osadnictwa w okolicy Połczyna (kultura amfor kulistych w pobliskim Rąbinie, kultura ceramiki sznurowej i kultura ceramiki dołkowo-grzebykowej w okolicach Ogartowa). Z okresu brązu (1700-1200 pne) pochodzą znaleziska z Kołacza. Na ślady osad kultury łużyckiej (ok. 1250r p.n.e.) trafiono w okolicach Połczyna Zdroju. Na przełomie epoki brązu i wczesnej epoki żelaza (ok. 700 r. pne), na bazie kaszubskiej grupy ludności łużyckiej wyodrębnia się nowa kultura zwana pomorską lub wschodniopomorską. Kilkadziesiąt cmentarzysk i osad tej kultury odkryto na terenie dawnego powiatu świdwińskiego, w tym i z Połczyna Zdroju oraz miejscowości położonych w jego pobliżu: Buślary, Brusno, Kołacz, Popielewo, Redło, Wardyń Górny). Z okresu wpływów rzymskich pochodzą ozdoby i naczynia wydobyte z grobów popielnicowych na terenie obecnego sanatorium „Gryf” w Połczynie Zdroju (cmentarzysko datowane na I w. n. e – połowa III w. n.e), cmentarzyska szkieletowe grupy dębczyńskiej w Połczynie Zdroju i Redle. Okresem szczególnie ważnym dla rozwoju społeczności pomorskich był V-VI wiek naszej ery - w wyniku „wędrowek ludów” i migracji licznych ludów germańskich, słowiańskich i koczowniczych wywodzących się ze stepów euroazjatyckich kształtuje się nowy model kulturowy typowy dla słowiańszczyzny zachodniej wczesnego średniowiecza. Pierwsze osady kultury Słowian Zachodnich pojawiają się w VI w – z tego czasu pochodzi odkryta w północnej części Połczyna Zdroju rozległa osada wczesnośredniowieczna Palupe (Pluchenberg – osada na palach). Rozległe osiedla wspólnot wiejskich z tego czasu w IX wieku zostają zastąpione małymi, wczesnofeudalnymi grodami, pełniącymi funkcje obronne, sądowe i administracyjne.

Pięć grodzisk: w Buślarach, Oстрыm Bardzie, Brzękowicach, Popielewie i grodzisko w okolicach Połczyna wpisano do rejestru zabytków.

Dla stanowisk z okolic Tychówka, Bolkowa, Łońnicy, Redła , Kołacza, Ogartowa i paru innych wyznaczono strefę W-II ochrony konserwatorskiej z zakazem zmiany sposobu użytkowania terenu na którym się znajdują.

Wszystkie stanowiska archeologiczne wymagają ochrony i odpowiedniego programu badawczego jako świadectwa najstarszych dziejów regionu.

4.3.4. ZABYTKI RUCHOME

Liczniesze zespoły zabytków ruchomych - dzieł sztuki i rzemiosła – na terenie gminy zgromadzone są w kościołach. Niewiele zabytków zaliczanych do ruchomych pozostało w rezydencjach (są to elementy wyposażenia architektonicznego: stolarka, detal elewacji).

Najstarsza chronologicznie jest płyta nagrobna biskupa Manteuffla w połczyńskim kościele. Z XVIII wieku pochodzą przechowywane w tym kościele rzeźby 4 Ewangelistów i płaskorzeźba „Ostatniej Wieczerzy” powstała w stargardzkim warsztacie Borcka w XVII wieku. Z 1881 roku pochodzi dwukondygnacyjna empory organowa, odnowiona w latach 20-tych i w latach 80-tych XX wieku.

XVI-to wieczne wyposażenie znajdowało się w kościele w Buślarach przeniesione z wcześniejszego kościoła, wybudowanego w 1509 r. o czym pisał Böttger w swojej inwentaryzacji. Niestety, do naszych czasów zachował się mocno zmieniony neoklasycystyczny ołtarz główny ze współczesną płaskorzeźbą, empory i pochodzący z XVII dzwon, ufundowany przez Heinricha von Manteuffel.

Jednorodne wyposażenie barokowe zachowało się w kościele w Oстрыm Bardzie, ufundowanym pod koniec XVII wieku przez Zabela von Wolde i Sofię Julianę von Glasenapp. Ołtarz główny, ambona, ława lokatorska i empory są przykładami reprezentatywnymi dla sztuki baroku. Poddane ostatnio kompleksowej konserwacji odzyskały swoją dawną świetność świadczącą o bogatej historii i kulturze rodów pomorskich. W kościele zachowała się krypta grobowa z sarkofagami fundatorów, które czekają na podjęcie prac konserwatorskich. Płytę nagrobną fundatorów z 1694 r., pierwotnie umieszczoną we wnętrzu kościoła, po ostatniej konserwacji umieszczono przed kościołem.

Znacznie skromniej wyposażony był kościół w Tychówku – znajdujące się w nim obiekty (po katastrofie budowlanej więźby dachowej) zostały przeniesione na plebanie parafii, gdzie oczekują na zrealizowanie programu prac konserwatorskich. Wielokrotnie zgłaszany o dofinansowanie do różnych programów ministerialnych nie doczekał się pozytywnego rozpatrzenia przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W pozostałych kościołach zachowało się wyposażenie z czasów budowy z współczesnymi wstawkami (Popielewo, Redło, Toporzyk).

Z pierwotnego, bogatego wyposażenia pałaców i dworów zachowało się niewiele; na zamku w Połczynie neorokokowe kominki i balustrada klatki schodowej, sztukaterie w Starym Resku, w dworze w Łęgach schody z balustradą, XVII-towieczny kartusz herbowy i putta w Kołaczku, sztukaterie i plakiety w Wardyniu Dolnym i w Ogartowie.

Wszystkie zachowane zabytki ruchome wymagają szczególnej opieki i ochrony, konserwacji oraz odpowiedniego zabezpieczenia, przede wszystkim jednak na uwagę zasługuje wyposażenie kościoła w Oстрыm Bardzie.

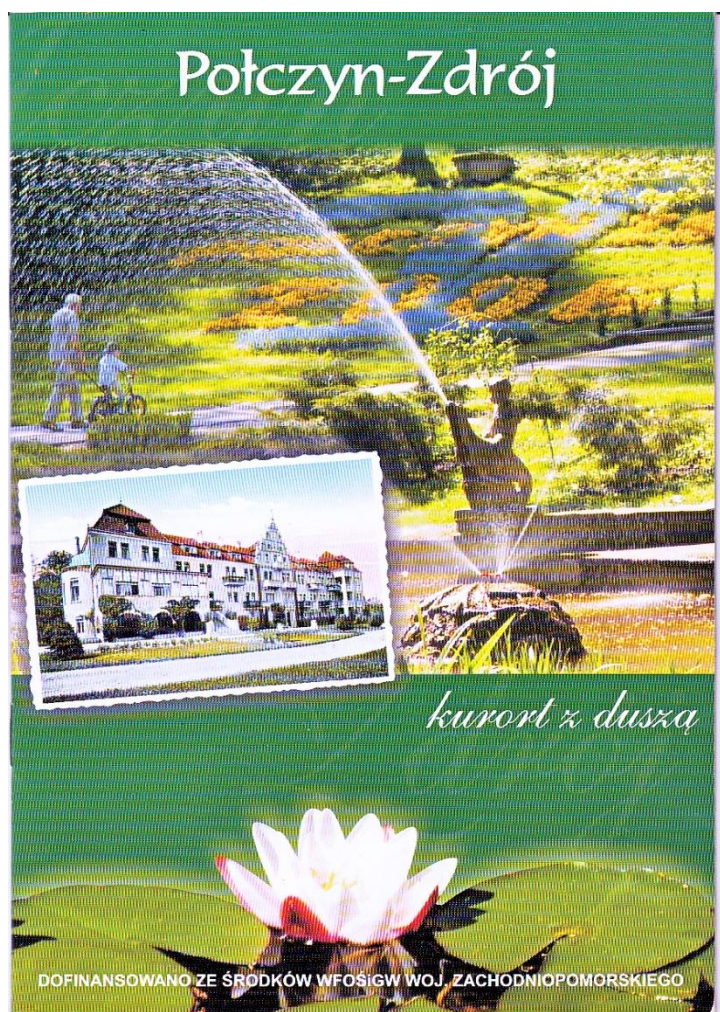
4.3. 5. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Przede wszystkim należy tu historyczna nazwa Bad Poltzin z 1926 r. której odpowiednikiem jest polska nazwa miasta Połczyn-Zdrój. Na uwagę zasługuje również w odniesieniu do miasta określenie „Palupe” – osada na palach, jako ośrodek miastotwórczy z VI w. Jej nazwa przetrwała w niemieckich źródłach do końca XVIII wieku.

Do tego dziedzictwa należą również związane z nazwą miasta legendy i jego dzieje, związane najpierw z pomorskim rodem von Wedel, a potem z rycerzami-rozbójnikami von Manteuffel. Ziemie pograniczne, najeżdżane, sprzedawane, rozdarte między Brandenburgią, Księstwem Pomorskim a Polską z epizodem krzyżackim były świadkiem wielu wojen, bitew i zatargów, których rezultatem były nie tylko pożary i zniszczenie tkanki zabytkowej wielu ośrodków. Jeszcze głębsze były zmiany w świadomości ludzi, zamieszkujących te ziemie, niejednokrotnie wyrażające się destrukcją więzi rodzinnych i solidarności rodowej.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Odkrycie źródeł leczniczych w sposób zasadniczy wpływa na „image” samego miasta – zaczyna ono stawać się modnym kurortem, nie tylko wśród Niemców, ale również wśród Polaków. Do tej nowej jakości: miasta-uzdrowiska odwołuje się obecna polityka samorządu miasta kreującego produkt turystyczny „Kurort z duszą” w nawiązaniu do tradycji i osiągnięć „Bad-Poltzin” z przełomu XIX i XX wieku.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY Połczyn-Zdrój USTANOWIONA PRAWNIE

5.1. REJESTR ZABYTEKÓW

Jak wyżej wspomniano (rozdz. 2) formy ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wraz z późn. zmianami). Formą ochrony ustanawianą przez wojewódzkiego konserwatora zabytków jest wpisanie do rejestru zabytków

Zabytki archeologiczne – załącznik nr 3

- ✓ BUŚLARY grodzisko - Nr rej. 572 z dn.02.03.1966r. Stanowisko 1, wyżynne, cyplowe, z wałem poprzecznym i fosą, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na VIII-IX w.
- ✓ NIEMIERZYNO - grodzisko - Nr rej. 577 z dn.02.03.1966r., Stanowisko 1, pierścieniowate z wklęsłą fosą, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym, datowane na IX-X wiek.
- ✓ OSTRE BARDO – grodzisko - Nr rej. 634 z dn.10.11.1967r. Grodzisko nizinne stożkowate we wsi Ostre Bardo - stanowisko 1 o dość stromych stokach otoczone wysoką fosą w znacznej części wypełnionej wodą z warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowane na okres średniowieczny i nowożytny. Położone między zabudowaniami wsi Ostre Bardo a PGR-em Ostre Bardo (zabudowa)
- ✓ POŁCZYN ZDRÓJ - Nr rej. 578 z dn.02.03.1966r. Grodzisko wyżynne, Stanowisko 1, pierścieniowate z wałem zewnętrznym i fosą datowane na okres wczesnośredniowieczny. Usytuowane w lesie, w odległości 2,6 km na południe od miasta Połczyn Zdrój.
- ✓ POPIELEWO - Nr rej. 764 z dn.02.09.1969r. Grodzisko wyżynne typu pierścieniowatego, stanowisko 1, z wypukłym majdanem, wałem, fosą, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na okres wczesnośredniowieczny.
- ✓ POPIELEWO - Nr rej. 765 z dn.02.09.1969r. grodzisko wyżynne typu pierścieniowatego stanowisko 2, z wypukłym majdanem, wałem, fosą, warstwą kulturową i materiałem archeologicznym datowanym na okres wczesnośredniowieczny. Położone w odl. 1 km na południe od zabudowań wsi Popielewo.

Rejestr zabytków nieruchomych - załącznik nr 1

Na terenie Gminy i Miasta Połczyn-Zdrój Zabytki rejestr zabytków nieruchomych obejmuje 81 wpisów, z czego w mieście Połczyn-Zdrój zaledwie 8 obiektów – do najcenniejszych należy zamek, park zdrojowy wraz ze znajdującymi się na jego terenie domami uzdrowiskowymi, kościół parafialny pw. NMP Nieustającej Pomocy, zabudowania browaru oraz śródmieście Połczyna. Władze gminy podjęły trud rewaloryzacji Starego Miasta, systematycznie dbają o park zdrojowy oraz przeprowadziły prace remontowo-konserwatorskie przy Zamku połczyńskim. Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków pozostających w zasobie miejskim nie budzi zastrzeżeń. W dobrym stanie technicznym znajduje się kościół parafialny. Zabudowania browaru wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego pod nr A-222 decyzja z dnia 29 lipca 2005 r. wymagają prac konserwatorskich – część obiektów nadal pełni funkcje przemysłowe nawiązując do tradycji browaru Fuhrmana. Wyłączony z użytkowania dawny dom właściciela w trybie pilnym wymaga prac konserwatorskich – konieczne opracowanie programu funkcjonalno-użytkowego

przywracającego dawną jego świetność (jest nieodłącznym elementem założenia wpisanego do rejestru).

W mieście znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków znajdujące się w rękach prywatnych:

- ✓ budynek młyna wodnego wraz z zachowanymi elementami napędzającymi urządzenia młynarskie w Połczynie Zdroju przy Szosie Rąbińskiej nr 5. - Nr rej. 912 z dn.27.10.1976r. – zły stan techniczny, stan katastrofy budowlanej, wymaga w trybie pilnym prac zabezpieczających
- ✓ neoklasycystyczna kamieniczka wraz z oficynami w Połczynie Zdroju przy ul. 5-Marca nr 21 - Nr rej. 1226/1-2 z dn.03.10.1991r – w stanie ruiny, kolejny właściciel uchyla się od podjęcia prac zabezpieczających obiekt – postępująca degradacja tkanki zabytkowej

Na terenie gminy Połczyn- Zdrój znajduje się 11 kościołów wpisanych do rejestru zabytków. Do najcenniejszych należy kościół w Ostrym Bardzie, poddany kompleksowym pracom remontowo-konserwatorskim wraz z wyposażeniem wnętrza w latach 2003-2005. Z XVIII wieku pochodzą ryglowe kościoły filialne pw. św Karola Boromeusza w Kołaczcu i kościół pw. św Alojzego Gonzagi w Starym Resku – szczególnie ten ostatni wymaga prac remontowo-konserwatorskich ze względu na XIX-to i XX-towieczne przebudowy (destrukcja podwaliny w związku z zacementowaniem). Klasycystyczny kościół filialny pw. Św Teresy w Gawrońcu oraz XIX-towieczne kościoły w Popielewie, Toporzyku, Buślarach i Łęgach znajdują się w dobrym stanie technicznym, wymagają bieżących prac konserwatorskich. Z okresu dwudziestolecia międzywojennego pochodzi kościół p.w. św Józefa Rzemieślnika w miejscowości Sucha.

W stanie katastrofy budowlanej od ponad 10 lat znajduje się kościół w Tychówku, który mimo braku zainteresowania ze strony diecezji wciąż trwa na niewielkim wzniesieniu obok unikalnej w skali województwa drewnianej dzwonnicy, pozbawiony jakiejkolwiek pomocy ze strony decydentów, zarówno kościelnych jak i rządowych. Podjęta przez samorząd gminy próba przejęcia kościoła z zachowaniem jego funkcji sakralnych niestety, zakończyła się fiaskiem.

Spośród 16 dworów i pałaców znajdujących się na terenie gminy Połczyn-Zdrój indywidualnie do rejestru zabytków wpisany jest jedynie dwór w Gawrońcu o klasycyzującej formie z początku XIX wieku. Pozostałe dwory i pałace, w tym XVII-towieczny pałac w Kołaczcu objęte są ochroną konserwatorską jako obiekty znajdujące się na terenie założeń parkowo-dworskich lub założeń parkowych , wpisanych do rejestru.

Założenia parkowo-dworskie wpisane do rejestru

- ✓ w miejscowości Stare Resko, nad jeziorem Resko, który tworzą: park o powierzchni ca 4 ha z dworem, dziedziniec o wymiarach 90 x 150 m z budynkami inwentarskimi, kościół otoczony terenem parku pocmentarnego
- ✓ w miejscowości Ostrowąs, który tworzą: park, dwór, dziedziniec i droga dojazdowa - (układ przestrzenny)
- ✓ w miejscowości Kocury, które tworzą: park dziedziniec i dojazdowa aleja jesionowa
- ✓ w miejscowości Buślary - zabytkowe założenie przestrzenne z neoklasycystycznym dworem, naturalistycznym parkiem, budynkiem gospodarczym i aleją dojazdową z kasztanowców - Założenia parkowe wpisane do rejestru zabytków:
- ✓ Dawny park pałacowy w Kołaczcu – z klasycystycznym dworem
- ✓ Park pałacowy w Nowym Ludzicku – z XIX- towiecznym pałacem
- ✓ Park wiejski w Bruśnie - założony w stylu krajobrazowym z wymienionym pałacem, fontanną, stawem przechodzący w park leśny z jarem i potoczkiem.
- ✓ Park wiejski w Popielewku – z pałacem z XIX w
- ✓ Park wiejski w Tychówku, łącznie z aleją dojazdową do pałacu – pałac z pocz. XX
- ✓ Park wiejski w Wardyniu Dolnym z dworem z pocz. XX w

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

- ✓ Park w miejscowości Ogartowo – z ruiną klasycystycznego pałacu
- ✓ Park w miejscowości Słowianki – z pałacem z końca XIX w i cmentarzem rodowym
- ✓ Park dworski w miejscowości Łęgi – z dworem z I poł. XIXw. , neogotycką kaplicą i cmentarzem rodowym

Większość pałaców i dworów znajduje się w złym lub średnim stanie technicznym, nieużytkowane są pałace w Popielewku i Tychówku, klasycystyczny pałac w Ogartowie jest w trakcie odbudowy.

Inne – zamieszkane przez wspólnoty mieszkaniowe, powstałe po rozpadzie PGR, często tracą swój reprezentacyjny charakter z powodu nieskoordynowanych działań właścicieli (wymiana stolarki, docieplanie części budynku, brak nakładów w większości przypadków). Stosunkowo dobrze mają się te, w których gmina zachowała jakikolwiek udział, co pozwala na dofinansowanie chociażby remontu dachu z udziałem funduszy z RPO. Z wyżej wymienionych założeń folwarczno-dworskich objętych ochroną stosunkowo nieźle zachowane są założenia w Kocurach, Bruśnie (prywatny właściciel) i Starym Resku (własność prywatna).

Parki w miejscowościach: Stare Resko - Nr rej. 1167 z dn.06.06.1983r. , Ostrowąsie - Nr rej. 1169 z dn.06.06.1983r. , w Kocurach - Nr rej. 1170 z dn.06.06.1983r. wpisano do rejestru jako część założenia folwarczno-dworskiego z dworem, dziedzińcem i drogami dojazdowymi.

Osobno wpisano do rejestru zabytków parki w Borkowie, Borucinie, Dobinie, Gawrońcu, Kłokowie, Kołaczcu, Łośnicy, Popielewicach, Popielewie (z pozostałościami pałacu), i Toporzyku. W większości na terenie założeń parkowych znajdujących się na terenie gminy Połczyn-Zdrój nie podjęto prac konserwatorskich – parki są zarośnięte, starodrzew niepielęgowany, liczne podrosty i nowe nasadzenia prowadzone bez jakichkolwiek uzgodnień zniekształcają przestrzeń parków i ich historyczny program funkcjonalno-przestrzenny. Pojawiają się nowe asfaltowe drogi dojazdowe, niwelujące historyczne alejki, ogrodzenia z prefabrykowanych elementów utrwalające podziały działek, nie mające nic wspólnego z historycznymi granicami założeń, niwelujące projektowane otwarcia założeń w większości krajobrazowych lub naturalistycznych parków. Należy przeprowadzić inwentaryzację drzewostanu, opracować program rewitalizacji poszczególnych obiektów w oparciu o badania archiwalne i ikonograficzne – odtworzyć historyczny układ funkcjonalno-przestrzenny z możliwością wprowadzenia funkcji rekreacyjnych, służących całej społeczności.

W rejestrze zabytków w ogóle nie uwzględniono założenia parkowo-dworskiego w Bolkowie z cmentarzem rodowym i dworem z pocz. XX w (obecnie szkoła) oraz jednego z pierwszych domów zdrojowych, zajazdu powstałego w I poł XVIII wieku w Międzyborzu, nieopodal źródła w Borkowie.

Do rejestru zabytków nie są również wpisane unikalne domy zdrojowe znajdujące się na terenie parku zdrojowego w Połczynie-Zdroju jak Gryf, Podhale, Irena czy Poznaniańska.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru:

W mieście Połczyn-Zdrój pod Nr rej. 63/B z dn.09.02.1971r. wpisano wyposażenie kościoła parafialnego pw. Matki Boskiej Niepokalanej w Połczynie Zdroju tj. XIX-towieczny ołtarz główny, ambonę i XVII w. chrzcielnicę, Ostatnią Wieczerzę datowaną na XVIII w. Do najcenniejszych zabytków należy renesansowa płyta nagrobna biskupa kamieńskiego Erazma Manteuffla. Wpis uzupełniono 29.12. 1995 r. o organy z prospektem organowym i empore organową - Nr rej. 213/1-3/B z dn.29.12.1995r.

Z terenu gminy do rejestru zabytków ruchomych wpisane jest wyposażenie kościołów w Buślarach – rejestr zabytków ruchomych woj. zachodniopomorskiego. B- 400 decyzją z 14.11.1995r. i w Popielewie B-412 decyzją z dn.15.11.1977r).

W pozostałych przypadkach wpisywano kościoły wraz z wyposażeniem i tak pod Nr rej. 112 z dn.30.10.1956r. wpisany został kościół wraz z częściowym wystrojem wnętrza (ołtarz i dzwon) w Tychówku . W 2004 r. do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego pod Nr rej. B-31 z

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

dn.16.01.2004r. wpisano elementy wyposażenia kościoła w Tychówku tj. barokowy ołtarz gł., ambonę, chrzcielnicę, empory ołtarzowe i empore organową oraz neobarokowe żyrandole, dzwon, późnorenansowy witraż oraz zespół barokowych ław i epitafium poświęcone poległym w czasie I wojny światowej.

Na wyjątkową uwagę zasługuje jednorodne wyposażenie kościoła w Ostrym Bardzie:. Pod Nr rej. 193 z dn.01.07.1959r wpisano kościół z otoczeniem i wyposażeniem a pod Nr rej. 50-B z dn.13.07.1970r. „wystrój kościoła”, przy czym powtórzono wpis ołtarza, ambony, empor i ław lokatorskich – aktualnie pod nr rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego B-478 . W 2002 r do rejestru dodano późnobarokową balustradę przedołtarzową z poł. XVIIIw., ludową figurę Chrystusa ukrzyżowanego z przełomu XVIII/XIXw., kropielnicę z przełomu XII/XIIIw oraz ekspresjonistyczny obraz „Modlitwa w Ogrójcu „z 1932r. Hanns’a Schuberta z Greiswaldu i dzwon z I ćw. XXw. (Nr rej. B -17 z dn.9.07.2002r). Po raz kolejny wpis dla Ostrego Barda zmodyfikowano w 2003 roku o elementy pochodzące z krypty grobowej, odkrytej w czasie prowadzenia prac konserwatorskich: fragmenty sarkofagów, trumny z herbami von Wolden z 1743 r. i płytę nagrobną z 1694r., Zabela Balzera von Wolde i jego żony Sophii Julianny von Glasenapp, fundatorów kościoła (Nr rej. B -26 z dn.21.11.2003r.).

Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Na terenie miasta i gminy Połczyn-Zdrój występują obiekty o walorach historycznych, architektonicznych, które powinny zostać wpisane do rejestru zabytków (m.in.wskazane w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Połczyn Zdrój), jak np.: unikalne założenie z ryglowym dworem w Międzyborzu, domy uzdrowiskowe w Połczynie Zdroju, pałace w Słowiankach i Nowym Ludzicku, dwory w Kołaczcu, Bolkowicie, młyn w Popielawach, jedyny zachowany wiatrak holender w Kapicach, szpital, poczta, pełniący obecnie funkcje edukacyjne dawny Szpital św Jerzego, Szkoła z salą gimnastyczną , unikalny cmentarz wojenny w Buślarach, cmentarze w Łęgach , Ostrym Bardzie, Popielewie, przykłady dobrze zachowanej zabudowy w konstrukcji ryglowej w miejscowości Czarnkowie.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, opracował „wykaz zabytków nieruchomych z terenu Gminy Połczyn-Zdrój ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”.

Zgodnie z w/w wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Gminy Połczyn-Zdrój obejmuje 192 zabytki nieruchome, w tym 22 zespoły folwarczne m.in. w Bolkowie (zdewaloryzowany), Bruśnie i Kocurach, Gawrońcu, Kołaczu i Międzyborzu.

W WEZ znajduje się także 57 cmentarzy, w tym 5 cmentarzy przykościelnych (m.in., w Gawrońcu, Ostrem Bardzie, Starym Resku i Tychówku), cmentarze żydowskie w Popielewie i Połczynie-Zdroju, na szczególną uwagę zasługują cmentarze w Toporzyku, Redle, Popielewie (d, cmentarz żydowski) pełniące nadal funkcje cmentarza komunalnego.

Spośród 16 dworów i pałaców znajdujących się na terenie gminy 7 dworów i 4 pałace znajdują się w WEZ (m.in. dwory w Bruśnie, Kołaczu, Międzyborzu, Wardyniu Dolnym i pałace w Tychówku, Nowym Ludzicku, Popielewku, Słowiankach).

W zbiorze znajdują się budynki gospodarcze, budynki użyteczności publicznej (szkoły, świetlice, poczty, szpitale) oraz młyny i wiatraki. Wyjątkowe pod względem funkcjonalnym zajazdy w Bronówku i Międzyborzu mimo zmiany funkcji (aktualnie pełnią funkcje mieszkalne). Wykaz obejmuje również 336 stanowisk archeologicznych, stanowiących załącznik nr 3 do pisma z dnia 03 grudnia 2010 r. znak: DZ-K-4142/9/EK/2010 uzgadniającego wykaz zabytków znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Połczyn-Zdrój.

Po weryfikacji terenowej i przyjęciu Gminnej Ewidencji Zabytków Połczyna-Zdroju, wykaz Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków w Koszalinie obejmuje 114 zabytków nieruchomych (z ewidencji wyłączono większość zespołów folwarcznych – rozebrane lub zdewaloryzowane).

Wykaz zabytków nieruchomych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków z terenu Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój – załącznik nr 2

6 . POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ GMINY POŁCZYN-ZDRÓJ

6.1. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego

Gminy Połczyn-Zdrój , zwane dalej „SUIKZP, ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XLVI/377/2006 z dnia 03 marca 2006r. oraz zmienione Uchwałą Nr XXXVIII/319/2009 z dnia 20 lipca 2009 r. Rady Miejskiej w Połczynie – Zdroju

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy jest podstawowym dokumentem planistycznym określającym politykę przestrzenną gminy. Studium uwarunkowań nie jest wprowadzanie aktem prawa miejscowego, jednak wprowadzenie przyjętych w nim zapisów do obiegu prawnego następuje poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obowiązuje zasada zgodności zasad zagospodarowania i zabudowy przyjętych w miejscowym planie z kierunkami wytyczonymi w studium. Ustalenia studium są wiążące dla organów gminy przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Ustalenia dotyczące krajobrazu i dziedzictwa kulturowego w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Połczyn Zdrój zostały podporządkowane celowi nadrzędnemu, jakim jest rozwój funkcji turystycznej związanej z uzdrowiskiem Połczyn Zdrój.

Uznano, że jednym z podstawowych celów polityki przestrzennej jest – zachowanie dziedzictwa kulturowego, jako świadectwa nawarstwień kulturowych i historycznych, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury oraz świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

W Studium określono zasób do zachowania i ochrony – obszary i obiekty – w tym:

- ✓ relikty osadnictwa prehistorycznego (stanowiska archeologiczne),
- ✓ średniowieczną i nowożytną strukturę osadniczą (historyczne układy przestrzenne),
- ✓ zabytki budownictwa, techniki, zieleni zabytkowej i nekropolie,
- ✓ tradycyjne formy zagospodarowania terenu i budownictwo etnograficzne.

Wskazano zabytki posiadające kwalifikacje do objęcia ochroną w formie wpisu do rejestru zabytków. Określono wytyczne do stosowania przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, służące zachowaniu wartości kulturowych oraz wytyczne do inwestowania w obrębie stanowisk archeologicznych oraz historycznych układów przestrzennych. Określono także wytyczne do kształtowania krajobrazu, wskazano obszary i obiekty posiadające walory zabytkowe, które powinny być chronione ustaleniami m.p.z.p., wytypowano obiekty kwalifikujące się do objęcia ochroną na mocy wpisu do rejestru zabytków. Dla 17 miejscowości zaproponowano strefy ochrony konserwatorskiej historycznych układów z zabudową, w tym dla Buślar, Ostrego Barda, Starego Reska, Popielewa. Określono także wytyczne do ochrony obszarów i obiektów o walorach zabytkowych w planach zagospodarowania przestrzennego.

Ochrona krajobrazu powinna być planowana i realizowana wspólnie dla zasobów dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego. Większa część obszaru miasta i gminy Połczyn Zdrój objęta jest ochroną prawną wynikającą z ustawy o ochronie przyrody. Występują tutaj następujące formy ochrony: park krajobrazowy, rezerваты, pomniki przyrody , obszar chronionego krajobrazu i obszary specjalnej ochrony siedlisk Europejskiej Sieci Ekologicznej NATURA 2000.

Nieomal cały obszar gminy (z wyjątkiem północnego skrawka terenu) zaliczony został do międzynarodowych obszarów węzłowych w ramach Krajowej Sieci Ekologicznej ECONET-Polska (6 M Pojezierze Drawskie)³⁶

Utworzony Gminny Ekologiczny System Obszarów Chronionych (GESOCh) obejmuje:

- Drawski Park Krajobrazowy z wydzielonymi w jego obrębie siedmioma zespołami przyrodniczo-krajobrazowymi w Planie Ochrony DPK:
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Dębnicy” (ZPK-1) obejmujący częściowo obszar gminy. W ramach projektu GESOCh został on powiększony o dolny odcinek Dębnicy, który znajduje się poza DPK,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Bliskiej Strugi” (ZPK-2), który w całości znajduje się w obrębie gminy,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Pięciu Jezior” (ZPK-3), który częściowo znajduje się w obrębie gminy,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Wogry” (ZPK-4), który w całości znajduje się w gminie,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wzgórza Czarnkowieckie” (ZPK-5), który nieomal w całości znajduje się w gminie,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Dolina Górnego Rakonu” (ZPK-6), którego mała część znajduje się w gminie,
  - zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Jezioro Siecino” (ZPK-7), którego niewielka część znajduje się w gminie.
- dolinę rzeki Parsęty projektowana do objęcia ochroną w postaci obszaru chronionego krajobrazu „Dolina Parsęty”. Tylko bardzo mały fragment znajduje się w obrębie gminy,
- projektowany obszar chronionego krajobrazu „Dolina Dolnej Dębnicy”,
- projektowany obszar chronionego krajobrazu „Wysoczyzna Kołacz – Białowas”. Część obszaru znajduje się w granicach gminy.
- istniejący fragment obszaru chronionego krajobrazu „Pojezierze Drawskie” położony w rejonie wsi Gawroniec – Stare Resko.

Ponadto GESOCh budują następujące formy chronione lub projektowane do objęcia ochroną:

- rezerваты: Rezerwat krajobrazowy „Dolina Pięciu Jezior” i Rezerwat torfowiskowo-leśny „Torfowisko Toporzyk”
- pomniki przyrody
- użytki ekologiczne

Do systemu obszarów chronionych włączono również walory krajobrazowe, estetyczne, wartości kulturowe, korytarze ekologiczne, lasy ochronne i niektóre obszary związane z ochroną uzdrowiskową. Południowa i fragment środkowej części gminy, w której występuje nagromadzenie w/w walorów objęta jest ochroną „całościową” w postaci parku krajobrazowego (DPK). Z tych względów Drawski Park Krajobrazowy jest głównym elementem systemu chronionego nie tylko w skali gminy, ale w skali kraju, a nawet Europy. Wyznaczona strefa lasów ochronnych obejmuje 1/3 lasów i gruntów leśnych gminy. Strefę tę tworzą przede wszystkim lasy zakwalifikowane do położonych w strefie ochronnej uzdrowiska przy udziale lasów innych kategorii ochronności jak wodochronne, glebochronne, ostoje zwierząt

---

³⁶ Międzynarodowe obszary węzłowe to tereny, na których występuje nagromadzenie przyrodniczych obiektów i obszarów chronionych o znaczeniu europejskim. Są to więc obszary o wybitnych walorach krajobrazowych i przyrodniczych, na których zachowanych zostało najwięcej naturalnych składników środowiska, wartości te nie są zagrożone oraz istnieje możliwość renaturyzacji przekształconych terenów.

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

podlegających ochronie gatunkowej, lasy znajdujące się na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych.

W szczególny sposób strefę lasów ochronnych powiększają las rezerwatów przyrody – „Dolina Pięciu Jezior”, „Torfowisko Toporzyk”. Ogółem powierzchnia lasów ochronnych na obszarze gminy wynosi 4140,07 ha, co stanowi 34% lasów i gruntów leśnych gminy. Największą powierzchnię zajmują lasy ochronne położone w strefie ochrony uzdrowiska Połczyn Zdrój – 2979 ha, co stanowi 72% lasów ochronnych.

Cele ochrony wartości kulturowych na terenie Drawskiego Parku Krajobrazowego i Obszarze Chronionego Krajobrazu „Pojezierze Drawskie” sformułowane w Studium to:

- ✓ *utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury osadniczej, sieci dróg i podstawowej funkcji terenu determinującej fizjonomię krajobrazu otoczenia poszczególnych wsi;*
- ✓ *utrzymanie historycznie ukształtowanej struktury wielkoobszarowej gospodarki folwarcznej ze skupiskami kolonizacyjnego osadnictwa z XIX i XX w.;*
- ✓ *ochrona historycznego charakteru ukształtowania i zagospodarowania uzdrowskiego Połczyna Zdroju i terenów po jego południowej stronie;*
- ✓ *kontynuacja tradycji „Szwajcarii Połczyńskiej” jako obszaru koegzystencji wartości przyrodniczych i kulturowych;*
- ✓ *utrzymanie charakterystycznych przekrojów i nawierzchni istniejącego układu dróg wszędzie tam, gdzie jest to możliwe;*
- ✓ *utrzymanie zlikwidowanego układu komunikacji kolejowej jako potencjalnych szlaków turystycznych;*
- ✓ *utrzymanie historycznych układów przestrzennych wsi, zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, wypełnienie tradycyjnej niwy siedliskowej;*
- ✓ *zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych, utrzymanie ich roli w krajobrazie;*
- ✓ *kontynuowanie tradycji w kształtowaniu krajobrazu kulturowego i nawiązywanie do historycznych i regionalnych rozwiązań w jego kształtowaniu;*
- ✓ *przeciwdziałanie bezplanowej, chaotycznej parcelacji terenu;*
- ✓ *przeciwdziałanie zaśmiecaniu krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (tymczasowych pawilonów usługowych, baraków, budek kempingowych, nieestetycznych obiektów technicznych, agresywnych form reklamy);*
- ✓ *ograniczenie lokalizacji obiektów wymagających makroniwelacji i znacznych przekształceń topografii oraz zasobów przyrodniczych;*
- ✓ *ochrona indywidualnych wartości obiektów kultury materialnej;*
- ✓ *ochrona przed dewastacją wartościowych stanowisk archeologicznych;*
- ✓ *utrzymanie i eksponowanie grodzisk i cmentarzysk posiadających charakterystyczną formę krajobrazową, wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków;*
- ✓ *zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym: kościołów, szkół, sanatoriów, obiektów usługowych, produkcyjnych, zespołów dworsko-folwarcznych, wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków oraz zewidencjonowanej zabudowy zagrodowej i innych elementów zagospodarowania i wyposażenia miejscowości;*
- ✓ *utrzymanie i eksponowanie: układów przestrzennych siedlisk, pomników i krzyży, kamieni milowych, urządzeń technicznych i komunikacyjnych;*
- ✓ *utrzymanie i wyeksponowanie układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy i obsadzeń przydrożnych i śródpolnych;*
- ✓ *zapobieganie powstawaniu ubytków w zabudowie historycznej i tworzenie warunków do ich ponownej zabudowy;*
- ✓ *utrzymanie i eksponowanie wartości zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, dachów, wielkość i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego i sposobów jego wyeksponowania;*

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

- ✓ *estetyzacja zabudowy i zagospodarowania terenu osiedli „PGR-owskich” i blokowych oraz współczesnej zabudowy techniczno-produkcyjnej;*
- ✓ *utrzymanie historycznego nazewnictwa miejscowości i obiektów topograficznych,*
- ✓ *uczytelnienie w terenie niektórych odcinków granic państwowych sprzed 1772 r*
- ✓ *kształtowanie wysokich walorów estetycznych nowej zabudowy mieszkalnej, produkcyjnej i turystycznej poprzez nawiązywanie do tradycji i wartości regionalnych;*
- ✓ *upowszechnianie tradycji wielonarodowych i wielowyznaniowych społeczności zamieszkujących teren pogranicza od średniowiecza do najnowszych czasów;*
- ✓ *utworzenie ekspozycji historii uzdrowiska w Połczynie Zdroju;*
- ✓ *opracowanie materiałów pomocniczych do nauczania historii i tradycji Ziemi Połczyńskiej;*

W zakresie ochrony krajobrazu zaproponowano między innymi: zachowanie historycznie ukształtowanej sieci dróg, utrzymanie rolniczego charakteru terenów w sąsiedztwie istniejących wsi i majątków, ochronę otwartego, rolniczego krajobrazu Wysoczyzny Połczyńskiej z utrzymaniem dominującego charakteru rolniczego obszaru z osadnictwem zwartym i rozproszonym, zachowanie w formie naturalnej licznych cieków i terenów bagiennych, zachowanie atrakcyjnych krajobrazowo krawędzi leśnych zamykających obszary otwarte otoczenia miejscowości, zachowanie ukształtowanej w XIX w. kompozycji krajobrazu Doliny Pięciu Jezior, utrzymanie różnorodności ukształtowania, pokrycia i zagospodarowania terenów miejscowości: Czarnkowie, Ogrodno, Zdroje, Pasieka, Brzękowice, Brusno, utrzymanie wartościowej ekspozycji krajobrazu z punktów widokowych usytuowanych na naturalnych wyniesieniach: Wola Góra, Trzy Garby, Wiatraczna Góra oraz zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz wynikających z wycinania zadrzewień przydrożnych, lokalizacji zabudowy obcej dla tradycji regionalnej, obudowy brzegów jezior obiektami turystycznymi, prowadzenia zrębów zupełnych w obrębie dolin rzecznych, atrakcyjnych przyrodniczo ścian lasów i w innych cennych ekosystemach. i dewastacji nawierzchni

6.2. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (ustalenia ochrony)

Władze Połczyna-Zdroju konsekwentnie realizują ustalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i systematycznie sporządzają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla kolejnych obszarów, wymagających ustalenia porządku planistycznego z różnych względów, szczególnie w obrębie miasta.

Na terenie miasta obowiązują następujące plany zagospodarowania przestrzennego:

- ✓ *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla śródmieścia Połczyna-Zdroju i terenu przy ul. Sportowej, przyjęty Uchwałą nr XII/101/2011 Rady Miejskiej W Połczynie – Zdroju z dnia 31 sierpnia 2011 roku*
- ✓ *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Połczyn-Zdrój, obejmującego teren przy ulicy Polnej, oznaczony w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Połczyn-Zdrój symbolem „MN*58” przyjęty Uchwałą NR XVII/165/2012 Rady Miejskiej W Połczynie-Zdroju z dnia 25 stycznia 2012 r.*
- ✓ *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Połczyn – Zdrój Dla Obszaru Ograniczonego Ulicami Zamkową, Powstańców Warszawskich, Dolną i Rzeką Wogrą przyjęty Uchwałą NR XXIV/218/2008 Rady Miejskiej W Połczynie – Zdroju z dnia 27 sierpnia 2008 r.*
- ✓ *zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Połczyn-Zdrój, obejmującego teren przy ulicy Wojska Polskiego przyjęta Uchwałą NR XVIII/173/2012 Rady Miejskiej W Połczynie-Zdroju z dnia 29 lutego 2012 r.*
- ✓ *miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla dzielnicy uzdrowskiej przyjęty uchwałą nr XXVI/264/2012 Rady Miejskiej W Połczynie-Zdroju z dnia 24 października 2012 r.*

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

Dla miejscowości z terenu gminy Połczyn Zdrój nie funkcjonują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, obejmujące większe jednostki strukturalne. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego gminy Połczyn Zdrój, przyjęty uchwałą Nr IV/32/94 Rady Miejskiej w Połczynie Zdroju z dnia 28 września 1994 r. ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr XXVI/232/96 RM z dnia 27 listopada 1996 r. przestał obowiązywać na terenie wielu miejscowości za wyjątkiem planów częściowych uchwalanych dla niewielkich obszarów, czasami dla poszczególnych działek a nawet ich części. Zapisy takich bardzo szczegółowych planów obowiązują na wydzielonych działkach w miejscowościach Bolkowo, Czarnkowie, Dziwogóra, Gawroniec, Kapice, Przyrowo, Wardyń Górny.

Dla terenów wiejskich plany sporządzono dla obrębu Popielewo i Popielewko oraz dla niewielkich terenów i działek w miejscowościach:

- ✓ Międzyborze (Strefa B ochrony uzdrowskiej, Ostoja Drawska – usługi turystyki i zabudowa mieszkaniowa)
- ✓ Łęzek (strefa C ochrony uzdrowskiej, Ostoja Drawska – usługi turystyki i zabudowa mieszkaniowa)
- ✓ Buślary (dz. 1/1 - zabudowa mieszkaniowo-usługowa),
- ✓ Dziwogóra (Kołacz(strefa C ochrony uzdrowskiej, Ostoja Drawska – teren pod usługi turystyczne),
- ✓ Ogartowo (dz. 92 – zabudowa usługowa).

W ustaleniach planów zagospodarowania przestrzennego, przyjętych uchwałami Rady Miejskiej w Połczynie-Zdroju zagwarantowano ochronę dziedzictwa kulturowego, uwzględniając zapisy studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Połczyn-Zdrój.

6.3 Strategia Rozwoju Gminy Połczyn-Zdrój na lata 2015-2025 jest w trakcie uzgadniania. Zawiera ona odniesienia do Strategii rozwoju z 1999 r. zaktualizowanej na lata 1999-2008 będącej głównym dokumentem programowym.

Celem nadrzędnym strategii pozostaje cel sformułowany w podstawowym dokumencie z 1999 r. tj. **„Działalność uzdrowska i turystyczna podstawą rozwoju miasta i gminy Połczyn-Zdrój”**.

Sformułowane w rozdziale XI cele strategiczne i operacyjne odnoszą się do sfery społecznej, gospodarczej, środowiskowej i infrastruktury. W celu strategicznym „Rozwój usług sfery społecznej Gminy Połczyn-Zdrój” znalazła się **„kultura i dziedzictwo kulturowe”**

Przygotowana „Strategia” kładzie nacisk na lepsze wykorzystanie istniejącej infrastruktury uzdrowskiej z akcentem na turystykę uzdrowską. obejmującą obok podstawowych zabiegów leczniczych, poprawę kondycji psychicznej i fizycznej, zabiegi kosmetyczne, kulturę i rozrywkę przy czym zabytki mają być elementem współtworzącym produkt markowy Miasta i uzdrowska (unikalny Park Zdrojowy, Zamek, Centrum Kultury przy Parkowej).

6.4. Program Rewitalizacji Miasta Połczyn-Zdrój na lata 2010-2020 przyjęty Uchwałą nr LIII/451/2010 RM w Połczynie-Zdroju z dnia 29 września 2010 r.

Celem Programu Rewitalizacji Połczyna-Zdroju jest kompleksowa odnowa przestrzenna, gospodarcza i społeczna miasta. Szczególnie ważna jest odnowa tych przestrzeni, które mają historyczny charakter i odgrywają rolę centrów gospodarczych, uzdrowskich i turystycznych. Programem rewitalizacji objęto kamienice przy ulicach Chrobrego, Grunwaldzkiej, 5-go Marca, Mariackiej, Moniuszki. Kościuszki 4, Okrzei 5.

6.5. Gminna ewidencja zabytków

Gminna ewidencja zabytków nie jest prawną formą ochrony zabytków. W gminnej ewidencji ujmuje się zabytki wpisane do rejestru zabytków, znajdujące się w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków, prowadzonej przez Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz te zabytki, które wprawdzie nie kwalifikują się do wpisu do rejestru zabytków, jednak tworzą historyczny walor lokalnych krajobrazów i powinny otrzymać formę ochrony prawnej poprzez ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Należy pamiętać o tym, że odpowiednio do art.18 i 19 ustawy o ochronie zabytków, gminną ewidencję zabytków uwzględnia się przy sporządzaniu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowych planach.

Program opieki nad zabytkami poprzedziła weryfikacja obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków Połczyna-Zdroju. W GEZ znajduje się 639 obiektów, w tym 276 na terenie miasta Połczyn-Zdrój.

W GEZ ujęte są:

- ✓ zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze,
- ✓ użyteczności publicznej, techniki i przemysłu;
- ✓ układy przestrzenne (obszary);
- ✓ cmentarze – komunalne, wyznaniowe;
- ✓ zieleń komponowaną – parki, aleje, formy krajobrazowe.

Gminna Ewidencja Zabytków Połczyna-Zdroju jest sporządzona w formie kart, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Na mocy Zarządzenia Burmistrza Połczyna-Zdroju (Nr 427/1870/13, z dn. 21.08.2013 r.) założono Gminną Ewidencję Połczyna-Zdroju, w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych. Powyższa ewidencja jest zbiorem otwartym i obecnie obejmuje 978 obiektów, w następujących kategoriach:

- 48 - wpisane do rejestru zabytków
- 591 - zabytków nieruchomych, obejmujące zarówno zabytki wyznaczone przez ZWKZ w Szczecinie (po weryfikacji) jak i wyznaczone przez burmistrza Połczyna-Zdroju (zweryfikowane w 2013 r.)
- 339 - stanowiska archeologiczne

Do zabytków mających najważniejsze znaczenie dla Gminy niewątpliwie należy układ urbanistyczny m. Połczyn Zdrój z zamkiem i zabudową połczyńskiej starówki z dominantą wysokościową, jaką jest kościół parafialny. Na południe od niej rozciąga się unikalny park zdrojowy, na terenie którego znajdują się liczne domy uzdrowiskowe, świadczące o ponad 300-letniej tradycji połczyńskiego kurortu. Na szczególną uwagę zasługuje zespół w Międzyborzu – Borkowie.

Na terenie gminy warto zadbać o kościół w Oстрыm Bardzie i pobliskie grodzisko. Interesująca jest również szachulcowa zabudowa wsi Czarnkowie, która wciąż czeka na swojego odkrywcę. Powołanie Geoparku Polodowcowej Krainy Drawy i Dębicy wiąże się z koniecznością opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który będzie chronił walory krajobrazowo-kulturowe terenu.

Istotnym dla terenu gminy miejsko-wiejskiej, jaką jest Połczyn-Zdrój, jest przyjęcie kompleksowego programu ochrony założeń cmentarnych. Wyjątkowy, ukryty w lesie wojenny cmentarz w pobliżu miejscowości Buślary wymaga podjęcia w trybie pilnym prac porządkowych. Zachowane w miejscowości Popielewo pozostałości macew i ogrodzeń na dawnym cmentarzu żydowskim, częściowo użytkowanym jako cmentarz komunalny, są świadectwem wielokulturowej historii ziemi połczyńskiej – w porozumieniu z

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

przedstawicielami Związku Gmin Żydowskich w Polsce należy opracować koncepcję oznakowania cmentarza i ewentualnej jego rewitalizacji.

Na cmentarzu ewangelickim w Toporzyku, którego część jest użytkowana jako cmentarz komunalny, konieczne jest przeprowadzenie prac konserwatorskich zachowanych ogrodzeń i nagrobków.

Generalnie definiując problem – miejsca pochówków mieszkańców danej miejscowości, niezależnie od wyznania, powinny być uszanowane i objęte ochroną konserwatorską. Zaleca się ustanowienie w poszczególnych miejscowościach osoby odpowiedzialnej za stan zachowania historycznych cmentarzy.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY – ANALIZA SZANS I ZAGROZEŃ

Mocne strony

- określone zasoby dziedzictwa kulturowego w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Połczyn Zdrój wraz z zaleceniami do ich ochrony i świadomego kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- zachowany układ miasta średniowiecznego z unikalnym parkiem zdrojowym, rozciągającym się na południe wraz z licznymi przykładami architektury domów zdrojowych.
- opracowany i realizowany program rewitalizacji połczyńskiej Starówki
- program promocji produktu turystycznego „Kurort z duszą”, opracowany w porozumieniu z uzdrowiskiem
- udział miasta w produkcie turystycznym „Szlak Solny” i „Szlakiem otwartych kościołów” Dorzecza Parsęty
- zachowane cechy pierwotnego rozplanowania przestrzennego części wsi o średniowiecznej metryce i XVIII-XIX-wiecznych wsi kolonizacyjnych z zespołami historycznej zabudowy
- zasób historycznej zabudowy chłopskiej (głównie XIX-wiecznej zabudowy murowanej i ryglowej) na terenie wsi
- barokowy kościół w Oстрыm Bardzie z jednorodnym wyposażeniem powstałym pod koniec XVII w.
- zespół XIX-wiecznych kościołów (neoromańskich i neogotyckich)
- połączenie elementów krajobrazu kulturowego o walorach zabytkowych z walorami krajobrazowymi (Zespół przyrodniczo-Krajobrazowy „Czarnkowieckie Wzgórza”, ZPK „Dolina Dębnicy”, ZPK „Dolina Bliskiej Strugi”, ZPK „Dolina Wogry”, Geopark Polodowcowa Kraina dolnej Drawy)
- wartość przyrodnicza i kulturowa Szwajcarii Połczyńskiej.
- ustanowiona ochrona części elementów dziedzictwa kulturowego – zadrzewienia cmentarzy – w formie pomników przyrody
- udział Gminy Połczyn Zdrój w Związku Miast i Gmin Dorzecza Parsęty – kilka wspólnych projektów w tym bardzo ważny dla gminy uzdrowiskowej projekt "Zintegrowana gospodarka wodno-ściekowa w dorzeczu Parsęty", dofinansowania ze środków Unii Europejskiej z Funduszu Spójności (Kohezji), Program Rozwoju Turystyki Dorzecza Parsęty (Szlaki otwartych kościołów Dorzecza Parsęty), Subregionalny Programu Rewitalizacji Miast, Gmin i Powiatów Dorzecza Parsęty na bazie Polsko-Niemieckiego Markowego Produktu Turystycznego "Szlak Solny" w ramach Interreg IIIA, Szlaki dawnych rodów niemieckich: von Manteuffel, von Kleist, von Glasenapp oraz von Wedel" i szereg innych realizowanych we współpracy z partnerami niemieckimi
- Gmina jest aktywnym członkiem Stowarzyszenie Gmin Uzdrowiskowych RP
- Stowarzyszenia Mieleńska Lokalna Grupa Rybacka (informacje na stronie internetowej)
- Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania powiatu Świdwińskiego
- -Stowarzyszenia „Konwent Współpracy Samorządowej Polska- Ukraina”
- mocną stroną są funkcjonujące szlaki turystyczne:
  - ✓ rowerowe: szlak „zwiniętych torów” unikatowa w skali kraju 27 km ścieżka rowerowa biegnąca na nasypie linii kolejowej Połczyn-Złocieniec; szlak „Szwajcarii Połczyńskiej” („czerwony”- 34 km); szlak „Pradolina Dębnicy” („Niebieski”- 21 km) , Greenway „Naszynnik Północy

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

- ✓ szlaki piesze- szlak „żółty” „Wokół Połczyna-Zdroju” (15 km); Szwajcarii Połczyńskiej, Szlak Przyrodniczy DPK .
- ✓ Funkcjonujące ścieżki przyrodnicze i edukacyjne np. „Dbając o figurę poznaję naturę” (6,5 km ścieżka prowadząca przez Wilcze Jary, obok grodziska słowiańskiego , wyposażona w tablice informacyjne, ławy, siedziska i miejsca z urządzeniami do ćwiczeń).
- Atutem miasta Połczyn Zdrój jest unikalny park zdrojowy, którego walory przyrodnicze i krajobrazowe wymagają doprecyzowania granic wpisu do rejestru – uzupełnienie o tzw część angielską .
- dość dobrze wyposażona baza noclegowa i gastronomiczna zarówno w mieście jak i na terenie gminy
- atrakcyjna oferta kulturalna obejmująca wiele imprez o lokalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym zasięgu np. Dni Miasta, Maraton MTB Polodowców Krainą Drawy i Dębicy , Euroregionalne Spotkania Łowieckie Darz Bór, Festiwal Orkiestr Dętych, Turniej Sztuki Recytatorskiej i Poezji Śpiewanej im. Skamandrytów, itp.

Słabe strony

- ✓ niewielki procent powierzchni gminy objęty miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- ✓ słaba egzekucja zasad i kierunków ochrony dziedzictwa kulturowego określonych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
- ✓ niewielka liczba zabytkowych obiektów objętych ochroną prawną - w tym wiele nierejestrowych pałaców i dworów, nie wpisane do rejestru domy uzdrowiskowe
- ✓ postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych
- ✓ modernizacja historycznej zabudowy skutkująca degradacją lokalnych kolorytów
- ✓ zły stan techniczny zabudowy w konstrukcji ryglowej
- ✓ niewystarczające zabezpieczenie p.poż. i antywłamaniowe zabytków
- ✓ rozprzestrzenianie się zabudowy poza zwarte układy osadnicze
- ✓ zniszczone – wycięte obsadzenia traktów, dewastacja nawierzchni brukowych
- ✓ brak jednostki służącej popularyzacji i edukacji historycznej – (muzeum)

Wśród zagrożeń wymieniono m.in. degradację krajobrazu na skutek braku planów miejscowych, chaotyczną zabudowę obszarów bez planów zagospodarowania, zanik cech lokalnego krajobrazu w wyniku niekorzystnych przekształceń historycznych układów ruralistycznych, modernizacji zabudowy lub zastępowanie dawnej zabudowy zabudową współczesną obcą lokalnej tradycji, realizowaną według typowych projektów lub projektów nie uwzględniających cech zabudowy tradycyjnej, rozdrobnienie własności w obrębie jednorodnych zespołów parkowo-dworskich co skutkuje złym stanem technicznym wielu dworów i pałaców, zasiedlonych przez wiele rodzin byłych pracowników PGR (mieszana struktura własnościowa zarówno mieszkania komunalne jak i własnościowe), brak mieszkań zastępczych dla najemców mieszkań komunalnych, dewastujących obiekty, nie podejmujących koniecznych remontów, liczne nielegalne wycinki drzew i starodrzewu (głównie na terenie zaniedbanych parków dworskich i wiejskich).

Szanse

- zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy
- podniesienie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego
- zagospodarowanie szlaków turystycznych istniejących i nowych przy wyeksponowaniu obiektów zabytkowych i zabytków archeologicznych (np. szlakiem grodzisk, chałup ryglowych, domów uzdrowiskowych)

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

- utrzymanie i eksponowanie zachowanych jeszcze zabytków o walorach lokalnych, tworzących lokalny klimat (Czarnkowie)
- podniesienie poziomu realizacji architektonicznych oraz sposobu zagospodarowania działek
- budowa we współpracy samorządu, lokalnych organizacji i stowarzyszeń, organizacji turystycznych wspólnego zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania na cele turystyczne, kulturalne środowiska naturalnego i kulturowego
- rozwój agroturystyki we wsiach o walorach i cechach sprzyjających tej funkcji, do których należą przede wszystkim: Czarnkowie, Ostre Bardo, Toporzyk
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych (Kocury-Brusno)
- aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej z promowaniem i utrzymaniem zabytków.

8. CELE I ZADANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI POŁCZYNA-ZDROJU

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój** atrakcyjnej dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Niżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- poprawie stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1 – Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz);
- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków, poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;

- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;

Cel perspektywiczny 2 Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz budowie wizerunku Miasta

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (**nie tylko wpisanych do rejestru zabytków**) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe i zabytki;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponad-gminnej.

Cel perspektywiczny 3 - budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację imprez kulturalnych, konferencji naukowych, popularno-naukowych pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk;
- wykreowanie wiodącej imprezy kulturalnej związanej z dziedzictwem kulturowym integrującej różne środowiska (np. Jarmark Solny)
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne);
- budowa sieci muzealnej, także w oparciu o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

Propozycje zadań do realizacji w lata 2015 - 2019

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2015-2019 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (sporządzona 2013).	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków. 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta. 3. wystąpienie do WKZ w sprawie aktualizacji WEZ
	Sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.	Sporządzenie m.p.z.p. dla obszarów najcenniejszych kulturowo – wskazanych w Studium uwarunkowań (...).
	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków.	Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka) np. EKIR
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	1.Sporządzenie programu opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej	Sporządzenie programu opieki nad historycznymi parkami (z uwzględnieniem Planu zagosp. przestrzennego województwa zachodniopomorskiego). Zadanie do realizacji po 2015 r.
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych.	1. Monitoring stanu zabytków w zasobie (w GEZ). 2. Budowa komputerowej bazy danych w oparciu o istniejący już GEZ.
	Systematyczne remonty zabytkowych obiektów komunalnych (elewacje i konstrukcje).	Ustalenie rocznego udziału procentowego w budżecie gminy (waloryzowanego rocznie na prace przy zabytkach komunalnych).
	Dofinansowywanie z budżetu Miasta i Gminy Połczyna-Zdrój prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy.	Podjęcie uchwał w sprawie dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych i ruchomych

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

	Opracowanie systemu rekompensat i ulg dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskiej.	Podjęcie uchwały o wdrożeniu systemu ulg i rekompensat dla posiadaczy zabytkowych obiektów podejmujących prace remontowo-konserwatorskie.
	Oznakowanie obiektów zabytkowych objętych ochroną prawną.	Oznakowanie zabytków na terenie Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój zgodnie z odpowiednimi przepisami.
	Opieka nad historycznymi nekropoliami Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój.	zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie cmentarzy ewangelickich i żydowskich. Wypracowanie systemu informacji o cmentarzach nieużytkowanych
CEL PERSPEKTYWICZNY 2. FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2015-2019 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Rozbudowa kulturowych tras turystycznych.	Tworzenie nowych oraz rozbudowa i oznakowanie istniejących ścieżek i tras turystycznych wykorzystujących warunki środowiska kulturowego Np. śladami Manteufflów
	Budowa produktu turystycznego.:	Współpraca z uzdrowiskiem w zakresie istniejących już produktów jak Kurort z duszą, Polodowcowa Kraina Drawy i Dębicy, ustalenie form współpracy i zasad finansowania z budżetu gminy nowego produktu np. okupacja Drahimia, najazd na Kluczewo, korowód z okazji nadania praw miejskich
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej.	1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych) według istniejącego wzoru. 2. Przewodniki po zabytkach Miasta i Gminy (nie tylko rejestrowych)

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

	Współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie aktywizacji turystycznej i gospodarczej w oparciu o zabytki Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój.	Przygotowanie procedury konkursowej w oparciu o priorytetowe zadania wynikające z Programu Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi.
2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym	Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych.	Prowadzenie informatora na stronie internetowej, dla właścicieli zabytków o możliwościach dofinansowania. Zadanie do realizacji po 2015 r.
	Dofinansowywanie prac przy zabytkach z budżetu Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój.	Ustalenie stałego rokrocznie waloryzowanego % środków w budżecie na dotacje na prace przy zabytkach. Zadanie do realizacji po 2015 r.
CEL PERSPEKTYWICZNY 3. POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2015 - 2019 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży.	1. Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny. 2. Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych.
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w instytucjach kultury i budynkach użyteczności publicznej wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków.	1. Opracowanie i realizacja rocznych programów wystaw n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (muzeum, biblioteki etc.). 2. inicjatywa powołania w szkołach Koła Detektywów Historii z możliwością utworzenia grupy rekonstrukcyjnej – Połczynianie w średniowieczu, początki kurortu

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

	Promocja znaczenia Połczyna-Zdroju dla nauki o Pomorzu (historii, architektury, sztuki i innych dziedzin) i istniejącego już dorobku naukowego.	Przygotowanie cyklu spotkań z osobistościami świata nauki i kultury we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi.
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego.	Zwiększenie promocji wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych.
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja).	1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom np.: - Katalog zabytków Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości, 2. Wydawanie serii regionalnych, pocztówek (zabudowa miejska, obiekty użyteczności publicznej).
	budowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych.	1. tworzenie niewielkich ekspozycji (np. w galeriach, historycznych wnętrzach) - wystawy fotograficzne w miejscach i przestrzeniach publicznych jak np. UM (korytarze), parki. Sala Historii Miasta na Zamku
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta i gminy	Udział w obchodach Europejskich Dni Dziedzictwa na obszarze miasta (wrzesień - każdego roku); - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD na terenie województwa: BDZ Szczecin, NID O/T Szczecin, (kontynuacja współpracy).

- Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.
- Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań. Po dwóch latach od uchwalenia Programu Burmistrz składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do wojewódzkiego konserwatora zabytków o wskazany do wpisu zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków i programu opieki nad zabytkami gminy w zmianach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gminy, miasta.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, miasta planie rozwoju lokalnego, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna informacja, współdziałanie z organizacjami społecznymi. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

- wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami,
- efektywność ich wykonania.

Za kryteria oceny realizacji programu opieki mogą służyć:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- stopień (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego;
- liczba powołanych parków kulturowych;
- liczba wniosków o wskazany do wpisu zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. Tak więc do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane, oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów
- Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)
- Sejmik Województwa
- Radę Powiatu
- Radę Miasta

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego dysponuje instrumentami finansowymi na działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego wynikających z „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020”. Jednym z instrumentów wdrażania przyjętych celów częściowych są Narodowe Programy MKiDN, w tym Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”. Określony jest on poprzez podprogramy, priorytety i działania, które Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje w corocznie ogłaszanych programach operacyjnych. Programy te zawierają m.in. plan budżetu przeznaczony na każdy instrument, rodzaje kwalifikujących się projektów, sposobów ich naboru oraz wykaz podmiotów uprawnionych do ubiegania się o wsparcie finansowe.

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój mogą liczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
  - Priorytet "Ochrona zabytków"
  - Priorytet " Wspieranie działań muzealnych"
  - Priorytet „Kultura ludowa”
  - „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków.., o finansach publicznych..) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania, utrwalania i ewentualnej restauracji historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac. **Dofinansowanie można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.**

Mecenat Państwa w dziedzinie kultury

O dotacje w ramach Mecenatu ubiegać się mogą wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego na zadania wykonywane w ramach programów realizowanych przez instytucje filmowe i instytucje kultury, które zostały przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego w dniu 1 stycznia 1999 roku. Ponieważ celem ogólnym jest stworzenie impulsu do rozwoju instytucji i regionów, finansowane są programy instytucji kultury mających kluczowe znaczenie dla działalności kulturalnej w regionie np. wzmocnienie atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności dla mieszkańców, inwestorów, wzmacniania funkcji metropolitalnych miast itp., w tym na poprawę infrastruktury technicznej i remonty siedzib instytucji w zabytkowych obiektach. www.mkidn.gov.pl

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego 18 grudnia 2007 roku podjął uchwałę nr XV/144/07 o trybie i zasadach realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”. W dniu 22 grudnia 2009 roku przyjęto nową uchwałę (NR XXXIV/402/09) w sprawie określenia trybu i zasad udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego. W 2015 roku Urząd Marszałkowski przeznaczył na remonty zabytków 1.000.000 złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo- konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentację. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (*o ochronie zabytków...*, *o finansach publicznych...*) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą *o działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. *ustawy o ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Fundusze europejskie i środki pomocowe³⁷

Znaczące środki finansowe na różnorodne działania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego, są możliwe do pozyskania z funduszy europejskich. Uprawnieni beneficjenci mają możliwość aplikowania o wsparcie projektów z zakresu opieki nad zabytkami w ramach m.in.:

- ✓ Krajowego Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko
XI oś priorytetowa – Kultura i Dziedzictwo Kulturowe
Działanie 11.1 – Ochrona i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego
- ✓ Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego
Na działanie dot. turystyki, rewitalizacji i zachowania dziedzictwa kulturowego
- ✓ INTERREG V A

Budżety samorządów lokalnych –

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Samorząd Połczyna-Zdroju po przeanalizowaniu celów i zadań oraz ustaleniu katalogu zadań do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania Programu Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju na lata 2015-2019 i podjęciu uchwały o przyjęciu Programu, zobowiązuje się jednocześnie do przeznaczenia środków – w miarę możliwości budżetowej - na działania inwestycyjne, organizacyjne, promocyjne wskazywane w Programie.

Zobowiązanie to winno wyrazić się w uchwale Rady Miejskiej dotyczącej ustalenia corocznego udziału procentowego w uchwalanym budżecie.

---

³⁷ Należy monitorować zmiany w obrębie powyższych Programów.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

12. ZAŁĄCZNIKI

Załącznik nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego

Wykaz obiektów na podstawie pisma Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 (DZ-K-4142/19/EK/2010) w/s obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój, po uwzględnieniu weryfikacji terenowej oraz aktualnych list zabytków nieruchomych woj. zachodniopomorskiego, zamieszczonych na oficjalnej stronie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml> oraz Narodowego Instytutu Dziedzictwa w Warszawie <http://www.nid.pl/idm,580,zabytki-nieruchome.html>

	Miejscowość	Obiekt	Nr rej.	Data	Uwagi
1.	Borkowo	park dworski	1048	1978-06-26	
2.	Borucino	park dworski	1172	1983-06-06	
3.	Brusno	park dworski	1052	1978-06-27	
4.	Buślary	kościół Wniebowzięcia NMP	1234	1994-11-30	
5.	Buślary	dwór	1250/1-4	1996-06-26	
6.	Buślary	park dworski	1250/1-4	1996-06-26	
7.	Dobino	park dworski	1195	1984-09-25	
8.	Gawroniec	kościół św. Teresy od Dzieciątka Jezus	481	1965-05-14	
9.	Gawroniec	park dworski	1050	1978-06-27	
10.	Gawroniec	pałac	480	1965-05-14	
11.	Kłokowo	park dworski	1168	1983-06-06	
12.	Kocury	folwark	1170	1983-06-06	
13.	Kocury	park dworski	1170	1983-06-06	
14.	Kołacz	park dworski	1016	1978-05-27	
15.	Kołacz	kościół św. Karola Boromeusza	482	1965-05-14	
16.	Łęgi	park dworski	1015	1978-05-27	
17.	Łęgi	kościół NSPJ	56	2001-01-08	
18.	Łośnica	park dworski	1198	1985-04-18	
19.	Nowe Ludzicko	park dworski	1017	1978-05-27	
20.	Ogartowo	park dworski	1135	1980-10-11	
21.	Ostre Bardo	kościół św. Katarzyny M	193	1959-07-01	
22.	Ostrowąs	dwór	1169	1983-06-06	
23.	Ostrowąs	park dworski	1169	1983-06-06	
24.	Ostrowąs	folwark	1169	1983-06-06	
25.	Połczyn Zdrój	park zdrojowy	672	1978-06-29	
26.	Połczyn Zdrój	browar ul. Piwna 10	222	2005-07-29	
27.	Połczyn Zdrój	młyn wodny, ul. Szosa Rąbińska 5	912	1976-10-27	

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

28.	Połczyn Zdrój	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP	539	1965-12-30	
29.	Połczyn Zdrój	zamek	91	1955-05-25	
30.	Połczyn Zdrój	teren Starego Miasta	491	1965-05-15	
31.	Połczyn Zdrój	kamieniczka z oficynami, ul. 5 Marca 21	1226/1-2	1991-10-03	
32.	Popielewice	park dworski	1171	1983-06-06	
33.	Popielewko	park dworski	1058	1978-06-29	
34.	Popielewo	park dworski	1077	1979-01-09	
35.	Popielewo	kościół MB Różańcowej	110	1956-10-30	
36.	Resko	park dworski	1051	1978-06-27	
37.	Słowianki	park dworski	1166	1983-06-06	
38.	Stare Resko	kościół św. Alojzego Gonzagi	1167	1983-06-06	
39.	Stare Resko	folwark	1167	1983-06-06	
40.	Stare Resko	cmientarz przykościelny	1167	1983-06-06	
41.	Stare Resko	dwór	1167	1983-06-06	
42.	Stare Resko	park dworski	1167	1983-06-06	Decyzja wtórna (42
43.	Sucha	kościół p.w. św. Józefa Rzemieślnika	57	2001-01-08	
44.	Toporzyk	park dworski	1049	1978-06-26	
45.	Toporzyk	Kościół p.w. Wniebowzięcia NMP	1183	1984-09-20	
46.	Tychówko	park dworski	1059	1978-06-29	
47.	Tychówko	kościół św. Józefa	112	1956-10-30	
48.	Wardyń Dolny	park dworski	1060	1978-06-29	

Pod nr 36 w tabeli umieszczono park dworski w Resku, wpisany do rejestru zabytków pod nr 1051 – ponownie ten sam park wpisano do rejestru zabytków pod nr 1167 jako założenie parkowo-dworskie w Starym Resku wraz kościołem, dworem i założeniem folwarcznym.

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Załącznik nr 2

Obiekty wpisane do wojewódzkiej ewidencji zabytków

Wykaz obiektów na podstawie pism Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie z dn. 03.12.2010 (DZ-K-4142/19/EK/2010) w/s obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków na terenie Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój, po korekcie adresów, powtórzeń i przeniesieniu do rejestru zabytków oraz po uwzględnieniu weryfikacji terenowej i oceny wartości zabytkowych.

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
1.	Bolkowo		zespół dworsko parkowy		Wskazany do wpisu
2.	Bolkowo		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
3.	Bolkowo		cmentarz	rodowy	
4.	Borkowo		spichlerz folwarczny		
5.	Bronówko		Cmentarz I	poniemiecki (obiegowa)	
6.	Bronówko		Cmentarz II	poniemiecki (obiegowa)	
7.	Brusno		dwór		Wskazany do wpisu
8.	Brusno		szkoła z budynkiem gospodarczym		Wskazana do wpisu
9.	Brusno		obora	nr 7	
10.	Brusno		cmentarz wiejski dawny ewangelicki		
11.	Buślary		Cmentarz ewangelicki	poniemiecki (obiegowa)	
12.	Buślary	Buślary 27	plebania	Dom mieszkalny	Wskazana do wpisu
13.	Buślary		układ ruralistyczny		
14.	Buślary		cmentarz wojenny		Wskazany do wpisu
15.	Czarnkowie		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
16.	Czarnkowie		kościół		Wskazany do wpisu
17.	Gawroniec		wieża ciśnień wodociągu kolejowego		W zespole kolejowym

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
18.	Gawroniec		dworzec kolejowy	"Gawroniec"	Wskazany do wpisu
19.	Gawroniec		dawny szalet dworcowy		W zespole kolejowym
20.	Gawroniec		cmentarz	przykościelny	
21.	Kapice		cmentarz	ewangelicki	
22.	Kocury		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
23.	Kocury		obora		
24.	Kołacz		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
25.	Kołacz		rządcówka nr 28		
26.	Kołacz		dwór		Wskazany do wpisu
27.	Kołacz		cmentarz	przykościelny	
28.	Kołacz		hala fryzowni		
29.	Kołacz		hala traków		
30.	Kołaczek		park dworski		
31.	Kołaczek		cmentarz	pański (obiegowa)	
32.	Lipno		cmentarz	poniemiecki nowy (obiegowa)	
33.	Lipno		cmentarz	poniemiecki stary (obiegowa)	
34.	Łąkowo		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
35.	Łęgi		kaplica		Wskazana do wpisu
36.	Łęgi	Łęgi 39	dwór		Wskazana do wpisu
37.	Łęgi		cmentarz	rodowy	
38.	Łęgi		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
39.	Międzyborze	ul. Międzyborze nr 4, 4a	zajazd - sanatorium	zajazd - sanatorium	Wskazany do wpisu

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
40.	Międzyborze	Międzyborze 2, 3	zespół folwarczny		
41.	Milice		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
42.	Nowe Ludzicko		pałac		Wskazany do wpisu
43.	Nowe Resko		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
44.	Ogartowo		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
45.	Ogartówko		dwór		
46.	Ogrodno		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
47.	Ostre Bardo		rządcówka (dwór II)		
48.	Ostre Bardo		zespół folwarczny		
49.	Ostre Bardo		obora	nr 5	
50.	Ostre Bardo	Ostre Bardo 18	gorzelnia		
51.	Ostre Bardo		cmentarz	przykościelny	
52.	Połczyn Zdrój	ul. Solankowa 6	sanatorium	"Podhale"	Wskazany do wpisu
53.	Połczyn Zdrój	ul. Solankowa 8, 8b, 8c	sanatorium	"Gryf"	Wskazany do wpisu
54.	Połczyn Zdrój	ul. Solankowa 9	willa	"Radość 1"	Wskazana do wpisu
55.	Połczyn Zdrój	ul. Zdrojowa 5	sanatorium	"Irena"	Skrzydło do wpisu
56.	Połczyn Zdrój	ul. Zdrojowa 3	sanatorium	"Dąbrówka"	
57.	Połczyn Zdrój	ul. Piwna 6/8	szkoła		Wskazana do wpisu
58.	Połczyn Zdrój	ul. Solankowa 11	willa	"Radość 2"	
59.	Połczyn Zdrój	ul. Targowa 6	budynek mieszkalny		
60.	Połczyn Zdrój	ul. Staszica 3	kamienica		
61.	Połczyn Zdrój	ul. 15 grudnia 12-14	budynek nadleśnictwa	Ob. dom mieszkalny	Wskazany do wpisu
62.	Połczyn Zdrój	ul. 5 Marca 18	kamienica		Wskazana do wpisu

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
63.	Połczyn Zdrój	ul. 5 Marca 24	kamienica		
64.	Połczyn Zdrój	ul. Grunwaldzka 42	pensjonat		
65.	Połczyn Zdrój	ul. Grunwaldzka 34	szkoła	nr 1	Wskazana do wpisu
66.	Połczyn Zdrój	ul. Piwna	kaplica	pogrzebowa na cmentarzu komunalnym	Wskazana do wpisu
67.	Połczyn Zdrój	Młyńska	cmentarz	żydowski	
68.	Połczyn Zdrój	ul. Grunwaldzka 27	poczta		Wskazana do wpisu
69.	Połczyn Zdrój	ul. 22 Lipca 3	cmentarz	ewangelicki	
70.	Połczyn Zdrój	ul. Wojska Polskiego 31	budynek mieszkalny		
71.	Połczyn Zdrój	ul. Piwna	cmentarz	komunalny	
72.	Połczyn Zdrój	ul. Staszica 6	cmentarz	ewangelicki	
73.	Połczyn Zdrój	ul. Sobieskiego 13	zespół uzdrowiskowy	Sanatorium "BORKOWO"	Wskazane do wpisu
74.	Połczyn Zdrój	ul. Parkowa 2	kawiarnia		
75.	Połczyn Zdrój	ul. Parkowa 1, 2	zespół sanatorium	"Lechia"	
76.	Połczyn Zdrój	ul. Gwardii Ludowej 5	szpital z kostnicą i piekarnią		Wskazany do wpisu
77.	Połczyn Zdrój	ul. Krucza 4	dom mieszkalny		
78.	Połczyn Zdrój	ul. Parkowa 2	żłobek		
79.	Połczyn Zdrój	ul. Koszalińska	wiadukt drogowy		
80.	Połczyn Zdrój	Plac Wolności 11	ratusz		
81.	Połczyn Zdrój		kwatery na cmentarzu		k. XIX w lub okres I wojny światowej
82.	Popielawy		młyn		Wskazany do wpisu
83.	Popielewko		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
84.	Popielewko		cmentarz	pałacowy (obiegowa)	

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
85.	Popielewo		biblioteka nr 28	d. pastorówka	Wskazany do wpisu
86.	Popielewo		Cmentarz żydowski	Ob. komunalny	Część cm. żydowskiego
87.	Popielewo		niwa siedliskowa		
88.	Popielewo		cmentarz		
89.	Redło		kościół św. Jana Chrzciciela		Wskazany do wpisu
90.	Redło		kaplica cmentarna		
91.	Redło		zabudowania stacyjne		
92.	Redło		młyn		Wskazany do wpisu
93.	Redło		cmentarz	komunalny	
94.	Słowianki		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
95.	Słowianki		pałac		Wskazany do wpisu
96.	Słowianki		oficyna pałacowa		
97.	Stare Resko		cmentarz	ewangelicki	
98.	Stare Resko		cmentarz	przykościelny	
99.	Strużmino		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
100.	Sucha		Cmentarz I	poniemiecki (obiegowa)	
101.	Sucha		Cmentarz II	poniemiecki (obiegowa)	
102.	Sucha		Cmentarz III	poniemiecki (obiegowa)	
103.	Toporzyk		Cmentarz I		
104.	Toporzyk		Cmentarz II	poniemiecki (obiegowa)	
105.	Toporzyk	Toporzyk 3	plebania nr 3		
106.	Toporzyk		cmentarz komunalny		
107.	Tychówko		cmentarz	przykościelny	

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt	Nazwa własna	Uwagi
108.	Tychówko		dawna plebania nr 9		
109.	Tychówko		pałac		Wskazany do wpisu
110.	Tychówko		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
111.	Wardyn Dolny		dwór z majdanem		
112.	Wardyn Dolny		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
113.	Wardyn Górny		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	
114.	Zaborze		cmentarz	poniemiecki (obiegowa)	

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

Załącznik nr 3

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój

Wg wykazu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie – stan na 2009 r., stanowiący załącznik do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Nr na mapie	Miejscowość	Nr stan. na arkuszu	Nr stan. w miejscowości	Chronologia	Funkcja
1	TYCHÓWKO	53/21-20	13	WS	O(G?)
2	- " -	54/21-20	14	SR	O
3	- " -	91/21-20	-	R	LX
4	- " -	48/21-20	8	K.WIELB.	O
5	- " -	49/21-20	9	GR.DĘBCZ.	LX
6	- " -	45/21-20	5	GR.DĘBCZ.	LX
7	- " -	50/21-20	10	N,K.WIELB.	O,X,LX
8	- " -	46/21-20	6	K.WIELB.,SR	O
9	- " -	44/21-20	4	K.WIELB.,SR	O
10	- " -	51/21-20	11	K.WIELB.,SR	O
11	- " -	59/21-20	-	N	LX
12	- " -	60/21-20	-	?	LX
13	- " -	61/21-20	-	N	LX
14	- " -	58/21-20	-	N	LX
15	- " -	57/21-20	-	KŁŻ	C
16	- " -	52/21-20	12	WS,SR	O
17	- " -	43/21-20	3	SR	O
18	- " -	42/21-20	2	SR	LX
19	- " -	47/21-20	7	N,K.WIELB.	O
20	- " -	56/21-20	16	N,R	LX,LX
21	- " -	55/21-20	15	KŁŻ,GR.DĘBCZ.	O,O
22	- " -	41/21-20	1	K.WIELB.,WS,SR	O,O,O
23	BOLKOWO	22/21-20	29	WS	LX
24	- " -	19/21-20	26	R,WS	LX,LX
25	- " -	18/21-20	25	GR.DĘBCZ.	LX
26	- " -	20/21-20	27	KŁŻ, K.WIELB.	O,O
27	- " -	21/21-20	28	WS	LX
28	- " -	30/21-20	37	WS	LX
29	- " -	31/21-20	38	N	LX
30	- " -	29/21-20	36	KŁŻ	O
31	ŁĄKÓWKO	40/21-20	1	KŁŻ,K.OKSYW.,	O

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

32	BOLKOWO	17/21-20	23	K.WIELB.,WS,SR	
33	- " -	16/21-20	22	K.WIELB.	O
34	- " -	15/21-20	21	OK.RZYMSKI	LX
35	- " -	14/21-20	20	K.WIELB.	LX
36	- " -	14/21-20	20	KŁŻ	LX
37	- " -	23/21-20	30	N	LX
38	- " -	28/21-20	35	WS,SR	O
39	- " -	27/21-20	34	K.OKSYW.	LX
40	- " -	5/21-20	9	K.OKSYW.	C
41	- " -	3/21-20	7	K.WIELB.,WS	C,O
42	- " -	1/21-20	5	KŁŻ,K.WIELB.	O
43	- " -	2/21-20	6	K.WIELB.	LX
44	- " -	4/21-20	8	GR.DĘBCZ.,WS,SR	O,O,O
45	- " -	26/21-20	33	N,WS,SR	O,O,O
46	- " -	25/21-20	32	R,WS	LX
47	- " -	24/21-20	31	WS,SR	O
48	- " -	9/21-20	15	KŁŻ	LX
49	- " -	10/21-20	16	KŁŻ	LX
50	- " -	7/21-20	13	KŁŻ	C
51	- " -	8/21-20	14	KŁŻ	LX
52	- " -	6/21-20	12	KŁŻ,WS,SR	O
53	- " -	11/21-20	17	KŁŻ	LX
54	- " -	13/21-20	19	K.OKSYW.,SR	O
55	- " -	12/21-20	18	KŁŻ,K.OKSYW.,SR	O
56	ŁOŚNICA	39/21-20	52	K.WIELB.	O
57	- " -	38/21-20	51	KŁŻ,K.WIELB.	LX
58	- " -	37/21-20	50	KŁŻ	C
59	- " -	36/21-20	49	KŁŻ	O
60	- " -	35/21-20	48	KŁŻ	O
61	- " -	33/21-20	38	K.WIELB.,WS,SR	O
62	- " -	34/21-20	40	KŁŻ	LX
63	BOLKOWO	32/21-20	-	KPM	C
64	- " -	6/22-20	1	GR.DĘBCZ.	O
65	- " -	7/22-20	2	K.OKSYW.	O
66	- " -	8/22-20	3	K.OKSYW.	C/
67	- " -	9/22-20	4	R,SR	O,O
68	- " -	12/22-20	-	KPM	O
69	- " -	11/22-20	11	N?	LX

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

69	- " -	10/22-20	10	KŁŻ,R,WS	LX,LX,LX
70	ŁOŚNICA	59/22-20	47	KŁŻ	O
71	- " -	57/22-20	45	R	LX
72	- " -	58/22-20	46	N,R	LX,LX
73	- " -	54/22-20	42	KŁŻ,WS,SR	O,O,LX
74	- " -	53/22-20	41	K.OKSYW.,SR	O,O
75	- " -	56/22-20	44	KŁŻ,K.OKSYW.,SR	O,O,O
76	- " -	51/22-20	38	STAR,WS,SR	O,O,LX
77	- " -	52/22-20	39	SR	LX
78	- " -	50/22-20	37	SR	O
79	- " -	46/22-20	33	SR	LX
80	- " -	48/22-20	35	WS,SR	O,O
81	- " -	45/22-20	32	SR	LX
81a	- " -	44/22-20	31	STAR	LX
82	- " -	49/22-20	36	R,WS,SR	O,O,LX
83	- " -	47/22-20	34	SR	O
84	- " -	43/22-20	30	K.OKSYW.,WS,SR	O,O,LX
85	- " -	41/22-20	28	GR.DĘBCZ.,WS,SR	O,O,LX
86	- " -	42/22-20	29	STAR,SR	LX,LX
87	- " -	34/22-20	21	SR	LX
88	- " -	55/22-20	43	SR	LX
89	- " -	33/22-20	20	KŁŻ,SR	O,O
90	- " -	31/22-20	18	SR	O
91	- " -	27/22-20	14	SR	O
92	- " -	26/22-20	13	WS	LX
93	- " -	14/22-20	1	SR	LX
94	- " -	15/22-20	2	GR.DĘBCZ.,SR	O,LX
95	- " -	28/22-20	15	N,SR	O,LX
96	- " -	29/22-20	16	KŁŻ,WS,SR	O,O,LX
97	- " -	30/22-20	17	KŁŻ,SR	O,O
98	- " -	21/22-20	8	GR.DĘBCZ.,WS,SR	O,LX,LX
99	- " -	17/22-20	4	SR	LX
100	OSTRE BARDO	65/22-20	5	WS,SR	LX,LX
101	ŁOŚNICA	16/22-20	3	GR.DĘBCZ.,SR	O,O
102	- " -	19/22-20	6	GR.DĘBCZ.,SR	O,LX
103	- " -	18/22-20	5	GR.DĘBCZ.,SR	O,LX
104	- " -	22/22-20	9	STAR,WS,SR	LX,LX,LX
105	- " -	25/22-20	12	WS	LX
106	- " -	24/22-20	11	?	LX

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

107	- " -	23/22-20	10	R	O
108	OSTRE BARDO	79/22-20	19	WS	LX
109	- " -	64/22-20	4	R	LX
110	- " -	66/22-20	6	WS	LX
111	- " -	67/22-20	7	STAR,SR	LX,LX
112	- " -	68/22-20	8	WS,SR	LX,LX
113	- " -	61/22-20	1	SR	G
114	- " -	75/22-20	15	KŁŻ	O
115	- " -	74/22-20	14	K.OKSYW.,SR	O,LX
116	- " -	73/22-20	13	R	LX
117	- " -	72/22-20	12	R,SR	O,O
118	- " -	71/22-20	11	K.DĘBCZ.,SR	O,LX
119	- " -	78/22-20	18	SR	LX
120	- " -	77/22-20	17	R	LX
121	- " -	76/22-20	16	R	LX
122	- " -	69/22-20	9	R,SR	O,LX
123	OSTRE BARDO	70/22-20	10	STAR	LX
124	ŁOŚNICA	37/22-20	24	SR	O
125	- " -	38/22-20	25	R,WS,SR	O,O,LX
126	- " -	39/22-20	26	KŁŻ,SR	LX,LX
127	- " -	35/22-20	22	WS,SR	O,LX
128	- " -	36/22-20	23	WS,SR	O,O
129	- " -	40/22-20	27	SR	O
130	BUŚLARY	13/22-20	7	SR	LX
130a	- " -	22-20	1	WS	G
130b	- " -	22-20	5	WS,SR	LX,LX
131	ŁOŚNICA	32/22-20	19	WS	LX
132	- " -	20/22-20	7	GR.DĘBCZ.,SR	O,LX
133	BUŚLARY	8/23-20	14	WS	LX
134	- " -	6/23-20	12	KPL,SR	LX,LX
135	- " -	4/23-20	10	SR	LX
136	- " -	1/23-20	4	KCSz,SR	LX,X
137	- " -	3/23-20	9	R	LX
138	- " -	5/23-20	11	SR	LX
139	- " -	2/23-20	8	SR	LX
140	- " -	7/23-20	13	SR	LX
141	ŁĘGI	95/23-18	2	SR	LX
141a	- " -	98/23-18	5	STAR	LX
142	- " -	97/23-18	4	SR,NOW	LX,X

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

143	- " -	2/23-19	2	?	O
144	- " -	3/23-19	3	?	O
145	- " -	1/23-19	1	KŁŻ/KP	CC
146	- " -	12/23-19	15	STAR,NOW	LX,X
147	- " -	11/23-19	14	STAR,NOW	LX,LX
148	- " -	4/23-19	4	N	LX
149	- " -	10/23-19	13	SR,NOW	LX,LX
150	REDŁO	21/23-19	5	STAR,SR,NOW	LX,LX,LX
151	- " -	20/23-19	4	SR,NOW	LX,LX
152	- " -	18/23-19	2	KP	CC
153	- " -	19/23-19	3	SR	O
154	- " -	22/23-19	6	STAR,SR,NOW	X,LX,X
155	- " -	23/23-19	7	STAR,NOW	LX,LX
156	- " -	90/23-19	26	KP	CC
157	- " -	17/23-19	1	GR.DĘBCZ.	CS
158	- " -	25/23-19	9	STAR,SR,NOW	X,LX,X
159	- " -	37/23-19	21	STAR,NOW	LX,X
160	- " -	36/23-19	20	SR,NOW	LX,X
161	- " -	38/23-19	22	SR,NOW	LX,X
162	- " -	30/23-19	14	STAR,SR,NOW	LX,LX,X
163	- " -	29/23-19	13	STAR,NOW	X,LX
164	- " -	28/23-19	12	STAR,SR,NOW	X,LX,X
165	- " -	27/23-19	11	STAR,SR	X,X
166	- " -	41/23-19	25	SR,NOW	LX,LX
167	BORKOWO	42/23-19	5	SR,NOW	X,X
167a	- " -	146/23-18	1	P-M,SR,NOW	LX,X,LX
167b	- " -	147/23-18	2	SR,NOW	LX,O
168	SUCHA	47/23-19	5	SR,NOW	LX,X
169	REDŁO	40/23-19	24	SR,NOW	LX,LX
170	SUCHA	44/23-19	2	SR,NOW	LX,LX
171	- " -	45/23-19	3	SR,NOW	LX,X
172	- " -	43/23-19	1	STAR,NOW	LX,LX
173	ŻOŁĘDNO	15/23-19	3	SR,NOW	LX,LX
174	- " -	13/23-19	1	?	CC
175	- " -	16/23-19	4	STAR,NOW	LX,X
176	- " -	14/23-19	2	N	LX
177	WARDYŃ DOLNY	54/23-19	7	STAR,NOW	LX,LX
178	- " -	55/23-19	8	STAR,SR,NOW	LX,LX,LX
179	- " -	52/23-19	5	STAR,NOW	LX,X

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

180	WARDYŃ GÓRNY	77/23-19	21	SR,NOW	LX,LX
181	- " -	71/23-19	15	SR,NOW	LX,X
182	- " -	83/23-19	27	SR,NOW	LX,X
183	- " -	57/23-19	1	KP	CC
184	BORUCINO	87/23-19	3	SR,NOW	LX,X
185	DZIWOGÓRA	17/23-20	8	SR	LX
186	- " -	16/23-20	7	SR	LX
187	- " -	15/23-20	6	SR	LX
188	- " -	13/23-20	4	STAR	LX
189	- " -	14/23-20	5	R	X
190	PRZYROWO	22/23-20	5	R	LX
191	POŁCZYN ZDRÓJ	71/23-20	20	SR,NOW	LX,O
192	PRZYROWO	21/23-20	4	STAR	LX
193	- " -	24/23-20	7	KŁŻ	LX
194	- " -	20/23-20	3	N,KŁŻ,SR	LX,LX,LX
195	- " -	25/23-20	8	SR	LX
196	- " -	18/23-20	1	KŁŻ	O
197	- " -	19/23-20	2	KŁŻ	LX
198	POŁCZYN ZDRÓJ	75/23-20	24	KŁŻ	X
199	- " -	74/23-20	23	SR	LX
200	- " -	73/23-20	22	KŁŻ,SR	LX,LX
201	- " -	72/23-20	21	R,WS	LX,O
202	- " -	76/23-20	25	SR	LX
203	- " -	69/23-20	18	WS	O
204	- " -	68/23-20	17	GR.DĘBCZ.	C
205	- " -	9/24-20	12	SR,NOW	LX,O
206	- " -	5/24-20	8	SR,NOW	LX,X
207	- " -	7/24-20	10	KŁŻ,NOW	LX,O
208	- " -	67/23-20	16	K.WIELB.	C
208a	- " -	8/23-20	11	SR,NOW	LX,LX
209	OGARTOWO	50/23-20	28	R,WS	X,O
210	- " -	51/23-20	29	WS	LX
211	- " -	52/23-20	30	WS	O
212	- " -	29/23-20	7	R,WS	LX,LX
213	- " -	26/23-20	4	WS	LX
214	- " -	30/23-20	8	R,SR,NOW	LX,LX,O
215	- " -	27/23-20	5	SR	O
216	- " -	28/23-20	6	WS,SR	LX,LX
217	- " -	31/23-20	9	WS,NOW	LX,O

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

218	- " -	32/23-20	10	SR,NOW	LX,O
219	POŁCZYN ZDRÓJ	77/23-20	26	SR	LX
220	OGARTOWO	33/23-20	11	WS,NOW	LX,O
221	- " -	34/23-20	12	SR,NOW	LX,LX
222	- " -	35/23-20	13	WS(X-XI),NOW	O,X
223	- " -	36/23-20	14	SR,NOW	X,O
224	- " -	47/23-20	25	STAR,SR,NOW	LX,X,O
225	- " -	43/23-20	21	M,WS,SR,NOW	LX,LX,X,O
226	- " -	48/23-20	26	WS,SR,NOW	LX,X,O
227	- " -	44/23-20	22	EK,SR,NOW	LX,X,X
228	- " -	49/23-20	27	SR,NOW	LX,X
229	- " -	45/23-20	23	SR,NOW	X,X
230	- " -	46/23-20	24	EK,SR,NOW	LX,LX,LX
231	- " -	41/23-20	19	SR	LX
232	- " -	38/23-20	16	WS	LX
233	- " -	39/23-20	17	SR	LX
234	- " -	42/23-20	20	SR	LX
235	- " -	40/23-20	18	SR	LX
236	- " -	21/24-20	3	SR,NOW	LX,LX
237	- " -	19/24-20	1	M,SR,NOW	LX,LX,LX
238	KOŁACZ	9/23-20	47	WS,NOW	O,LX
239	- " -	11/23-20	49	EK,WS,NOW	LX,O,X
240	- " -	10/23-20	48	WS,NOW	X,LX
241	- " -	12/23-20	50	WS,NOW	LX,X
242	- " -	1/23-21	8	EK,NOW	LX,X
243	- " -	9/23-21	16	SR	LX
244	- " -	5/23-21	12	EK,NOW	LX,X
245	- " -	8/23-21	15	WS,SR,NOW	O,LX,X
246	- " -	7/23-21	14	WS,NOW	LX,O
247	- " -	20/23-21	27	SR,NOW	LX,X
248	- " -	18/23-21	25	WS,SR,NOW	LX,LX,O
249	- " -	17/23-21	24	SR,NOW	O,O
250	- " -	15/23-21	22	EK,SR,NOW	LX,LX,LX
251	- " -	16/23-21	23	R?,SR,NOW	LX,LX,LX
252	- " -	24/23-21	31	SR,NOW	X,O
253	- " -	19/23-21	26	EK,WS,SR,NOW	LX,LX,LX,L
254	- " -	25/23-21	32	SR,NOW	LX,LX
255	- " -	39/23-21	46	KŁŻ?	C
256	- " -	37/23-21	44	SR,NOW	LX,LX

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

257	- " -	36/23-21	43	SR,NOW	LX,X
258	- " -	33/23-21	40	SR,NOW	LX,X
259	- " -	32/23-21	39	R,WS,SR,NOW	LX,LX,LX,L
260	- " -	35/23-21	42	SR,NOW	LX,X
261	- " -	34/23-21	41	WS,SR	O,LX
262	- " -	29/23-21	36	SR,NOW	LX,LX
263	- " -	30/23-21	37	SR,NOW	LX,LX
264	- " -	21/23-21	28	WS,SR,NOW	LX,LX,LX
265	SUCHA	3/24-19	9	SR,NOW	LX,LX
266	- " -	6/24-19	12	SR,NOW	LX,LX
267	- " -	7/24-19	13	SR,NOW	LX,X
268	- " -	8/24-19	14	EK,NOW	LX,LX
269	SZELIGOWO	11/24-19	3	WS,NOW	LX,LX
270	ZDROISKA	18/24-19	1	WS,NOW	LX,X
271	BRONÓWKO	55/24-19	6	SR,NOW	LX,LX
272	- " -	53/24-19	4	SR,NOW	LX,LX
273	- " -	51/24-19	2	SR,NOW	LX,LX
274	ZAJĄCZKOWO	34/24-19	11	SR,NOW	LX,LX
275	MIĘDZYBORZE	3/24-20	3	WS,NOW	LX,O
276	POŁCZYŃSKA WIEŚ	11/24-20	1	WS	G
277	- " -	14/24-20	4	SR,NOW	LX,LX
278	OGARTÓWKO	24/24-20	3	M,NOW	LX,O
279	- " -	22/24-20	1	SR,NOW	LX,LX
279a	OGRODNO	26/24-20	2	M,NOW	LX,LX
279b	- " -	30/24-20	6	EK,NOW	LX,LX
280	GAWORKOWO	44/24-20	4	EK,NOW	LX,LX
281	- " -	41/24-20	2	SR,NOW	X,X
282	JELONKI	40/24-20	6	SR,NOW	LX,X
283	- " -	37/24-20	3	SR,NOW	LX,X
284	- " -	36/24-20	2	SR,NOW	LX,LX
285	- " -	38/24-20	4	N,NOW	LX,LX
286	POPIELAWY	4/24-21	1	KPM	C
287	POPIELEWO	6/24-21	6	SR,NOW	LX,LX
288	- " -	7/24-21	7	EK	LX
289	- " -	8/24-21	8	WS,SR,NOW	LX,LX,LX
290	- " -	10/24-21	10	SR,NOW	LX,LX
291	- " -	11/24-21	11	WS,NOW	LX,LX
292	- " -	12/24-21	12	SR,NOW	LX,O

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

293	- " -	14/24-21	13	SR,NOW	LX,LX
294	- " -	17/24-21	16	SR,NOW	LX,X
295	- " -	13/24-21	1	WS	G
296	BRUSNO	45/24-21	24	SR,NOW	LX,LX
297	- " -	42/24-21	21	EK,KPM,NOW	LX,LX,O
298	- " -	40/24-21	19	KPM,NOW	LX,LX
299	- " -	37/24-21	16	KPM,NOW	LX,LX
300	- " -	34/24-21	13	KPM	C
301	- " -	35/24-21	14	EK,WS,NOW	LX,LX,LX
302	- " -	38/24-21	17	STAR,NOW	LX,O
303	- " -	43/24-21	22	EK,KPM,NOW	LX,LX,LX
304	- " -	39/24-21	18	EK,NOW	LX,LX
305	- " -	44/24-21	23	KPM,NOW	LX,LX
306	- " -	31/24-21	10	STAR	LX
307	- " -	32/24-21	11	KPM,WS	X,O
308	- " -	33/24-21	12	EK,WS	LX,LX
309	KOCURY	25/24-21	3	STAR,NOW	LX,LX
310	- " -	26/24-21	4	SR,NOW	LX,LX
311	- " -	27/24-21	5	WS,NOW	LX,LX
312	- " -	10/25-21	1	KPM	C
313	- " -	11/25-21	2	N	LX
314	GAWRONIEC	14/25-19	1	WS?	G?
315	- " -	16/25-19	3	SR,NOW	LX,LX
316	TOPORZYK	45/25-19	6	SR,NOW	LX,LX
317	- " -	55/25-19	15	SR,NOW	LX,X
318	- " -	74/25-19	34	SR,NOW	LX,LX
319	- " -	52/25-19	13	PLAT.	LX
320	- " -	58/25-19	18	SR,NOW	LX,X
321	LIPNO (KŁOKOWO)	7/25-20	7	SR	LX
322	CZARNKOWIE	15/25-20	3	SR,NOW	LX,LX
323	- " -	18/25-20	6	SR,NOW	LX,X
324	- " -	19/25-20	7	SR,NOW	LX,LX
325	- " -	21/25-20	9	SR,NOW	LX,X
326	- " -	23/25-20	11	SR,NOW	LX,O
327	- " -	26/25-20	14	SR,NOW	LX,LX
328	- " -	25/25-20	13	SR,NOW	LX,LX
329	- " -	29/25-20	17	SR,NOW	LX,X
330	- " -	32/25-20	20	SR,NOW	LX,O

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019**

331	- " -	34/25-20	22	SR,NOW	LX,O
332	- " -	35/25-20	23	SR,NOW	LX,X
333	- " -	38/25-20	26	SR,NOW	LX,LX
334	- " -	37/25-20	25	R,SR,NOW	LX,LX,LX
335	- " -	39/25-20	27	SR,NOW	LX,O
336	- " -	40/25-20	28	SR,NOW	LX,X
337	- " -	41/25-20	29	N,NOW	LX,O
338	BRZĘKOWICE	53/24-21	1	WS	G

Mapa Stanowisk wraz z wykazem zamieszczona w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Połczyn-Zdrój – cz. I Wartości Kulturowe, opracowana przez Zespół pod kierunkiem mgr inż. arch, Janusza Nekandy-Trepki w 2000 r, zmienione Uchwałą Nr XXXVIII/319/2009 z dnia 20 lipca 2009 r. Rady Miejskiej w Połczynie – Zdroju.

13. MATERIAŁ ILUSTRACYJNY

W bieżącej edycji Programu Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju w materiale ilustracyjnym ujęto obiekty znajdujące się w Gminnej Ewidencji Zabytków, zaproponowane do wpisu do rejestru zabytków w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Połczyn-Zdrój ze zmianą przyjętą Uchwałą Nr XLVI/377/2006 z dnia 03 marca 2006r. oraz zmienione Uchwałą Nr XXXVIII/319/2009 z dnia 20 lipca 2009 r. Rady Miejskiej w Połczynie – Zdroju. W sumie zaproponowano wpis do rejestru zabytków 65 obiektów, obejmujących zarówno układy ruralistyczne, założenia parkowo-dworskie jak i pojedyncze obiekty: budynki mieszkalne, zabytki techniki, szkoły, plebanie i kościoły. Dla miasta Połczyn-Zdrój uwzględniono w wykazie przede wszystkim budynki związane z uzdrowiskiem: sanatoria, pensjonaty i kamienice czynszowe. Część z nich ze względu na brak niezbędnych nakładów technicznych czy też klęski żywiołowe uległa degradacji jak np. zespół kolejowy w Połczynie-Zdroju (pożar), z kolei inne poddane żywiołowej modernizacji utraciły swoje wartości zabytkowe (np. szkoła w Bolkowie). Zamieszczone w tym rozdziale ilustracje obejmują wyłącznie te z nich, które wciąż zachowały wartości zabytkowe, zasługujące na ścisłą ochronę konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków.

W mieście Połczyn-Zdrój na wpis do rejestru zasługują secesyjne kamienice przy ul. 15-go Marca 18, Staszica 3, Solankowej 9 (willa Radość I). Wpisem do rejestru powinny zostać objęte elewacje i niektóre wnętrza sanatoriów Podhale, Gryf, Marta, Irena, Leo (przy ul. Parkowej 1), Borkowo wraz z parkiem i aleją oraz unikalny pensjonat Skaut przy ul. Sobieskiego. Neogotyckie budynki Szpitala przy ul. Gwardii Ludowej 5, Szkoły wraz z salą gimnastyczną przy ul. Grunwaldzkiej 34, Poczty przy ul. Grunwaldzkiej 27, dawny Szpital Św. Jerzego przy ul. Piwnej 6 (obecnie szkoła), budynek Nadleśnictwa przy ul. 15-go Grudnia 12-14 (ob. budynek mieszkalny), kaplica cmentarna na cmentarzu komunalnym oraz budynek mieszkalny przy ul. Grunwaldzkiej 40 nadal zachowały swoje cechy stylowe i ze względu na wyjątkowe znaczenie dla krajobrazu kulturowego miasta należy je objąć ścisłą ochroną.

1. Połczyn-Zdrój - kaplica na cmentarzu

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

2. Połczyn-Zdrój - ul. Gwardii Ludowej 5 (szpital)

3. Połczyn-Zdrój - ul. Grunwaldzka 34 (szkoła)

4. Połczyn-Zdrój - ul. Piwna 6 (d.szpital św Jerzego – ob. szkoła)

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

5. Połczyn-Zdrój - ul. Grunwaldzka 27 (pocztą)

6. Połczyn-Zdrój - ul. Grunwaldzka 40 (budynek mieszkalny)

7. Połczyn-Zdrój - ul. 15-go Marca 18

Pozostałe obiekty wskazane do wpisu do rejestru zabytków w mieście Połczyn-Zdrój znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków Połczyna-Zdroju lub są wystarczająco chronione zapisami miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Z pozostałych zabytków nieruchomych proponowanych do wpisu do rejestru zabytków województwa zachodniopomorskiego, znajdujących się na terenie gminy Połczyn-Zdrój, dokonano selekcji obiektów według kategorii: 1. Pałace i dwory, 2. Zabytki sakralne 3. Szkoły 4. zabytki techniki, 5. Cmentarze.

Ad.1. Spośród 13 dworów i pałaców, znajdujących się w większości na terenie parków wpisanych do rejestru zabytków, osiem z nich zasługuje na indywidualny wpis. Są to dwory w Bolkowie (ob., szkoła), Bruśnie (budynek mieszkalny), Kołaczu (ob. budynek mieszkalny), Łęgach, pałace w Słowiankach, Tychówku i Nowym Ludzicku (budynek mieszkalny) oraz unikalny zajazd – sanatorium w Międzyborzu (zarówno budynek główny jak i oficyna pełnią funkcje mieszkalne). Pozostałe obiekty są wystarczająco chronione poprzez wpis do Gminnej Ewidencji Zabytków lub zapisy planów zagospodarowania przestrzennego.

8. Międzyborze – d. zajazd – sanatorium

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

9. Słowianki – pałac

10. Nowe Ludzicko - pałac – ob. budynek mieszkalny

11. Tychówko - pałac (nieużytkowany)

12. Bolkowo – dwór – ob. szkoła

13. Brusno – dwór (ob. budynek mieszkalny)

14. Kołacz – dwór (ob., budynek mieszkalny)

15. Łęgi - dwór

AD.2 - Zabytki sakralne – jedynie dwa kościoły z terenu gminy Połczyn-Zdrój o stosunkowo prostej formie nie zostały wpisane do rejestru zabytków (kościoły w miejscowości Czarnkowie i Redło). Na wpis do rejestru zabytków zasługuje wyjątkowa neogotycka kaplica na terenie parku dworskiego w miejscowości Łęgi. Proponowana do wpisu do rejestru kaplica cmentarna w Redle jest wystarczająco chroniona wpisem do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków woj. zachodniopomorskiego cmentarza komunalnego w Redle.

16. Czarnkowie - kościół p.w. św Stanisława Kostki

17. Redło – kościół parafialny pw. św Jana Chrzciciela

18. Łęgi – kaplica rodowa

*Gminny Program Opieki nad Zabytkami Połczyna-Zdroju
na lata 2015-2019*

W pobliżu kościołów lokalizowano pastorówki – większość z nich pełni aktualnie inne funkcje – najczęściej mieszkalne. Dawna pastorówka w Popielewie została przystosowana do funkcji biblioteki i jest obiektem zasługującym na wpis do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego. Dawna pastorówka w Tychówku jest obiektem o funkcji mieszkalnej, podobnie jak pastorówka w Buślarach, gdzie zachowały się ceramiczne piece z pocz. XX w.

19. Popielewo -d. pastorówka, ob. punkt biblioteczny

20. Buślary - pastorówka, ob. dom mieszkaln

Ad.3. Bardzo istotnym elementem pejzażu wiejskiego w okresie 20-lecia międzywojennego były szkoły, poczty i budynki stacyjne. Do wpisu do rejestru zabytków proponuje się szkołę w Bruśnie i Szeligowie i budynki stacyjne w Gawroncu. Zespoły stacyjne w Redle i Kołaczcu zostały zniekształcone funkcją mieszkalną – tory kolejowe rozebrane a nasypy wykorzystane pod ścieżki rowerowe.

21. Brusno – szkoła wiejska

22. Szeligowo – d. szkoła ob. budynek mieszkalny

23. Gawroniec – d. dworzec kolejowy, ob. budynek mieszkalny

Ad. 4 – zabytki techniki – wpis do rejestru zabytków dla jednego wiatraka – „holendra” znajdującego się na terenie gminy (zachowany tylko korpus w Kapicach), młynów w Popielawach i Redle i spichlerza w Borkowie.

24. Kapice – wiatrak „holender” – nieużytkowany

25. Popielawy – młyn, elektrownia wodna - nieużytkowany

26. Redło - młyn

27. Borkowo – spichlerz

28. Kocury – owczarnia w założeniu folwarcznym

Ad. 5 – cmentarze – do wpisu do rejestru zabytków proponuje się cmentarz wojenny w Buślarach oraz cmentarz w Toporzyku.

29. Buślary - cmentarz wojenny

30. Toporzyk - cmentarz komunalny – nieużytkowana część d. cmentarza ewangelickiego